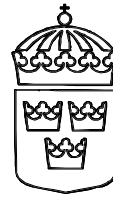

Regeringens skrivelse

2011/12:174

Slutredovisning av regeringens särskilda
jämförbarhetsåtgärder 2007–2010

Skr.
2011/12:174

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 13 september 2012

Fredrik Reinfeldt

Nyamko Sabuni
(Utbildningsdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

Regeringen genomförde under mandatperioden 2007–2010 den resursmässigt största satsningen för ökad jämförbarhet någonsin i Sverige. Under perioden tillfördes medel för jämförbarhetspolitiken med 1,6 miljarder kronor. Detta innebär en fördubbling av resurserna till jämförbarhetspolitiken jämfört med tidigare år.

Den 17 juni 2010 överlämnade regeringen skrivelsen Redovisning av den särskilda jämförbarhetsåtgärden (skr. 2009/10:234) till riksdagen. I skrivelsen redogjorde regeringen för hur anslagna medel för den särskilda jämförbarhetsåtgärden hade använts, vilka åtgärder som hade genomförts och en bedömning av dittills uppnådda resultat. Eftersom flertalet av åtgärderna inte hade avslutats, var det inte möjligt att redovisa eventuella effekter eller resultat. I budgetpropositionen för 2011 (prop. 2010/11:1) aviserade regeringen därför att återkomma till riksdagen med en redovisning av anslagens användning.

Regeringen gör i skrivelsen bedömningen att den särskilda jämförbarhetsåtgärden har bidragit till att skynda på utvecklingen mot ökad jämförbarhet i Sverige och förbättringar inom samtliga jämförbarhetspolitiska målområden.

Innehållsförteckning

1	Regeringens samlade bedömning av den särskilda jämställdhetssatsningen.....	3
1.1	Skrivelsens syfte, avgränsningar och disposition	7
2	Stärkt stöd till jämställdhetsintegrering.....	7
3	Jämn fördelning av makt och inflytande	9
3.1	Kunskapsutveckling	9
3.2	Verksamhetsutveckling	10
3.3	Utbildningsinsatser	12
4	Ekonomisk jämställdhet.....	12
4.1	Kunskapsutveckling	13
4.2	Verksamhetsutveckling	17
4.3	Utbildningsinsatser	20
5	Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet	20
5.1	Kunskapsutveckling	20
6	Mäns våld mot kvinnor ska upphöra.....	21
6.1	Kunskapsutveckling	22
6.2	Verksamhetsutveckling	27
6.3	Utbildningsinsatser	31
6.4	Informationsinsatser	32
7	Åtgärder mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.....	33
7.1	Kunskapsutveckling	33
7.2	Verksamhetsutveckling	37
7.3	Utbildningsinsatser	39
7.4	Informationsinsatser	40
Bilaga 1	Bilaga 1 Sammanställning över beslutade åtgärder inom regeringens särskilda jämställdhetssatsning.....	42
Bilaga 2	Bilaga 2 Sammanställning över tilldelade medel inom regeringens särskilda jämställdhetssatsning.....	81
Utdrag ur	protokoll vid regeringssammanträde	
	den 13 september 2012	87

1 Regeringens samlade bedömning av den särskilda jämställdhetsatsningen

Regeringen har under 2007–2010 genomfört en omfattande satsning på att utveckla och förstärka jämställdheten inom i stort sett alla samhällsområden. Under den aktuella perioden tillfördes medel för jämställdhetspolitiken med 1,6 miljarder kronor. Detta tiofaldigande av resurserna möjliggjorde under perioden nära 100 åtgärder i statlig och kommunal regi och insatser som genomfördes av frivilligorganisationer. Av de tillförda medlen har 1,3 miljarder kronor fördelats för insatser på jämställdhetsområdet. Tidigare uppföljningar har gjorts av enskilda regeringsuppdrag och de två handlingsplanerna om mäns våld mot kvinnor samt mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. I denna skrivelse presenteras regeringens samlade bedömning av åtgärdernas effekter och resultat.

Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Målet beslutades av riksdagen första gången 2006 med anledning av propositionen Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken (prop. 2005/06:155, bet. 2005/06:AU11, rskr. 2005/06:257). Som regeringen aviserade i 2008 års ekonomiska vårproposition (prop. 2007/08:100, avsnitt 4.4.4) och som utvecklades närmare i budgetpropositionen för 2009 utgick den enhetliga verksamhetsstrukturen med politikområden (prop. 2008/09:1 Förslag till statsbudget, finansplan m.m. avsnitt 10.4.1, bet. 2008/09:FiU1, rskr. 2008/09:46). Detta fick till följd att bl.a. målen för jämställdhetspolitiken upphörde och ersattes av ett mål, identiskt med det övergripande jämställdhetsmålet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Riksdagen fattade beslut om detta jämställdhetsmål hösten 2008 (bet. 2008/09:FiU2, rskr. 2008/09:46). Fyra delmål utgör regeringens inriktning för genomförandet av jämställdhetspolitiken. Dessa är jämn fördelning av makt och inflytande, ekonomisk jämställdhet, jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet samt att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

En grundläggande princip i genomförandet av jämställdhetspolitiken är att jämställdhet mellan kvinnor och män skapas där reguljära politiska frågor hanteras och ordinarie beslut fattas, resurser fördelas och normer skapas. Därför måste ett jämställdhetsperspektiv finnas med i det dagliga arbetet inom alla verksamheter. Strävan att öka jämställdheten i samhället kan inte vara en fråga vid sidan av andra politiska frågor och verksamheter. Den kraftiga förstärkningen av resurser har möjliggjort en utveckling av jämställdhetsarbetet inom en rad centrala områden för att utveckla politiken och nå det jämställdhetspolitiska målet. Bredden på jämställdhetsatsningen har inneburit både en utveckling av arbetsformer och metoder och en fördjupning av kunskaperna på området.

Kunskaps- och verksamhetsutveckling för fortsatt förändringsarbete

Det förhållandet att jämställdhet utgör en del av eller ett perspektiv i så gott som alla frågor och verksamheter står inte i motsättning till att särskilda resurser kan behöva tillföras för att utveckla ny kunskap, nya me-

toder och förhållningssätt. Förändring tar tid och i ett utvecklingskede krävs även resurser. På så sätt skiljer sig inte jämställdhetsfrågor från andra frågor. Liksom i andra verksamheter är det sedan av vikt att nyvunna kunskaper tas tillvara och tillämpas i den reguljära verksamheten och att investeringar i utveckling ska löna sig i form av ökad jämställdhet.

Det är i ljuset av detta som den särskilda jämställdhetssatsningen ska ses. Syftet med satsningen har varit att bidra till utveckling av verksamheter, organisationer, kunskaper och metoder. Den har även syftat till att sprida kunskaper, bl.a. genom att höja kunskapen och kompetensen och även bidra till förändrade attityder hos människor – i synnerhet hos dem som verkar inom verksamheter med stor betydelse för jämställdhetspolitiken. Jämställdhetssatsningen har vidare inneburit möjligheter att pröva nya arbetsmetoder och samverkansformer. Den har skapat förutsättningar för ökad samverkan mellan myndigheter och mellan myndigheter och det civila samhället. Regeringens bedömning är att kvinnor och män nu möter en mer jämställd offentlig service än om satsningen inte genomförts. Jämställdhetssatsningen har också stärkt jämställdhet som kunskaps- och politikområde.

Resultat av studier, utvärderingar och forskning inom området för jämställdhet har pekat på viktiga frågor och bidragit till verksamhetsutveckling. Grunden har också lagts för att bättre kunna mäta och följa utvecklingen av jämställdheten i samhället, vilket kan bidra till ett kunskapsbaserat jämställdhetsarbete i myndigheter, kommuner och organisationer. Under mandatperioden påbörjades arbetet med att göra jämställdhetsstatistiken mer tillgänglig för användarna och att utforma ett uppföljningssystem med indikatorer för jämställdhetspolitiken. Detta arbete fortsätter. Omfattande utbildningssatsningar har genomförts. Som exempel kan nämnas att 10 000 poliser runt om i landet har fått utbildning om brott i nära relationer. Vidare beräknar Sveriges Kommuner och Landsting att 70 000 personer – anställda, chefer och förtroendevalda – i kommuner och landsting har deltagit i olika former av jämställdhetsutbildning. Många inom det civila samhället har också haft tillgång till och deltagit i ett flertal utbildningar.

Jämställdhetssatsningen har även skapat förutsättningar för att sprida kunskaper, erfarenheter och resultat internationellt. Detta gäller särskilt området prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Bland annat har arbete som bedrivits av Svenska institutet skapat förutsättningar för erfarenhetsutbyte och dialog mellan internationella och svenska aktörer i syfte att möjliggöra nätverksbyggande och kontakter för framtida samarbete.

Jämställdheten har kommit olika långt i olika delar av samhällslivet. Det hänger delvis samman med att de frågor som har stått i förgrunden för jämställdhetspolitiken och den jämställdhetspolitiska debatten har skiftat över tid. Men det beror även på andra mekanismer såsom att vissa strukturer och förhållanden är svårare att förändra på kort sikt än andra. Ett förändringsarbete måste alltid ta sin utgångspunkt i de särskilda förutsättningar som råder inom det aktuella området. Detta speglas i att de nära hundratal åtgärder som har genomförts inom ramen för jämställdhetssatsningen spänner över en mycket stor bredd, vilket innebär att det är många olika samhällsområden som har varit föremål för insatser. Sats-

ningen har innehållit stora insatser som involverat tusentals människor men också mindre projekt som involverat betydligt färre. Inriktningarna på åtgärderna varierar också, från informationsinsatser till forskning och från medvetandehöjande insatser inom det civila samhället till metodutveckling i polisens, socialtjänstens eller hälso- och sjukvårdens arbete.

Jämställdhetssatsningens olika delar

En tydlig prioritering inom jämställdhetssatsningen har varit att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Våldet mot kvinnor är ett av de största och mest akuta jämställdhetsproblemen i vårt samhälle och det har kommit att få allt större uppmärksamhet, både i Sverige och internationellt. Drygt hälften av de fördelade medlen har använts för insatser som syftar till att bekämpa mäns våld mot kvinnor inklusive insatser för att bekämpa prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Ett konkret exempel på insatser är handboken för omhändertagande av sexualbrottsoffer och guiden med checklistor för provtagning och spårsäkring som har tagits fram av Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet. Handboken och guiden har bidragit till ett bättre bemötande av sexualbrottsoffer och gett sjukvårdspersonalen större säkerhet vid undersökning och provtagning, vilket har betydelse för kvaliteten i polisens utredning. Ett annat exempel är att samtliga länsstyrelser under 2008 och 2009 har anordnat utbildningar om hedersrelaterat våld och förtryck riktat till yrkesverksamma inom bl.a. kommunal verksamhet såsom skola, socialtjänst, frivilligorganisationer och berörda myndigheter. Drygt 600 rektorer och skolledare vid grund- och gymnasieskolor har utbildats om hedersrelaterat våld genom de 150-tal utbildningar som har hållits runt om i landet. I vissa län har detta lett till bildandet av regionala resursteam.

Jämställdhetsintegrering är den huvudsakliga strategin för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. En betydande del av regeringens särskilda jämställdhetssatsning har finansierat programmet för Hållbar Jämställdhet (HÅJ) som har drivits och samordnats av Sveriges Kommuner och Landsting. Utvecklingsarbete i fråga om jämställdhetsintegrering har bedrivits i ett 70-tal kommuner, landsting, regioner, samverkansförbund och företag. Resultaten av dessa insatser kan bl.a. ses i form av jämnare resursfördelning och en mer jämställd verksamhet. Exempel på konkreta resultat är fler genusmedvetna pedagoger som bemöter flickor och pojkar likvärdigt i skolan, personal inom förlossningsvården som säkerställer att pappor behandlas som en likvärdig förälder och sjukhus där aktivt arbete görs för att minska skillnader mellan kvinnor och män när det gäller väntetider för operationer. Viktiga framgångsfaktorer med HÅJ har varit förankring av utvecklingsarbete på ledningsnivå och att det har utgjort en del av den ordinarie verksamheten, där de egna metoderna för kvalitets- och verksamhetsutveckling har använts.

Inom jämställdhetssatsningen har flera handlingsplaner utarbetats. Dessa är Handlingsplanen för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (skr. 2007/08:39), Handlingsplanen mot prostitution och människohandel för

sexuella ändamål (skr. 2007/08:167) och Handlingsplanen för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja (skr. 2009/10:229). Vid sidan av dessa handlingsplaner beslutade även regeringen om en strategi för jämställdhet på arbetsmarknaden (skr. 2008/09:198) som pekar ut de centrala inriktningarna för att nå en jämställd arbetsmarknad. Insatser inom de övriga delmålens områden har utvecklats efter hand och har inordnats i de ramar som delmålen för jämställdhetspolitiken utgör.

Någon samlad, extern utvärdering av det hundralet åtgärder som genomförts inom ramen för jämställdhetsstatsningen har av flera skäl inte varit möjlig att genomföra. Utöver svårigheterna med att samlat utvärdera insatser av så vitt skilda karaktärer och inom så vitt skilda samhällsområden har tidsaspekten varit viktig. Det var först under 2011 som samtliga regeringsuppdrag inom jämställdhetsstatsningen var slutförda. Däremot har utvärderingar genomförts av enskilda uppdrag och av de två handlingsplanerna om mäns våld mot kvinnor och om prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Dessa ligger till grund för den redovisning och bedömning av uppnådda resultat av insatserna som denna skrivelse till stor del baseras på.

Att säkra ett hållbart jämställdhetsarbete

Jämställdhetsstatsningen har inneburit stora och nya möjligheter för utveckling av jämställdhetsområdet. Men det är viktigt att komma ihåg att stora utmaningar fortfarande ligger framför oss. En central uppgift för det fortsatta jämställdhetsarbetet består i att säkra hållbarheten i genomförda insatser genom att ta till vara de kunskaper och erfarenheter som har gjorts inom ramen för jämställdhetsstatsningen. En viktig utgångspunkt i detta arbete består i att följa upp och integrera erfarenheterna i ordinarie verksamheter och strukturer. Grundläggande i detta är att stärka jämställdhetsintegrering som en strategi för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen samt att även i fortsättningen använda särskilda insatser för att stimulera, utveckla och påskynda förändringsarbetet. Jämställdhetsstatsningen följs upp med nya insatser även under denna mandatperiod, där tyngdpunkten ligger på att stärka och säkra hållbarheten i förändringsarbetet.

Många åtgärder har syftat till långsiktig bättre kvalitet i myndigheters arbete, varför effekter inte alltid kan mätas förrän längre fram, medan andra satsningar redan på kort sikt har visat på framsteg. Utifrån den uppmätta framgången för enskilda uppdrag gör regeringen bedömningen att statsningen och de 1,6 miljarder kronor i tillförda medel har bidragit till förbättringar inom samtliga av de fyra jämställdhetspolitiska delområdena. Sammantaget har den särskilda jämställdhetsstatsningen skynadat på utvecklingen mot ett jämställt samhälle. Det har inneburit helt nya möjligheter att kraftsamla kring områden i behov av utveckling – en strategisk ansats som inte tidigare har prövats inom jämställdhetspolitiken och som inte hade varit möjlig utan ett särskilt anslag.

1.1 Skrivelsens syfte, avgränsningar och disposition

Syftet med regeringens skrivelse är att redovisa jämställdhetsatsningen 2007–2010 med bedömning av dess effekter och resultat. Redovisningen omfattar åtgärder som har finansierats inom ramen för den särskilda jämställdhetsatsningen, som under den aktuella perioden uppgick till 1,6 miljarder kronor. Det innebär att andra insatser inom jämställdhetsområdet inte redovisas i detta sammanhang. Exempel på sådana insatser är införandet av jämställdhetsbonus, möjlighet till skattereduktion för hushållsarbete och satsningen på att främja kvinnors företagande.

Redovisningen i denna skrivelse inleds med en beskrivning av de insatser som regeringen har initierat för att stärka jämställdhetsintegrering, som är den huvudsakliga strategin för att nå de jämställdhetspolitiska målen. Därefter följer en tematisk redovisning och bedömning av jämställdhetsatsningens olika åtgärder med utgångspunkt i de jämställdhetspolitiska delmålen. Kapitlens underindelning baseras på de typer av åtgärder som har genomförts, dvs. kunskaps- och verksamhetsutveckling samt utbildnings- och informationssatsningar. En sammanställning över beslutade åtgärder och tilldelade medel inom regeringens särskilda jämställdhetsatsning finns i *bilaga 1* och *bilaga 2*. Det är självklart så att ett flertal insatser har bidragit till mer än ett av de jämställdhetspolitiska målen eller syftar till flera olika typer av verksamheter. En bedömning har därför gjorts av tyngdpunkten i ett specifikt uppdrag, som fått avgöra placering utifrån område eller aspekt.

2 Stärkt stöd till jämställdhetsintegrering

Jämställdhetsintegrering innebär att ett jämställdhetsperspektiv införlivas i varje led av en beslutsprocess. Ansvaret för att detta sker vilar på de som normalt sett deltar i beslutsprocessen. Jämställdhetsintegrering, som är en internationellt etablerad strategi för att bedriva jämställdhetsarbete, är sedan 1990-talet regeringens övergripande strategi för att genomföra jämställdhetspolitiken. Strategin presenterades i propositionen Jämställdhetspolitiken: Delad makt – delat ansvar (prop. 1993/94:147) och antogs av riksdagen 1994 (bet. 1993/94:AU17, rskr. 1993/94:290). Under de följande åren beslutade även FN och EU att tillämpa jämställdhetsintegrering. Jämställdhetsintegrering är den huvudsakliga strategin för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Dock utesluts inte att andra metoder och arbetssätt provas för att nå målen eller att särskilda insatser görs för att främja jämställdhet. Detta har regeringen gett uttryck för i propositionen Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål för jämställdhetspolitiken (prop. 2005/06:155).

Insatser för att utveckla arbetet med jämställdhetsintegrering

Insatser har genomförts i kommuner och myndigheter för att stärka genomförandet av jämställdhetsintegrering. Framför allt har insatserna bestått i stöd till metodutveckling samt informations- och utbildningsinsatser. Merparten av satsningen på jämställdhetsintegrering har genom-

förts i kommunal verksamhet. Detta framgår av *bilaga 2*. Såväl kommuner och landsting som regionala och kommunala samverkansorgan har viktiga roller i jämställdhetsarbetet, eftersom de beslutar om, finansierar och utför verksamheter och tjänster som är centrala i fråga om att garantera en jämställd medborgarservice. Kommuner och landsting har också som stora arbetsgivare, framför allt för många kvinnor, viktiga roller i fråga om jämställda arbetsförhållanden.

Satsningen på jämställdhetsintegrering har bidragit till ett långsiktigt och hållbart förändringsarbete och möjliggjort en mer systematisk påverkan på befintliga strukturer. Den har också inneburit goda förutsättningar för kunskapspridning.

Enligt den utvärdering som genomfördes på regeringens uppdrag av ett oberoende konsultföretag och som presenterades i januari 2011 är programmet för Hållbar Jämställdhet (HÅJ) ett väl genomtänkt och strukturerat program som har åstadkommit goda resultat på en begränsad tid. Det beror enligt utvärderingen på att programledningen har arbetat systematiskt och strategiskt och drivit programmet framåt med rätt prioriteringar. Programmet har enligt utvärderingen engagerat ett stort antal verksamheter som enligt utvärderingens övergripande bedömning bidragit till att HÅJ har uppnått sitt mål – att skapa resultat och förändringar som kommer att leda till effekter för medborgarna. Den samlade bilden är att det inom programmet har skapats ett lärande om hållbar jämställdhet, bl.a. genom följeforskning, utvärdering och programledningens egna reflektioner. Sammantaget har under programperioden cirka 70 000 personer – chefer, politiker och andra nyckelpersoner – utbildats i jämställdhetsintegrering.

Mot bakgrund av de goda resultat som HÅJ genererat och det stora intresset från kommuner och landsting att utveckla arbetet med jämställdhetsintegrering beslutade regeringen i december 2010 om ytterligare utvecklingsmedel till SKL för att fortsätta genomföra programmet. Regeringen bedömer att det är angeläget att säkra fortlevnaden och hållbarheten av påbörjade utvecklingsarbeten. I budgetpropositionen för 2012 (prop. 2011/12:01) konstaterade regeringen att programmet har genererat en bred kunskapsutveckling i kommuner och landsting, vilket i sin tur har skapat goda förutsättningar för bestående kvalitetshöjningar i produktion av service och tjänster till medborgarna.

Samma konsult som hade i uppdrag att utvärdera HÅJ har också utvärderat programmet för jämställdhetsintegrering i statlig förvaltning (Jämi) som genomfördes vid Göteborgs universitet. Här pekade utvärderingen på behovet av en tydligare uppdragsbeskrivning och målgruppsanalys och att ledningsnivån måste inkluderas i förändringsarbetet (IJ2009/1967/JÄM).

Utvärderingen av regeringens plan för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet (IJ2010/1146/JÄM) visar att planen har varit vägledande i arbetet med att genomföra jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet och har utgjort det maldokument gentemot vilket resultat och effekter följts upp och utvärderats. Även om en hel del arbete återstår för att jämställdhetsaspekter ska ingå i alla delar av beslutsprocesserna i Regeringskansliets arbete har satsningen bidragit till att lägga en grund för att ytterligare stärka och utveckla jämställdhetsintegreringen i hela Regeringskansliet.

Enligt 14 § förordningen (2001:100) om den officiella statistiken ska individbaserad officiell statistik vara uppdelad efter kön, om det inte finns särskilda skäl mot detta. Statistik som speglar villkoren för kvinnor och män samt flickor och pojkar i samhället är ett grundläggande redskap i arbetet med jämställdhetsintegrering. Regeringen gav i uppdrag till SCB att genomföra en förstudie om produktionen av jämställdhetsstatistik (IJ2008/2171/JÄM). I maj 2009 redovisade SCB uppdraget i en rapport – Rapport rörande uppdrag om förstudie avseende en vidareutveckling av produktionen av jämställdhetsstatistik (IJ2010/715/JÄM). Myndigheten bedömde att merparten av relevant statistik för arbetet med jämställdhetsfrågor redan finns tillgänglig. Det finns dock enligt SCB betydande utvecklingsmöjligheter när det gäller presentationen av statistik för att jämställdhetsperspektivet ska kunna synliggöras. Vidare menar SCB att den utvecklade jämställdhetsstatistiken tillsammans med indikatorer förväntas kunna bidra till ökad kunskap på jämställdhetsområdet som därmed kan möjliggöra mer träffsäkra insatser.

3 Jämn fördelning av makt och inflytande

Delmålet om jämn fördelning av makt och inflytande innebär att kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet. Målet tar sikte på både formella politiska rättigheter och fördelning av den makt som ligger utanför det som vanligen räknas till det demokratiska styrelseskicket, t.ex. den makt som representeras av företag, medier och trossamfund. Det handlar också om lika möjligheter för kvinnor och män att delta i och påverka de verksamheter som bidrar till att forma våra föreställningar, tankar och idéer inom t.ex. kulturen och folkbildningen.

Insatserna inom detta område har bidragit till att lyfta fram jämställdhetsfrågorna inom de ideella organisationerna och att synliggöra och förändra de villkor och förutsättningar för att delta i demokratiska processer som kvinnor har. Särskilt har förutsättningarna för kvinnor som tillhör nationella minoriteter eller som bor i områden där organisationsgraden generellt är lägre än i övriga delar av landet uppmärksammas. Insatserna har också synliggjort den normering som statistik kan ha genom att utgå från män och pojkars aktivitetsmönster inom kultur- och fritidsområdet och på så sätt osynliggöra kvinnors och flickors val och engagemang. Vidare har insatser genomförts som tar sikte på att utmana och ifrågasätta de mekanismer som gör att det finns fler män än kvinnor på ledande poster inom staten – en sektor inom vilken lika många kvinnor som män verkar – och att utveckla förutsättningarna för att förändra dessa skillnader.

3.1 Kunskapsutveckling

Ungdomsstyrelsen har på regeringens uppdrag gjort en analys av ungas kulturutövande (IJ2008/2501/UF). Av studien När var hur om ungas

kultur – en analys av ungas kulturutövande på fritiden (Ungdomsstyrelsen 2011:1) framgår tydligt hur utformningen av statistik kan ha betydelse för vilket underlag som finns för beslutsfattande och vilka kunskaper som finns tillgängliga. Analysen visar att det finns stora skillnader mellan unga kvinnors och unga mäns kulturutövande. Enligt Ungdomsstyrelsen avsätts mindre av de offentliga medlen till flickors och unga kvinnors kulturaktiviteter än till pojkars och unga mäns. Ungdomsstyrelsen föreslog därför att den befintliga statistiken och datainsamlingen inom kulturområdet behöver förbättras så att gruppen unga i åldern 13–25 år alltid synliggörs och att denna statistik ska vara könsuppdelad. Uppgifter om ungas kulturvanor bör enligt Ungdomsstyrelsen samlas in på ett sådant sätt att olika aktiviteter kan redovisas var för sig. Tydligare redovisningar kan enligt Ungdomsstyrelsen skapa förutsättningar för en mer jämställd fördelning av det ekonomiska stödet till flickors och unga kvinnors och pojkars och ung mäns aktiviteter.

Regeringen gav i april 2008 Uppsala universitet i uppdrag att genomföra en studie om behovet av riktade utbildningsinsatser för kvinnor som tillhör nationella minoriteter inom ramen för folkbildningen (IJ2008/886/DISK). I rapporten Kunskap för egenmakt – Minoritetskvinnor och folkbildningen (Uppsala universitet, Centrum för multietnisk forskning, Uppsala 2009) betonades att den folkbildning som riktar sig speciellt till kvinnor som tillhör nationella minoriteter är av mycket liten omfattning, trots att det finns ett intresse bland utbildningsinstitutionerna att rekrytera fler studerande och erbjuda verksamhet som efterfrågas av minoritetsgrupper. I studien konstateras att den här typen av undersökning försvåras av bristfällig information som inte tydligt synliggör olika grupper i samhället. Dessutom konstateras i studien att det är svårt att få överblick över vilka utbildningar som särskilt riktar sig mot nationella minoriteter, eftersom samordning saknas av tillgängliga utbildningar.

3.2 Verksamhetsutveckling

Många etablerade organisationer inom det civila samhället arbetar sedan länge aktivt för att främja jämställdhet och motverka diskriminering. Ungdomsstyrelsen fick i uppdrag av regeringen att under 2010 föra samtal med ett tiotal organisationer inom det civila samhället om hur de kan utveckla sitt arbete mot diskriminering och för jämställdhet (IJ2009/2372/UF). I myndighetens redovisning av uppdraget Även vi kan diskriminera – Om organisationers interna arbete mot diskriminering konstateras att insatsen har bidragit till att kunskapen om diskriminering och jämställdhet har ökat inom medverkande organisationer och även medvetenheten om bl.a. arbetssätt i organisationerna. Vidare har enligt Ungdomsstyrelsen insatsen bidragit till att utveckla metoder i syfte att nå ut till fler organisationer för att diskutera denna typ av frågor. Enligt myndigheten kan effekterna av insatsen på längre sikt medverka till att mångfalden i medlemskåren ökar, vilket i sin tur kan komma att öka mångfalden när det gäller sammansättningen av personer i organisationernas beslutande organ.

Regeringen gav 2009 Ungdomsstyrelsen i uppdrag att utlysa och fördela medel till organisationer inom det civila samhället som vill arbeta

med engagemangsguider eller liknande metoder av uppsökande karaktär i syfte att stimulera ungdomar till kontakt med ideella organisationer (IJ2009/2215/UF). I Ungdomsstyrelsens redovisning av uppdraget Så mycket bättre – verksamheter med engagemangsguider 2010 (Ungdomsstyrelsen 2011:2) konstateras att de mest framträdande effekterna av engagemangsguiderna har bestått i att flickor och kvinnor i bostadsområden med lägre organisationsgrad har blivit synliggjorda och hörda, att flickor och kvinnor har getts verktyg att utveckla sina egna resurser, att nya konstellationer mellan föreningar som tillgodoser flickor och kvinnors behov har bildats samt att män och pojkar har involverats i arbetet med att verka för jämställdhet. Utöver detta har insatsen enligt myndigheten bidragit till ökad kunskap om åtgärder som kan behövas för ytterligare insatser i utanförskapsområden.

Liknande resultat kan konstateras när det gäller jämställdhetsarbetet i nationella minoritetsorganisationer som Ungdomsstyrelsen fick i uppdrag att genomföra under 2008–2010 (IJ2008/1074/DISK). Ungdomsstyrelsen konstaterar i sin slutredovisning Jämna steg – Jämställdhet bland nationella minoriteter (Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:17) av regeringsuppdraget att de främsta effekterna av insatsen har inneburit att en grund har lagts för att diskutera jämställdhetsfrågor som på sikt kan innebära attitydförändringar hos de som har deltagit och medverkat i projekten. Vidare bedömer Ungdomsstyrelsen att satsningen har lett till ökad medvetenhet om jämställdhetsfrågor bland minoritetsgrupperna. Vissa minoritetsorganisationer vittnar om förändrade attityder hos deltagare i projekten. Satsningen har också enligt myndigheten bidragit till viktigt erfarenhetsutbyte mellan minoriteterna och att nätverk mellan nationella minoritetskvinnor har startats. Arbetet bedöms även ha bidragit till att stärka projektdeltagarna och då särskilt bland de romska kvinnor som har deltagit.

Kompetensrådet för utveckling i staten (Krus) fick 2007 i uppdrag av regeringen att utforma ett program för ett systematiskt förändringsarbete inom 20 myndigheter i syfte att öka andelen kvinnor på ledande befattningar inom statsförvaltningen (Fi2007/8517, Fi2008/2097). I utvärderingen av insatsen konstateras att angreppssättet att koppla jämställdhet till verksamhetsutveckling och strategisk kompetensförsörjning var värdefullt i arbetet med att öka andelen kvinnor på chefspositioner. Den generella slutsatsen från utvärderingen av programmet är dels att en genomtänkt process till form och innehåll är betydelsefull för resultatet i det långsiktiga arbetet med jämställdhet, dels att ett genomgripande förändringsarbete tar tid.

Könsfördelningen inom scenkonstområdet har på många håll blivit jämnare såväl inom beslutsfattande organ som bland utövare. Ett målmedvetet arbete har genomförts där fackliga organisationer och arbetsgivare har drivit frågan gemensamt genom att exempelvis erbjuda kvinnor chefsutbildningar, vilket har visat sig vara effektivt för att öka andelen kvinnor som är chefer. Detta kan illustreras med att hälften av landets teaterchefer i dag är kvinnor. Inom de olika konstområdena har utvecklingen gått framåt och andelen kvinnor har ökat från mitten av 1970-talet till mitten av 1990-talet för att därefter plana ut. Mot bakgrund av detta gav regeringen Statens kulturråd 2007 i uppdrag att tillsammans med bl.a. Konstnärsnämnden genomföra en fördjupad analys av jäm-

ställdheten på scenkonstområdet (IJ2007/2359/JÄM). Statens kulturråd konstaterade i studien På väg mot jämställd scenkonst (rapport 2009:1) bl.a. att könsfördelningen fortfarande är ojämn inom vissa delar av scenkonstområdet, främst musikområdet. Av studien framgår att 96 procent av såväl dirigenter som kompositörer är män och endast fyra procent är kvinnor. Sett enbart till musikteaterområdet har till och med skillnaderna ökat mellan kvinnor och män. Myndigheten anser att det finns behov av ett fortsatt nätverksarbete på området och att fortsätta arbetet med praktiska åtgärder för att påskynda processen med att förbättra jämställdheten.

3.3 Utbildningsinsatser

Sametinget genomförde på regeringens uppdrag under 2008 och 2009 utbildningsinsatser i syfte att stärka samiska kvinnors delaktighet i samhällslivet och deras ställning i det politiska beslutsfattandet och de politiska processerna (IJ2008/490/DISK). Utbildningarna syftade även till att lyfta fram frågor om makt och inflytande ur ett jämställdhetsperspektiv i det samiska samhället. Sametingets slutrapport Redovisning av uppdrag till Sametinget att genomföra en särskild satsning för att stärka samiska kvinnors delaktighet i samhällslivet (A2011/1112/DISK) visar att insatsen har förändrat synen på jämställdhet i positiv riktning. Andelen kvinnor i Sametinget ökade vid efterföljande val 2009. Även om detta inte med säkerhet kan sägas vara en konsekvens av utbildningsinsatsen bedömer Sametinget att den har utgjort en av flera delar i ett långsiktigt förändringsarbete för att öka jämställdheten i det samiska samhället. Sametinget konstaterar också i sin rapport att ett genomgripande förändringsarbete tar tid. Sametinget genomförde 2010 ytterligare utbildningsinsatser för att främja internt jämställdhetsarbete samt underlätta kvinnors och mäns deltagande i det politiska arbetet.

4 Ekonomisk jämställdhet

Delmålet om ekonomisk jämställdhet innebär att kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut. Området är mycket brett. Målet utgår från strävan att kvinnor och män ska ha samma förutsättningar att vara ekonomiskt självständiga, även under pensionsåren, och att skillnaderna på aggregerad nivå mellan kvinnor och män i fråga om lön och övriga inkomster ska minska. I detta inbegrips vitt skilda områden som utbildningspolitik, arbetsmarknads- och arbetslivsfrågor, transfereringssystem (t.ex. pensioner) och näringspolitik. Sammantaget bidrar dessa områden till förutsättningarna för ekonomisk jämställdhet.

Insatser på området ekonomisk jämställdhet har redovisats i skrivelsen En jämställd arbetsmarknad – regeringens strategi för jämställdhet på arbetsmarknaden och i näringslivet (skr. 2008/09:198). I skrivelsen redogörs även för regeringens bedömning av vilka inriktningar jämställdhetspolitiken bör ha inom arbetsmarknads- och näringslivsområdet.

Tyngdpunkten i de insatser som har genomförts på området inom ramen för den särskilda jämställdhetsinsatsningen har legat på analys- och kunskapsutveckling. Ett vidare syfte har varit att initiera forskning och genomföra studier av olika slag. Flertalet av de studier som har genomförts syftar till att skapa bättre kunskapsunderlag för utveckling av riktlinjer inom Regeringskansliet, andra myndigheter och internationella organisationer när det gäller ekonomisk jämställdhet.

I de mer verksamhetsnära insatserna har tyngdpunkten legat på att utveckla metoder och arbetsformer, sprida kunskaper och utbilda relevanta målgrupper för att främja jämställdhet. Här har insatserna bidragit till att bl.a. utveckla arbetssätt för att grupper i samhället med behov av särskilt stöd för att etablera sig på arbetsmarknaden, såsom kvinnor med invandrarbakgrund och unga föräldrar utan fullgod grundskole- eller gymnasieutbildning.

4.1 Kunskapsutveckling

Arbetsmarknad, arbetsliv och företagande

Arbetsmiljöverket fick 2009 i uppdrag att genomföra en kunskaps- och informationssatsning för att främja jämställdhet och motverka våld och hot i arbetslivet (A2009/1174/ARM). Myndigheten konstaterar i sin rapport *Våld och genus i arbetslivet* (Rapport 2011:3) att insatsen har gett effekter på ett antal områden. Framför allt har kunskapsutvecklingen inneburit möjligheter att utveckla myndighetens verksamhet och i förlängningen arbetet för att minska våldsutsattheten på arbetsplatser. Ytterligare ett resultat av insatsen är det tillsynsstöd som har tagits fram för att skapa enhetlighet i tillsynsarbetet när det gäller hot och våld i arbetslivet.

Regeringen gav 2009 Konjunkturinstitutet i uppdrag att genomföra jämställdhetsanalyser av arbetsmarknaden (Fi2009/4198/SSA/SMS). Syftet var att belysa frågan om arbetsutbud samt effekten av olika reformer på arbetskraftsdeltagande och medelarbetstid. Uppdraget bestod av tre olika delprojekt. Det första uppdraget bestod i att genomföra en analys av utfallet av de s.k. jämställdhetspotter som infördes i avtalsrörelsen 2007 i branscher med låga löner och hög andel kvinnor. Resultatet visar att jämställdhetspotten hade en kortsiktig effekt på lönegapet på 1,5 procentenheter 2007 jämfört med om jämställdhetspotterna inte hade införts. Den beräknade effekten på lönegapet är dock avtagande, och 2009 var effekten lika med noll. Det andra delprojektet syftade till att analysera arbetsutbudet för kvinnor och män. I projektet ingick att studera om lönegapet mellan könen påverkas av att kvinnor arbetar deltid i större utsträckning än män, att de tar ut längre föräldraledighet och att fler kvinnor än män är sjukskrivna. Resultatet visar bl.a. att det finns ett relativt stort frånvarostraff för deltidsarbete för män, men att det är tämligen litet för kvinnor. I det tredje delprojektet fokuserades på arbetsutbudets bestämningsfaktorer hos kvinnor och män, vilket skulle möjliggöra en analys av hur kvinnor och män påverkats av det genomförda jobbskatteavdraget. Uppdraget redovisades i de tre rapporterna *Frånvaroeffekter på lönen för kvinnor*

och män (Konjunkturinstitutet juni 2011, Specialstudie nr 27), Effekter av 2007 års låglönesatsning på lönegapet mellan män och kvinnor (Konjunkturinstitutet, Lönebildningsrapporten 2009) samt Kvinnors och mäns arbetsutbudspreflexer: analys med en strukturell diskret arbetsutbudsmodell (Konjunkturinstitutet februari 2011, Specialstudie nr 24).

De redovisade resultaten antyder att nivån på löneelasticiteterna skiljer sig relativt mycket mellan män och kvinnor, och nivån tenderar att vara större för ensamstående och mindre för sammanboende. Dessa resultat har direkt bäring på hur mäns och kvinnors arbetsutbud reagerar på jobbskatteavdraget. Exempelvis beräknas ensamstående kvinnor öka sitt arbetsutbud med 2,2 procent, medan motsvarande effekt på ensamstående mäns arbetsutbud uppgår till 1,3 procent. Analyserna har bl.a. legat till grund för den redovisning som har lämnats i bilaga 3 Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män i budgetpropositionen för 2012 (prop. 2011/12:1).

I april 2011 fick Konjunkturinstitutet ett nytt uppdrag att utveckla och föreslå förändringar för att med utgångspunkt i regeringens jämställdhetspolitiska delmål om ekonomisk jämställdhet utveckla bilagan till budgetpropositionen (Fi2011/2210/EA/E3). Som en uppföljning av uppdraget anordnade Konjunkturinstitutet på regeringens uppdrag i maj 2012 en konferens för att sprida kunskap och främja erfarenhetsutbyte i fråga om ekonomisk jämställdhet (U2011/764/JÄM, U2011/6952/JÄM). Konferensen utgick från Konjunkturinstitutets arbete med att utveckla bilagan till budgetpropositionen om ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män.

Att det är färre kvinnor än män som startar och driver företag gäller inte enbart i Sverige, utan är ett mönster som går igen i andra delar av världen. Regeringen beslutade i september 2009 att fördela medel för medfinansiering av studien Women Entrepreneurship and Innovation (N2009/6827/ENT) som genomfördes under ledning av FN-organet United Nations Conference On Trade and Development (UNCTAD). Syftet med studien var att undersöka om det finns specifika hinder för kvinnor jämfört med män att starta, driva och utveckla företag. Studien kommer att slutredovisas under 2012 och förväntas ge ökad kunskap om förutsättningar och villkor för kvinnors företagande.

För att fördjupa kunskaperna om förutsättningarna för kvinnor i Sverige att starta och driva företag gav regeringen 2009 Myndigheten för tillväxtpolitiska analyser och utvärderingar i uppdrag att ur ett könsperspektiv analysera hur regionala företagsstöd är anpassade till rådande och framtida näringsstrukturer (N2009/7600/ENT). Slutsatsen som presenterades i rapporten Lika rätt och lika möjligheter till företagsstöd (Rapport 2010:02) är att skillnader mellan kvinnors och mäns utnyttjande av företagsstöd till största delen kan förklaras av branschtillhörighet och företagsstorlek. Enligt reglerna för det regionala företagsstödet måste företaget verka på en marknad som är större än den regionala eller lokala marknaden för att komma i åtnjutande av stöd. Eftersom kvinnor i högre grad än män driver företag i branscher som har en regional eller lokal marknad, påverkar utformningen av konkurrensvillkoren kvinnor i högre grad än män. Med anledning av detta föreslog därför myndigheten att villkoren bör ses över i syfte att säkerställa att

praxis blir enhetlig och att möjliggöra granskning av hur reglerna tillämpas i takt med att konkurrensvillkoren i olika branscher förändras.

Statistikutveckling

Vilken statistisk information som finns tillgänglig, hur den tas fram och vilka antaganden som görs vid beräkningar och analyser har stor betydelse för att beskriva och analysera samhällsproblem och för beslutsfattare att basera sina bedömningar på. Att statistiken är könsuppdelad är avgörande för möjligheten att synliggöra och analysera jämställdhetsproblemen i samhället.

Den ekonomiska statistiken i Sverige är väl utvecklad, även i fråga om att synliggöra den ekonomiska jämställdheten. En statistisk metod för att synliggöra den ekonomiska situationen för hushållen är att beräkna den ekonomiska standarden. En ekonomiskt utsatt grupp utgörs av ensamstående föräldrar, där statistiken visar att det är vanligare med ensamstående mödrar än ensamstående fäder. Vid beräkningar av den ekonomiska situationen för ensamstående med barn antas hela försörjningsbördan ligga på den förälder där barnet är folkbokfört, vilket ofta är hos mamman. Det innebär att antagandet görs även i de fall barnet bor halva tiden hos pappan. Detta kan medföra att mammornas ekonomiska situation underskattas och pappornas överskattas. Mot bakgrund av detta gav regeringen Statistiska centralbyrån 2009 i uppdrag att ta fram ett statistiskt underlag för jämställdhetsrapportering när det gäller för- och nackdelar med olika mätmetoder för bedömning av den ekonomiska standarden för separerade föräldrar och deras barn (S2009/8641/SK). Enligt myndighetens slutredovisning Ekonomisk standard för separerade föräldrar och deras barn (S2009/8641/SK) kommer de olika mätmetoderna att studeras och granskas närmare samtidigt som även mätmetoden av ekonomisk standard för olika hushållsgrupper kommer att ses över. Detta kan därmed ge en ny bild av ekonomisk standard, vilket även kan komma att ge en mer korrekt bild av rådande ekonomiska förhållanden.

Ekonomisk tillväxt

Regeringen gav Tillväxtverket i uppdrag att genomföra en studie av jämställdhet och det regionala jämställdhetsarbetet (N2009/9170/RT). Tillväxtverket konstaterar i sin studie att jämställdhetsperspektivet i tillväxtarbetet på regional nivå i viss mån har tappat fart och att ytterligare insatser krävs för att lyfta fram jämställdhetsperspektivet i arbetet (N2011/3276/RT). I rapporten föreslås därför bl.a. att länen ska ta fram handlingsplaner för regional tillväxt samtidigt som ansvar och roller på regional nivå i fråga om jämställdhetsintegrering och tillväxtarbete tydliggörs. I förändringsarbetet bör också enligt myndigheten utbildning och kompetensutveckling ingå för de aktörer som arbetar med regional tillväxt för att ytterligare stärka kunskapen på jämställdhetsområdet. Mot bakgrund av vad som framkommit i denna studie beslutade regeringen om en handlingsplan för en jämställd regional tillväxt 2012–2014 med åtgärder för att underlätta och skapa bättre förutsättningar att arbeta med

jämställdhet i det regionala tillväxtarbetet (N2012/1365/RT). Vidare har ett uppdrag lämnats till Tillväxtverket att tillsammans med länen komma med förslag på hur fördelningen av företagsstöd kan bli mer jämställd (N2012/1368/RT).

Frågan om jämställdhet och tillväxt behandlades även under det svenska ordförandeskapet i EU hösten 2009. Regeringen gav 2009 i uppdrag åt en särskild utredare att genomföra en studie om kopplingen mellan jämställdhetspolitiska insatser, ekonomisk tillväxt och ökad sysselsättning i EU:s medlemsstater (IJ2009/1943/JÄM). Studien Gender equality, economic growth and employment utgjorde ett viktigt underlag vid EU-konferensen Vad betyder jämställdhet för ekonomisk tillväxt och sysselsättning? som anordnades under det svenska ordförandeskapet och bidrog till att stärka jämställdhetsperspektivet i EU 2020 – EU:s gemensamma tillväxt- och sysselsättningsstrategi – när det gäller betydelsen av ett högt arbetskraftsdeltagande bland kvinnor som en viktig tillväxtfaktor.

Kvinnors hälsa

Kvinnor har generellt sett en högre sjukfrånvaro än män, och skillnaden mellan kvinnors och mäns sjukfrånvaro har ökat sedan början av 1980-talet. Tre myndighetsuppdrag och ett forskningsprogram initierades under 2009 om olika aspekter av jämställdhet och ohälsa. Regeringen uppdrog åt dåvarande Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) att genomföra ett forskningsprojekt avseende kvinnors sjukskrivning (S2009/2206/SF). Av IFAU:s studie Kvinnor och mäns sjukfrånvaro (Rapport 2011:2) framgår att kvinnors relativt sett ökande sjukfrånvaro inte kan förklaras med ökade könsskillnader i självskattad hälsa eller i förändrad arbetsmiljö på den könssegregerade arbetsmarknaden. I stället fann IFAU att föräldraskap är starkt förknippad med högre sjukfrånvaro bland kvinnor men inte bland män. Kvinnor arbetar mer i dag än för 30 år sedan och detta gäller särskilt kvinnor med barn i förskoleåldern. IFAU:s slutsats är därför att ett ökat arbetsutbud bland kvinnor i kombination med föräldraskap är den huvudsakliga orsaken till den ökande skillnaden över tid mellan könen.

Vidare fick Försäkringskassan i uppdrag att fördela medel till projekt som syftade till att minska sjukfrånvaron bland kvinnor (S2009/2667/SF). I sin rapport Försäkringskassans skrivelse (052379-2011) konstaterar Försäkringskassan att den samlade kunskapen om vilka faktorer och metoder som underlättar återgången till arbete efter sjukskrivning i viss mån är otillräcklig och att det därför är svårt att dra några generella slutsatser. Frågan bör enligt myndigheten därför ses över ytterligare.

Regeringen uppdrog också åt Karolinska Institutet att undersöka om det finns skillnader mellan kvinnor och män när det gäller konsekvenser av att vara sjukskriven (S2009/2185/SF). Slutsatsen av studien som presenterades i Studier om kvinnors och mäns sjukfrånvaro är att det inte går att se några skillnader, utan att det i lika stor utsträckning för såväl kvinnor som män förefaller vara arv och miljö som har betydelse för variationen i sjukskrivning samt i sjuk- eller aktivitetsersättning.

Avslutningsvis gav regeringen Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) i uppdrag att initiera ett forskningsprogram för kvinnors hälsa (S2007/2451/SK). Redovisning av uppdraget gjordes genom antologin *Från kvinnohälsa till genusmedicin* (Forskningsrådet för arbete och socialvetenskap 2010, redaktör Sara Bergqvist Månsson) samt rapporten *Forskning om kvinnors hälsa – rapport från en särskild satsning* (Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap 2010, dnr 2011-3070). I dessa gör FAS bedömningen att regeringens forskningsprogram stärkt svensk forskning om kvinnors hälsa och genusmedicin. Vidare bedöms att intresse och engagemang har skapats för att fördjupa kunskapen på området. Denna vitalisering av forskningsfältet kan enligt FAS komma att öppna för nya kunskapsdialoger mellan forskning och praktik.

4.2 Verksamhetsutveckling

Utbildningsområdet

Inom ramen för jämställdhetsinsatsen tillsattes 2006 Delegationen för jämställdhet i skolan (dir. 2008:75) och 2009 Delegationen för jämställdhet i högskolan (dir. 2009:7). Vidare gav regeringen 2006 Statens skolverk i uppdrag att genomföra insatser i syfte att främja jämställdhet i grundskolan och motsvarande skolformer, gymnasieskolan och vuxenutbildningen (U2006/9049/S). I Skolverkets redovisning av uppdraget (Skolverkets dnr 2008:3458) bedömer myndigheten att detta har bidragit till att sprida kunskap om vikten av att flickor och pojkar får pröva och utveckla sina förmågor och intressen utan att hindras av stereotypa könsroller. Vidare har medvetenheten om könsskillnader i utbildningsresultaten ökat. De fortbildningsinsatser som har riktats till skolpersonal bedöms ha ökat intresset på området, men även skapat engagemang för att förändra befintlig verksamhet. Ökad jämställdhet inom skolan förutsätter dock att lärare både i teori och praktik är medvetna om könsönster och hur de själva agerar. Skolverket framhåller att arbetet med jämställdhet i skolan kräver kontinuitet och långsiktighet. Enstaka insatser måste följas upp och kompletteras för att få en långsiktig effekt och ett generellt genomslag. Kunskapen hos personalen i skolan är en betydande faktor och utgör grund för att varje skola ska kunna bedriva ett långsiktigt och målmedvetet arbete i syfte att främja jämställdhet och motarbeta varje form av diskriminering. Personalens kunskap är betydelsefull för att jämställdhet ska kunna vara en naturlig del i skolans vardag och inte ses som en enskild aktivitet.

Under 2009 och 2010 utlyste och fördelade Delegationen för jämställdhet i högskolan sammanlagt 47 miljoner kronor till 37 projekt i syfte att främja jämställdhet i högskolan. I enlighet med förordningen (2009:560) om statsbidrag för insatser som främjar jämställdhet i högskolan fördelades medel för insatser inom fem särskilt utpekade områden: könsbundna studieval till högskolan, minskningen av andelen män som söker sig till högre utbildning, skillnaden mellan kvinnor och män när det gäller studietakt, avhopp och benägenhet att avlägga examen, kvinnors och mäns skilda möjligheter till studiekarriär samt den ojämna

könsfördelningen på högre tjänster och befattningar inom högskolan. Inom ramen för uppdraget publicerade även delegationen ett antal rapporter och kunskapsöversikter om jämställdhet i högskolan. Delegationens uppdrag slutredovisades i betänkandet Svart på vitt – om jämställdhet i akademien (SOU 2011:1).

Ett flertal universitet och högskolor har genomfört olika satsningar i syfte att öka andelen män i lärarutbildningen. Av dessa är det dock få insatser som har kunnat påvisa någon effekt. Mot bakgrund av detta gav regeringen Högskoleverket i uppdrag att bl.a. analysera könsskillnader i studieval i fråga om lärarutbildningens olika utbildningar, orsaken till att fler män än kvinnor väljer att avbryta sina studier samt hur stor andel av männen som efter avslutad utbildning arbetade som lärare (U2008/4263/UH). I den analys som presenterades i rapporten Man ska bli lärare! Den ojämna könsfördelningen inom lärarutbildningen – beskrivning och analys (Rapport 2009:7) konstaterar Högskoleverket bl.a. följande. Det är inte tillräckligt att ett lärosäte genomför enstaka åtgärder för att öka rekryteringen av män till lärarutbildningen. I stället bör åtgärder genomföras som delar i ett paket med det gemensamma målet att förbättra könsfördelningen till utbildningen. Ett sådant paket föreslås innehålla könsmedvetna rekryteringsinsatser som strävar mot attitydförändring och inte enbart syftar till att informera. Vidare behövs fler förebilder av båda könen inom läraryrket liksom manliga och kvinnliga mentorer och handledare.

De lärarutbildningar som infördes med anledning av propositionen Bäst i klassen – en ny lärarutbildning (prop. 2009/10:89, bet. 2009/10:UbU16, rskr. 2009/10:248) har resulterat i att yrkesutbildningarna har blivit tydligare både i sin utbildningsmässiga inriktning och i sin inriktning mot yrkeslivet. I propositionen betonade regeringen även vikten av att skolor, universitet och högskolor arbetar aktivt med att öka rekryteringen av män till lärar- och förskollärarutbildningarna samtidigt som lärosätena bör arbeta för att minska avhoppet från de utbildningar och inriktningar där en betydligt större andel män än kvinnor inte fullföljer utbildningen.

Minska utanförskapet

En grupp som står långt utanför arbetsmarknaden är utrikes födda kvinnor som helt saknar eller har låg utbildning och bristfälliga kunskaper i svenska. Med anledning av detta gav regeringen 2009 Arbetsförmedlingen i uppdrag att genom ett pilotprojekt öka stödet för utrikes födda kvinnor att träda in på arbetsmarknaden och samtidigt minska gruppens utanförskap (A2009/1763/AE). Även Rikspolisstyrelsen, som har en förhållandevis liten andel anställda kvinnor och personer med invandrarbakgrund, fick 2009 i uppdrag av regeringen att genomföra liknande insatser inom sin egen verksamhet för att på så sätt främja jämställdhet och mångfald inom myndigheten (Ju2009/2250/PO). I myndigheternas utvärderingar (A2009/3535/A, Ju2011/2413/PO) konstateras för det första betydelsen av individanpassade aktiviteter och särskilt anpassade arbetsmarknadsinriktade insatser i syfte att nå ut till grupper i samhället som normalt inte söker sig till myndigheter, exempelvis genom

uppsökande verksamhet. För det andra har insatserna, och då särskilt för Arbetsförmedlingen möjliggjort att i ett tidigt skede ge målgrupperna behovsanpassat stöd för att etablera sig på arbetsmarknaden.

Avslutningsvis pekar Rikspolisstyrelsen och Arbetsförmedlingen på behovet av mer individanpassade utbildningar med grundläggande yrkesinriktade programinsatser. Dessutom finns det behov av motivationshöjande åtgärder för att bättre kunna ta till vara möjligheten att få och behålla ett arbete på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsinriktade utbildningar och insatser behöver enligt myndigheterna även anpassas utifrån målgruppens förutsättningar, både när det gäller studietakt och språknivå med kortare yrkesutbildningar där teori och praktik kan kombineras. Den generella bedömningen som myndigheterna gör är att en vidareutveckling av samarbete med berörda aktörer i fråga om svenskundervisning, hälsa och personlig utveckling samt yrkesinriktade insatser är nödvändigt. Vidare behöver praktiskt anpassad svenskundervisning, där undervisning och praktik kombineras för att ge språket ett sammanhang, öka i flexibilitet.

Det är enligt regeringens mening inte möjligt att bedöma om projekten har bidragit till att minska utanförskapet och öka deltagandet i arbetslivet. Däremot kan det konstateras att insatserna har bidragit till att nå ut till grupper som vanligtvis inte söker kontakt med myndigheter samtidigt som det har gett värdefull kunskap om arbetsmarknadsinriktade utbildningars innehåll och struktur och gett myndigheterna möjlighet att testa metoder för att utveckla det interna arbetet. Det sistnämnda kan på längre sikt skapa förutsättning för såväl ett förändrat arbetssätt som ett förändrat beteende vid myndigheten. Erfarenheterna från projekten kommer att tas tillvara i myndigheternas ordinarie verksamhet och spridas både nationellt och internationellt.

Ungdomar som inte har fullgjort grund- och gymnasieskola löper stor risk att hamna i långvarigt utanförskap. Unga föräldrar är en grupp som riskerar att hamna utanför utbildning och arbete och få en svag ekonomisk utveckling om de inte slutför grundskole- eller gymnasieutbildning. Fler unga kvinnor än unga män skaffar barn före 20 års ålder. Enligt Statistiska centralbyrån fanns det 2010 nästan 6 000 föräldrar i åldrarna 12 till 20 år i Sverige, varav knappt 4 700 unga kvinnor. Vid 25 års ålder hade 27 procent av dem som fått barn före 20 års ålder minst en treårig gymnasieutbildning, bland övriga unga var det 83 procent. Ungdomsstyrelsen fick under 2007 i uppdrag av regeringen att belysa unga föräldrars villkor och genomföra utbildningsinsatser för personer som har en samordnande eller på annat sätt central roll för det lokala arbetet med att främja ungas möjlighet till utbildning och arbete (IJ2007/3406/UNG). Ungdomsstyrelsens redovisning av uppdraget i Unga föräldrar – studier och arbete (Ungdomsstyrelsen 2009:1) visar att det krävs särskilda insatser för att ge unga kvinnor som avbryter sina studier på grund- eller gymnasieskolan för att föda barn goda möjligheter att återuppta sin utbildning efter föräldraledigheten. Mot bakgrund av Ungdomsstyrelsens förslag till åtgärder gav regeringen Ungdomsstyrelsen 2011 ett fortsatt uppdrag att genomföra insatser i syfte att främja unga föräldrars möjligheter att slutföra sin utbildning i grund- och gymnasieskolan (U2011/4664/UC).

4.3 Utbildningsinsatser

Utbildningsinsatser har på regeringens uppdrag riktats mot kvinnor som tillhör nationella minoriteter för att stärka deras möjlighet till entreprenörskap (IJ2008/886/DISK). I rapporten Jämställdhetsinsatser inom folkbildningen (Folkbildningsrådet 2010) bedömer Folkbildningsrådet att arbetet har bidragit till att stärka deltagarnas förutsättningar för entreprenörskap. Folkbildningsrådet konstaterar emellertid att deltagarnas medverkan i viss mån försvårats, eftersom det inte har varit möjligt att delta i utbildningen och samtidigt behålla sitt ekonomiska stöd i form av exempelvis sjukförsäkring och försörjningsstöd. Detta bör därför enligt Folkbildningsrådet tas i beaktan inför eventuella framtida satsningar.

5 Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Målet om jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet innebär att kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och att själv få omsorg på lika villkor. Ansvaret för omsorgen om anhöriga, utöver hemmavarande barn, utgör en del av det obetalda arbete som kvinnor utför i större utsträckning än män och som har kommit att uppmärksammas alltmer inom jämställdhetspolitiken. Fördelningen av det obetalda hem- och omsorgsarbetet påverkar förutsättningarna för betalt arbete och för kvinnors och mäns möjligheter att förena föräldraskap och familjeliv med yrkesarbete.

Politiska åtgärder som kan påverka förutsättningarna för en mer jämställd fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet genomförs huvudsakligen inom familje-, arbetsmarknads- och skattepolitiken. Jämställdhetsbonusen, skattereduktion för hushållsarbete och jobbskatteavdraget har t.ex. bidragit till mer jämställda förutsättningar för kvinnor och män när det gäller både betalt och obetalt arbete. De åtgärder som genomförts inom ramen för jämställdhetssatsningen har handlat om att utveckla kunskaperna om det obetalda hem- och omsorgsarbetet.

Generellt gäller att kunskap och statistik över det betalda förvärvsarbetet är omfattande och undersöks löpande genom t.ex. Arbetskraftsundersökningarna. Det är betydligt svårare att mäta och bedöma omfattningen av det obetalda arbetet och hur det fördelas mellan kvinnor och män. Undersökningar av tidsanvändning utgör därför en värdefull källa till kunskaper om hur befolkningen använder sin tid, hur levnadsförhållandena ser ut och hur dessa faktorer förändras över tid.

5.1 Kunskapsutveckling

Regeringen har vid tre tillfällen uppdragit åt Statistiska centralbyrån (SCB) att sammanställa tidsanvändningsundersökningar i syfte att öka kunskaperna om kvinnors och mäns fördelning av tid mellan olika aktiviteter. Sedan starten 1990 har dessa presenterats med tio års intervall och har bidragit till att ge en mer detaljerad bild av kvinnors och mäns lev-

nadsvillkor ur ett vardagsperspektiv. Regeringen gav 2008 i uppdrag till SCB att genomföra en ny tidsanvändningsundersökning (IJ2008/2170/JÄM). I undersökningen (U2011/33/JÄM) konstateras att kvinnor och män arbetar ungefär lika mycket över veckans alla dagar, vilket innebär i genomsnitt sju timmar per dag. Kvinnors andel av förvärvsarbetet har ökat samtidigt som kvinnors andel av obetalt hemarbete har minskat. För männen gäller det rakt motsatta, dvs. ett minskat förvärvsarbete men ett ökat hemarbete. Detta är enligt SCB att betrakta som en trend, eftersom samma tendens konstaterades redan vid den förra mätningen 2000. Kvinnor avsätter dock fortfarande nästan en timme mer per dag för hushållsarbete och omsorg av barn jämfört med män. Kvinnor lägger i dag 21 minuter mer per dag på förvärvsarbete jämfört med männen som har minskat tiden med 14 minuter. Den totala tiden som läggs på förvärvsarbete och hemarbete sammantaget är därmed lika stor för kvinnor och män, cirka 7 timmar och 20 minuter per dag.

På regeringens uppdrag har SCB också genomfört en enkätstudie om föräldrars uppfattning i frågor om jämställdhet och hur fördelningen ser ut beroende på olika grupper av föräldrar (S2009/4769/SF). Enkätsvaren har legat till grund för de förslag och bedömningar som har presenterats i betänkandet Fortsatt föräldrar – om ansvar, ekonomi och samarbete för barnets skull (SOU 2011:51). Utredningen har gett upphov till nya frågeställningar kring föräldraskap och fördelning mellan arbete och omsorg kring barnen, vilket framför allt kan komma att utgöra avstamp för framtida frågor och bidra till initierandet av eventuella åtgärder.

6 Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Våld och andra former av övergrepp mot kvinnor är enligt regeringen den mest akuta jämställdhetsfrågan i dag. Kvinnors våldsutsatthet i nära relationer och på allmän plats skapar ofrihet och rädsla och minskar kvinnors möjlighet att delta i samhällsliv och yrkesliv. Att motverka mäns våld mot kvinnor är därför en fråga av högsta prioritet för jämställdhetspolitiken. Kvinnor och män samt flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Regeringen har genomfört en historisk sett omfattande satsning på att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Det har lett till ökad kunskap om problemets förekomst och karaktär, utveckling av nya verksamheter, förbättrade metoder inom rättsväsende och sociala myndigheter samt skärpt lagstiftning på området.

Som tidigare redovisats har tre handlingsplaner beslutats. Handlingsplanerna innehåller en rad åtgärder inom flera politikområden som bl.a. syftar till att öka kunskaperna, stärka det förebyggande arbetet, förstärka skydd och stöd för utsatta samt öka såväl nationell som internationell samverkan.

Insatserna har bl.a. bidragit till att ta fram ny kunskap på området som har möjliggjort nya arbetsrutiner, metoder och strukturer samtidigt som den kan utgöra grund för nya åtgärder. I myndigheter som genom sin verksamhet kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor har insatserna

bl.a. skapat förutsättningar för ett förändrat bemötande av dessa kvinnor med nya arbetsrutiner och metoder som följd. Genomförda insatser har även bidragit till att stärka samverkan mellan myndigheter, något som minskar risken för dubbelarbete och ökar möjligheten till helhetssyn.

Insatserna har också inneburit att särskilt utsatta grupper har kunnat lyftas fram, såsom flickor som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck, men även kvinnor med funktionshinder.

6.1 Kunskapsutveckling

Utredande åtgärder

För att arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor ska vara framgångsrikt behövs bl.a. kunskap om våldets förekomst och mekanismer, om de utsattas situation och om förövares beteende. Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet utsätts varje år i genomsnitt 17 kvinnor i Sverige av dödligt våld av en man hon har, eller har haft, en nära relation till. I nära hälften av fallen var det redan känt att kvinnorna utsatts för hot och våld från gärningsmannen. Omkring 40 procent av dessa hot var polisanmälda. Det innebär att samhället känt till flera av de fall som sedan lett till dödligt våld. Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag utrett och analyserat förutsättningarna för att införa ett system för utredningar i fråga om kvinnor som har avlidit med anledning av brott i nära relationer. I januari 2012 trädde ändringarna i lagen (2007:606) om utredningar avseende vissa dödsfall (prop. 2011/12:4, bet. 2011/12:SoU3, rskr. 2011/12:23). De nya bestämmelserna innebär att utredningssystemet för barn som har avlidit med anledning av brott har utvidgats till att avse även fall då kvinnor eller män har avlidit med anledning av brott av närstående. Utredningssystemet syftar till att försöka identifiera brister i samhället på ett övergripande plan. Den kunskap som tas fram kan sedan ligga till grund för åtgärder som förebygger att kvinnor och män utsätts för våld eller andra övergrepp av närstående. Socialstyrelsen, som sedan tidigare ansvarar för utredningar när det gäller barn, har till ansvar att bedriva även denna del av utredningsverksamheten.

Statens folkhälsoinstitut fick 2008 i uppdrag att granska myndigheters bemötande av våldsutsatta kvinnor inom nationella minoriteter (IJ2008/1822/DISK). I rapporten Bemötande av våldsutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna (Statens Folkhälsoinstitut, A2010:06) pekar myndigheten framför allt på behovet av ökade kunskaper om nationella minoriteter och deras rättigheter, liksom frågor om bemötande och våldets mekanismer. Enligt Folkhälsoinstitutet kan ökad samverkan mellan myndigheter och mellan myndigheter och ideella organisationer bidra till att förbättra bemötande, öka tilliten och minska fördomar.

Det finns i dag unga som, bl.a. utifrån hedersrelaterade normer och värderingar, saknar möjlighet att själva få välja vem de ska gifta sig med, vilket är en kränkning av grundläggande rättigheter. Det drabbar både flickor och unga kvinnor, liksom pojkar och unga män. Hedersrelaterat förtryck drabbar även unga homo- och bisexuella samt transpersoner (hbt). Förtrycket och inskränkningen begränsas ofta inte enbart till val av partner, utan många flickor som oroar sig för att bli gifta mot sin vilja

upplever också att föräldrarna begränsar dem i valet av utbildning och arbete och de upplever sig inte ha samma värde som pojkarna i familjen. Ungdomsstyrelsen fick under 2008 i uppdrag att göra en kartläggning av förekomsten av arrangerade äktenskap mot en persons vilja (IJ2008/579/UF) och konstaterar i rapporten Gift mot sin vilja (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:5) att unga som blir eller riskerar att bli gifta mot sin vilja är en osynlig grupp i samhället. Deras situation uppmärksammas enligt Ungdomsstyrelsen inte i tillräcklig utsträckning av ansvariga myndigheter och i vissa fall saknar också myndigheterna reella möjligheter att vidta några åtgärder. Ungdomsstyrelsen menar också att det finns ett samband mellan äktenskap mot den egna vilja och hedersrelaterat våld och förtryck. Utifrån rapporten beslutade regeringen om en handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja (skr. 2009/10:229) för att uppmärksamma och förbättra situationen för dessa unga.

Inom ramen för nämnda handlingsplan gav regeringen 2010 Migrationsverket och Skatteverket i uppdrag att föra statistik över barnäktenskap och tvångsäktenskap m.m. (Ju2010/5032/EMA, IJ2010/1155/UF). Skatteverkets rapport (U2011/1402/UC) visar t.ex. att myndigheten under fyra månader 2010 hade 74 ärenden som avsåg begäran om registrering av äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag med en part som var under 18 år och 26 ärenden om fullmaktsäktenskap, dvs. ett äktenskap som har ingåtts genom ombud utan att båda parter var personligen närvarande. Vidare uppdrog regeringen samma år åt Ungdomsstyrelsen att kartlägga långsiktigt förebyggande arbete och behovet av metodutveckling (IJ2010/750/UF). Ungdomsstyrelsen konstaterar i sin rapport Av egen vilja – en kartläggning av förebyggande arbete och metoder för att förhindra och förebygga att unga blir gifta mot sin vilja (Ungdomsstyrelsen 2010:15) att frågan om äktenskap mot en parts vilja bör inkluderas i generella insatser som riktas till unga, t.ex. i sex- och samlevnadsundervisningen. Samtidigt behövs enligt Ungdomsstyrelsen specifika strategier och handlingsplaner för att uppmärksamma de unga som behöver stöd och skydd. Dessa två processer bör pågå parallellt.

Socialstyrelsen fick i uppdrag av regeringen att analysera vilka behov som finns av vägledning, utvärdering och uppföljning inom socialtjänsten och hälso- och sjukvårdens arbete med offer för hedersrelaterat våld och förtryck och barn och unga som blir gifta mot sin vilja (S2011/2383/FST). I rapporten Personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt barn och unga som blir gifta mot sin vilja – analys av socialtjänst och hälso- och sjukvård (Socialstyrelsen 2011) lyfter Socialstyrelsen fram att det är viktigt att ha en helhetssyn på våld i nära relationer. Samtidigt bör det uppmärksammas och hänsyn tas till det hedersrelaterade våldet och förtryckets särskilda kännetecken, bl.a. de kollektiva aspekterna att det kan starta i tidig ålder och att det kan innebära mycket omfattande stödbehov för de drabbade. Utredningen om stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (dir. 2010:54) presenterade i maj 2012 sitt betänkande (SOU 2012:35). Utredningens förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Handlingsplanen kommer att utvärderas under mandatperioden.

Metodutveckling

En viktig del i arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor är att kontinuerligt arbeta med metodutveckling. När nya metoder utformas bör de testas och utvärderas. Regeringen har därför beslutat om flera utvärderingsuppdrag, t.ex. uppföljning av uppdrag om metodutveckling. Genom de uppdrag som har genomförts inom jämställdhets-satsningen finns det i dag mer kunskap om hur långsiktig metodutveckling påverkat socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor. En utveckling har också skett av redskap för att sexualbrottsoffer ska få ett adekvat bemötande och enligt Socialstyrelsen hur förebyggande arbete med våldsutövande män kan förbättras.

Ett regeringsuppdrag till Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet (NCK) om utveckling av omhändertagande av sexualbrottsoffer inom hälso- och sjukvården (Ju2007/2177/KRIM) har resulterat i en handbok och guide som beskriver hur dokumentation vid sexuella övergrepp ska göras på ett korrekt sätt samt ansvarsfördelningen mellan de olika rättsvårdande instanserna. NCK har också reviderat den spårsäkringssats som används av hälso- och sjukvården vid undersökning efter ett sexuellt övergrepp. Samtidigt som detta enligt NCK skapar förutsättningar i form av nya rutiner och verktyg för att hälso- och sjukvården ska kunna ge sexualbrottsoffer ett adekvat omhändertagande kan det förse rättsväsendet med nödvändig stödbevisning av god kvalitet i utredningar av sexualbrott. Uppdraget till NCK utvidgades till att även omfatta våld i samkönade relationer och hedersrelaterat våld i enlighet med regeringens handlingsplan (skr. 2007/08:39).

Genom att inkludera frågor om personlig erfarenhet av våld i sjukdomshistorien, anamnesen, inom hälso- och sjukvården ökar möjligheterna för att tidigt upptäcka våldsutsatta kvinnor. NCK konstaterade i rapporten Att ställa frågor om våldsutsatthet som en del av anamnesen (NCK-rapport 2010:4) att kunskap om metoder för hur frågan om våldsutsatthet ställs inom hälso- och sjukvården kan medföra att fler våldsutsatta kvinnor får ett lämpligt omhändertagande. Konkreta metoder och väl inarbetade rutiner inom hälso- och sjukvården kan öka möjligheterna att synliggöra våldet i ett tidigt skede och erbjuda adekvat hjälp. Resultatet av en sådan metodutveckling kan enligt NCK bidra till positiva effekter på kvinnornas hälsa och livskvalitet samtidigt som det skickar signaler om att arbetet med att bekämpa mäns våld mot kvinnor ska förebyggas inom alla berörda instanser i samhället. Att snabbare och i ett tidigt skeende identifiera våldsutsatta kvinnor torde även enligt centret minska kostnaderna för sjukvården liksom det kan utgöra en bra metod i att identifiera utsatta barn.

Ytterligare ett regeringsuppdrag till Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet har resulterat i en handledning för hälso- och sjukvården som är specifikt utformad för vårdpersonal som möter flickor och kvinnor som söker hjälp för att kunna uppvisa att de inte haft samlag eller för rekonstruktion av hymen (IJ2010/960/JÄM).

Länsstyrelsen i Östergötlands län har på regeringens uppdrag tagit fram en vägledning för stöd och rehabilitering av unga som har placerats i skyddat boende, familjehem eller annan institution på grund av att de riskerar att bli gifta mot sin vilja eller har blivit gifta mot sin vilja

(IJ2010/961/JÄM). Vägledningen utgår från befintlig lagstiftning och innehåller förslag på metodutveckling och förändrade arbetssätt och finns beskriven i rapporten *Våga göra skillnad – en vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller som riskerar att blir gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja* (Länsstyrelsen i Östergötlands län 2011). Länsstyrelsen i Östergötlands län har av regeringen 2011 fått i uppdrag att pröva och utveckla vägledningen i ett antal kommuner (U2011/4322/JÄM).

För att bekämpa mäns våld mot kvinnor måste insatser även riktas mot våldsutövande män i syfte att förebygga att dessa återfaller i brott. Sedan 2007 har Kriminalvårdens anslag tillförts 20 miljoner kronor för att förstärka behandlingen av sexualbrottsdömda män och män som har dömts för våld i nära relationer. Därefter har ytterligare medel tilldelats för en särskild satsning ägnad att öka insatserna för sexualbrottsdömda män och män som har dömts för våld i nära relationer (Ju2008/7299/KRIM). Antalet fullföljda program i anstalt som riktar sig till de grupper som prioriteras av regeringen ökade med 70 procent under perioden 2008–2010. Sammantaget har antalet fullföljda program i anstalt och frivård näst intill fördubblats under uppdragstiden. Regeringens satsning har möjliggjort för Kriminalvården att fokusera mer på att förebygga att dessa grupper av män återfaller i brott.

Forskning

Genom ett regeringsuppdrag till Brottsoffermyndigheten möjliggjordes en fördelning av medel för forskning, systematisk metodutveckling och liknande insatser för att utveckla och fördjupa kunskapen inom områdena mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, våld i samkönade relationer samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Ju2008/8341/KRIM). I myndighetens rapport *Slutredovisning avseende uppdrag till Brottsoffermyndigheten att fördela medel till forskning m.m.* (BrOM 2010) konstaterades bl.a. att det finns ett stort intresse inom forskarvärlden samt inom offentliga och ideella verksamheter att bidra till ny kunskap inom de aktuella ämnesområdena. Mot bakgrund av att initierade forskningsprojekt ännu inte har slutförts och redovisats är det, enligt regeringen, i dagsläget inte möjligt att studera eventuella effekter och resultat.

Uppföljning och utvärdering

Regeringens handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i nära relationer (skr. 2007/08/39) var unik i sitt slag. För första gången tog en svensk regering ett samlat grepp om problematiken och presenterade 56 åtgärder inom skilda men kompletterande områden. Finansieringen av handlingsplanens åtgärder uppgick till närmare 1 miljard kronor. Brottsförebyggande rådet fick under förra mandatperioden i uppdrag av regeringen att genomföra en uppföljning och utvärdering av handlingsplanen (IJ2008/2448/JÄM). Rådet lämnade i december 2010 sin slutrapport *Mäns våld mot kvinnor*,

hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (rapport 2010:18). I rapporten konstaterar rådet att handlingsplanen har resulterat i en mängd aktiviteter som har bidragit till en ökad medvetenhet om dessa frågor samtidigt som det har höjt kunskapsnivån på området. Handlingsplanen har också enligt rådet lett till bättre struktur och organisation för arbetet både inom och mellan myndigheter. Insatserna i handlingsplanen har också bidragit till att flera nya verksamheter har initierats och att befintliga har utvecklats. Slutligen har den också inneburit att nya arbetsmetoder har tagits fram. Enligt Brottsförebyggande rådet är det däremot mer osäkert i vilken utsträckning utbildningar kommer att ges även i fortsättningen, om de lokala projekten med nya verksamheter kommer att överleva samt om polisens hot- och riskbedömningar har lett till fler och bättre skyddsåtgärder. Vidare konstaterar rådet att antalet anmälningar och personuppklarade brott har ökat, men att andelen anmälningar som personuppklarats ligger kvar på ungefär samma nivå. När det gäller effekter för målgrupperna, i form av mindre utsatthet för våld, går det ännu inte att se någon tydlig minskning av antalet kvinnor som uppger att de har blivit utsatta för våld av män under det senaste året. Brottsförebyggande rådet anser dock att det är rimligt att anta att det dröjer innan insatserna i planen får fullt genomslag. Rådet menar också att det finns behov av att fortsätta att följa insatserna i handlingsplanen för att säkra långsiktigheten i arbetet, bl.a. mot bakgrund av att ett antal åtgärder i handlingsplanen fortfarande pågick och därför inte kunde utvärderas fullt ut.

Efter det att Brottsförebyggande rådet överlämnat utvärdering av åtgärderna i handlingsplan om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer och handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål gav regeringen Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet i uppdrag att följa upp och utvärdera de utbildningsinsatser som har genomförts inom ramen för två av handlingsplanerna (U2011/5671/JÅM). Syftet med uppdraget är att få kunskap om utbildningarnas kvalitet, utformning och vilka utbildningsinsatser som ger långsiktiga resultat i form av förbättrad kunskap och ökad kompetens inom myndigheter och organisationer. Av intresse är även frågan om hur utbildningsinsatserna kan skapa förutsättningar för verksamhetsutveckling samt hur erhållna kunskaper kan upprätthållas och förstärkas i myndigheter och organisationer efter genomförda kompetenssatsningar.

För att socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld ska bli mer kunskapsbaserat och professionellt genomförde Socialstyrelsen på regeringens uppdrag en identifiering och utvärdering avseende metoder och arbetssätt (S2007/10924/SK). Socialstyrelsens konstaterade i sin rapport Utvärdering av Socialtjänstens och ideella kvinnojourers insatser för våldsutsatta kvinnor (Socialstyrelsen 2011) att de kvinnor som har vänt sig till socialtjänsten generellt sett varit nöjda med det stöd som tillhandahållits och att kvinnornas psykosociala hälsa har utvecklats positivt trots att många har utsatts för fortsatt våld under uppföljningsåret. Vidare menade Socialstyrelsen att det långsiktiga metodutvecklingsarbetet har lett till bättre rutiner och ett effektivare arbetssätt vid socialtjänsterna samtidigt som stöd på regional och natio-

nell nivå ytterligare kan skapa förutsättningar för att öka effekten på insatserna. Samtidigt indikerar kvinnornas fortsatta våldsutsatthet att en fortsatt utveckling av insatser krävs.

6.2 Verksamhetsutveckling

Alla brottsoffer ska bemötas på ett professionellt sätt oavsett vilka de är eller var i landet de bor. Grundläggande för att en rättsstat ska fungera är att personer som har utsatts för brott vågar polisanmäla och fullfölja sin anmälan. Samhället måste därför ge fullgott stöd och skydd såväl under en pågående rättsprocess som efter det att processen har avslutats. Genom den särskilda jämställdhetsstrategin möjliggjordes en ambitionshöjning för att förbättra och kvalitetsutveckla socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld och utveckling av verksamheter som möter våldsutsatta kvinnor.

Metodutveckling

Genom en ändring av 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453) som trädde i kraft den 1 juli 2007 tydliggjordes socialnämndens ansvar för brottsoffer, särskilt våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld. Med anledning av ändringen av lagen genomfördes på regeringens uppdrag en förstärkt tillsyn på området, vilket även ledde till att gemensamma bedömningskriterier togs fram för tillsyn (S2007/4337/ST). Resultatet av tillsynen visar enligt Socialstyrelsen rapport Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld – Alla kommuners ansvar (Socialstyrelsen 2009) att det finns stor kunskap i kommunernas socialtjänst om arbetet med mäns våld mot kvinnor och att den kvalitativa nivån överlag är förhållandevis hög, vilket särskilt gäller den akuta delen av verksamheten. Det finns dock enligt Socialstyrelsen fortfarande skillnader mellan kommunerna när det gäller ansvaret för brottsoffren. De brister som framkommer i socialnämndernas utredande arbete gäller framför allt kartläggning, dokumentation och uppföljning. I den operativa delen av verksamheten finns det brister i hanteringen av särskilt utsatta grupper, såsom kvinnor med funktionsnedsättning och kvinnor med missbruk vars behov inte tillgodoses på ett tillfredsställande sätt.

I redovisningen av uppdraget att identifiera och kvalitetssäkra bedömningsinstrument anser Socialstyrelsen att de kvalitetssäkrade bedömningsinstrument, som bygger på svensk och internationell forskning och som har tagits fram av myndigheten, bör kunna användas i socialtjänstens arbete och bidra till en mer enhetlig bedömning av vilka insatser som ges till våldsutsatta kvinnor eller barn som har bevittnat våld (IJ2007/2031/JÄM, S2007/5730/ST). Detta ska även kunna bidra till att socialtjänsten ges möjlighet att på ett mer strukturerat sätt bedöma kvinnors respektive barns situation och behov samt kunna påverka arbetet med riskbedömningar i samband med frågor om vårdnad, boende och umgänge. Enligt Socialstyrelsen bör detta skapa förutsättningar för bättre uppföljning av insatser samtidigt som de stärker rättssäkerheten.

Socialstyrelsen fick 2008 i uppdrag att utveckla arbetet med riskbedömningar i utredningar om vårdnad, boende och umgänge i syfte att stödet skulle vara kunskapsbaserat (S2008/10663/SK). Enligt Socialstyrelsen var det ett omfattande arbete att ta fram ett riskbedömningsinstrument inom detta område. Socialstyrelsen lämnade 2011 ett förslag till riskbedömningsinstrument till regeringen (S2011/2678/FST). Frågan huruvida ett sådant instrument kan tillämpas systematiskt i socialtjänstens ärenden om vårdnad, boende och umgänge kräver dock enligt regeringens bedömning ytterligare utredning inom Socialstyrelsen. Förslaget till riskbedömningsinstrument reser flera frågeställningar om skydd för den personliga integriteten. En annan viktig juridisk fråga är om riskbedömningsinstrumentet ska vara öppet för allmän partsinsyn, eftersom parterna i vårdnads mål har rätt att ta del av såväl sin egen som motpartens utredning. Ett fördjupat arbete i frågan om hur instrumentet kan vara tillämpligt bör därför inriktas på att vara ett stöd i form av en pedagogisk handledning i samtals- och utredningsmetodik som bygger på vetenskaplig kunskap om risker för barnet. Det bör vara strukturerat utifrån en tydlig koppling till lagstiftningens kategorisering av olika riskfaktorer.

Statsbidraget som fördelas enligt förordningen (1998:1814) om statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området (jfr prop. 1998/99:1 utg.omr. 9, bet. 1998/99:SoU1, rskr. 1998/99:104) har sedan 2007 ökat med 10 miljoner kronor per år (IJ2007/3517/JÄM). Med denna satsning ges förutsättningar för stöd och utveckling av det arbete som bedrivs av ideella kvinnojourer, brottsofferjourer och andra frivilligorganisationer. Det krävs långsiktiga satsningar för att kontinuerligt stödja den ideella verksamheten. Det är också viktigt att följa upp hur statsbidraget har använts. Regeringen har beslutat att satsningen ska fortsätta.

Samverkan och samordning

Samverkan mellan aktörer kan öka effektiviteten och minska risken för dubbelarbete och otydliga ansvarsförhållanden. En effektiv och väl fungerande samordning möjliggör överblick och fördelning av ansvar. På flera håll i landet har åtgärder genomförts för att stärka, stimulera, utveckla och utvärdera den lokala samverkan mellan myndigheter och ideella organisationer i fråga om samarbete för att motverka mäns våld mot kvinnor. Regeringens uppdrag till länsstyrelserna om lokal samverkan för kvinnofrid (IJ2008/1711/JÄM) i syfte att stärka samverkan mellan kommunerna och andra berörda aktörer i arbetet med mäns våld mot kvinnor har bidragit till att ett stort antal samverkansprojekt har etablerats eller vidareutvecklats. Inom ramen för uppdraget har även flera berörda grupper och aktörer involverats, vilket har skapat förutsättning för att bredda frågan. Slutsatsen som presenteras i länsstyrelsernas slutredovisning Lokal samverkan för att motverka mäns våld mot kvinnor – Slutrapport om fördelning av utvecklingsmedel 2008–2010 (Rapport 2011:39) är betydelsen av en tydlig samordning för att undvika dubbelarbete. Detta bidrar till att öka de lokala aktörernas administration samtidigt som det riskerar att minska möjligheten till helhetssyn. Vidare

konstaterar länsstyrelserna att det är få av dem som har ingått i projektet som har haft möjlighet eller resurser att ta ett helhetsgrepp på området mäns våld mot kvinnor. Det innebär enligt länsstyrelserna att även om den utsatta kvinnan har fått det stöd och skydd hon behöver är det inte säkert att barnen har getts möjlighet att bearbeta sina upplevelser eller att mannen har erbjudits behandling för att sluta använda våld. För att kunna integreras i ordinarie verksamhet bör därför samverkansprojektet ha ett långsiktigt perspektiv. Regeringen har följt upp insatsen genom att tillföra ytterligare medel för lokal samverkan (Fi2010/5567), eftersom det är angeläget att utveckla former för samordning och erfarenhetsutbyte, både mellan berörda myndigheter och inom Regeringskansliet.

Det är viktigt att främja utbytet av kunskaper och erfarenheter mellan berörda aktörer som arbetar med våldsutsatta kvinnor och barn som har bevittnat våld, såsom rättsväsende, socialtjänst, hälso- och sjukvård samt ideella organisationer. Regeringens uppdrag till länsstyrelserna om att stödja samordningen i länen (IJ2007/2028/JÄM, S2007/5731/ST) har enligt myndigheterna bidragit till att bl.a. stärka samordningen av skyddade boenden och arbetet med våldsutövande män.

En viktig förutsättning för att samhället ska kunna vidta effektiva åtgärder är att våldsutsatta kvinnor ges bästa möjliga förutsättningar att själva vara delaktiga och bidra i den processen. Förutom en effektiv lagstiftning, tillräckliga personella resurser och enskild kompetens krävs det också att det finns tillgång till en fysisk miljö där lokaler, teknisk utrustning för förhör m.m. är anpassade till kvinnans situation. Regeringen gav därför Rikspolisstyrelsen 2008 i uppdrag att bygga upp en fysisk miljö anpassad för att utreda våld mot kvinnor (Ju2008/2434/PO). Inom det s.k. Projekt Karin samlades viktiga funktioner, såsom polis och socialtjänst under samma tak. Rikspolisstyrelsens utvärdering av projektet (rapport 2010:2) visar att fler kvinnor har fått skydd och psykosocialt stöd och att de brottsutsatta kvinnorna har upplevt en ökad kvalitet i omhändertagandet och arbetsmetoderna. I syfte att få information om hur samverkansmodellen fungerar utifrån de deltagande myndigheternas perspektiv har regeringen uppdragit åt Brottsförebyggande rådet att ytterligare utvärdera projektet (Ju2011/8444/KRIM). Ett vidare syfte är att finna former för långsiktigt hållbara samverkansformer mellan myndigheter.

Ett ytterligare samordningsuppdrag gavs av regeringen 2008 till Boverket i syfte att förbättra tryggheten för kvinnor i stads- och tätortsmiljö (M2008/3813/H). Trots att män i större utsträckning än kvinnor utsätts för våld utomhus av förövare som är okända för offren, upplever kvinnor i större utsträckning än män otrygghet i utomhusmiljöer i städer och tätorter. Stads- och tätortsmiljöer ska vara utformade så att de främjar ett gott liv där människor kan känna gemenskap, tillit och trygghet. Arbetet för att öka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer kräver samverkan mellan flera aktörer i planering och genomförande av åtgärder. Slutsatsen som presenterades i Boverkets slutrapport i december 2010 Att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv (Boverket 2010) är att ett jämställdhetsperspektiv måste ingå i bedömningar av trygghetsaspekter vid utformning av den fysiska miljön. Enligt Boverket har uppdraget bidragit till att utveckla metoder och strategisk planering, samtidigt som det har

möjliggjort en utveckling av fysiska åtgärder. Exempel på fysiska åtgärder är ny belysning, röjning och omplantering i grönområden samt åtgärder för att få tunnlar mer tilltalande och för att öka framkomlighet och tillgänglighet i bostadsområdena. Insatsen har även lett till en ökad medvetenhet om betydelsen av att arbeta med fysisk planering när det gäller frågan om trygghet ur ett jämställdperspektiv samtidigt som den har skapat förutsättningar för en bättre struktur för arbetet inom kommuner, myndigheter och företag och mellan medborgarna, företag och myndigheter. I syfte att dra nytta av erfarenheterna för framtiden har Boverket fått i uppdrag av regeringen att utvärdera effekter i ett urval av de 134 projekt som har ingått i den ovan redovisade åtgärden (S2011/6087/PBB). I uppdraget ingår också att med stöd i vunna erfarenheter redovisa hur frågorna kan integreras i samhällsplanering och bebyggelseutveckling. Erfarenheterna och redovisningen av hur frågorna kan integreras i samhällsplaneringen ska spridas till berörda aktörer under 2012.

Ungdomsstyrelsen fick 2010 i uppdrag av regeringen att vara sammankallande för ett nätverk av statliga myndigheter i syfte att samordna insatser och information när det gäller insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja (IJ2010/750/UF). Myndighetsnätverket har syftat till att stödja långsiktig samverkan för att åstadkomma ett kvalitetssäkrat arbete. Från och med den 1 juni 2012 har länsstyrelsen i Östergötlands län övertagit uppdraget att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja, inklusive arbetet med att driva myndighetsnätverket (U2011/7068/UC).

Uppföljning och utvärdering

Kvinnjourernas verksamhet har kontinuerligt utvecklats under den tid som de har funnits. Socialstyrelsen fick 2008 i uppdrag av regeringen att utvärdera och lämna förslag till hur kvinnjourernas arbete med våldsutsatta kvinnor ytterligare kan utvecklas (IJ2008/1436/JÄM). Socialstyrelsen konstaterade i rapporten Utvärdering av socialtjänstens och ideella kvinnjourers insatser för våldsutsatta kvinnor (Socialstyrelsen 2011) att det generellt sett finns ett gott samarbete mellan kvinnjourer och socialtjänsten och andra myndigheter. Samtidigt efterfrågas en tydligare rollfördelning mellan kvinnjourerna och socialtjänsten i stödet till våldsutsatta kvinnor. I utvärderingen konstateras att våldsutsatta kvinnor 2008 har en mer mångfacetterad problematik och andra behov av stöd än vad kvinnor hade då jourerna startade. Det ställer ökade krav på de ideellt drivna kvinnjourerna. Enligt Socialstyrelsens utvärdering har kvinnjourerna också svårigheter med att nå ut till vissa grupper i samhället, såsom till unga och äldre kvinnor samt till kvinnor med utländsk bakgrund. Även tjejjourerna menar att särskilda ansträngningar måste göras för att nå flickor och unga kvinnor.

Socialstyrelsens utvärdering pekar på att kvinnjourernas arbete förefaller ha en positiv inverkan på kvinnors hälsa och livssituation. Studien bekräftar dock tidigare forskning om att hjälpinsatser till våldsutsatta kvinnor sällan påverkar förekomsten av fortsatt våld. I stället tenderar

våldet att öka i samband med uppbrott från den våldsutövande mannen. För att få en bättre bild av effekterna av kvinnojourernas arbete skulle det krävas att följa våldsutsatta kvinnor under en längre tid för att se om deras psykosociala hälsa förbättras och om våldsutsattheten minskar eller upphör.

6.3 Utbildningsinsatser

En mängd utbildningsinsatser har genomförts av bl.a. Brottsoffermyndigheten för personal såväl inom rättsväsendet och socialtjänsten som bland ideella organisationer.

Ungdomsstyrelsen fick 2009 i uppdrag av regeringen att utbilda tjejjourernas medarbetare om hedersrelaterat våld och förtryck (IJ2007/1670/UNG). Vidare fick myndigheten i uppdrag att utbilda yrkesverksamma personer med en samordnande och utvecklande roll för bl.a. fritidsverksamhet, socialtjänst och skola om hur man kan förebygga våld mot flickor och unga kvinnor (IJ2007/2250/UNG). Insatsen bidrog till att skapa insikt om behovet av att inkludera pojkar och unga män för att kunna förebygga våld mot flickor och unga kvinnor. I kunskapsöversikten Prata bort mansvåld – våldspreventivt arbete riktat till unga män (Ungdomsstyrelsen 2010) presenteras en kartläggning av förebyggande metoder som riktas till unga män i syfte att förebygga deras användning av och även utsatthet för våld.

Regeringen har även uppdragit åt bl.a. Ungdomsstyrelsen att anordna särskilda utbildningar för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja (IJ2010/750/UF). Utbildningsinsatserna har inneburit att denna fråga har lyfts fram i berörda myndigheters verksamhet och har bidragit till att öka medvetenheten om olika aspekter av detta problem.

Regeringen gav även 2007 Rikspolisstyrelsen i uppdrag att utbilda anställda inom polisväsendet i frågor som rör ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld (IJ2007/2249/JÄM).

Brottsoffermyndigheten fick 2007 i uppdrag av regeringen att genomföra ett utbildningsprogram om bemötande av sexualbrottsoffer. Utbildningen vände sig till personal inom polisen, Åklagarmyndigheten och domstolarna (Ju2007/4690/KRIM). I Brottsoffermyndighetens slutrapport Utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsväsendet framhålls att kursdeltagarna genom utbildningsinsatserna har fått viktiga kunskaper och nya redskap i frågor som rör mäns våld mot kvinnor. Såväl länsstyrelserna som Ungdomsstyrelserna har i redovisningar till regeringen (IJ2007/1721/JÄM, U2011/1590/UC) konstaterat att utbildningsinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck och om att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja har inneburit en generell ökning av kunskapsnivån, men att den samlade kunskapen i kommuner och län skiftar. Därför finns det behov av att fortsätta med utbildningsinsatser, både på en grundläggande och på en mer specialiserad nivå.

Flera aktörer pekar på nödvändigheten av långsiktig planering av framtida utbildningsinsatser. Målsättningen med de utbildningsinsatser som genomfördes inom ramen för handlingsplanerna var att öka medvetenheten och utveckla kompetensen hos de myndigheter och aktörer

som kommer i kontakt med både våldsutsatta och förövare. En hög kunskapsnivå hos myndigheter och organisationer som har ansvar för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor har avgörande betydelse för ett gott bemötande av våldsutsatta och för effektiviteten i arbetet.

6.4 Informationsinsatser

De informationsinsatser som har genomförts inom ramen för handlingsplanen om mäns våld mot kvinnor (skr. 2007/08:39) har syftat till att sprida kunskap och öka medvetenheten hos de som varit utsatta för brott, hos allmänheten och hos myndigheter och organisationer. Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet har haft i uppdrag att informera om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och om våld i samkönade relationer (Ju2007/2177/KRIM).

I anslutning till uppdraget om att öka kompetensen inom polisen avseende mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, samt våld i samkönade relationer genomförde Rikspolisstyrelsen informationskampanjen Kom till oss i syfte att öka förtroendet för polisen och därigenom öka benägenheten att anmäla brott. Informationskampanjens primära målgrupp var personer som utsatts för våld i en partnerrelation, men vände sig även till dem som bevittnat eller känner till våld i en nära relation. Utvärdering av kampanjen visade att genomslaget var störst bland kvinnor i storstadsregionerna. Genom kampanjen lyckades polisen bredda bilden av vad brott i nära relationer är och att det inte bara handlar om grovt våld utan även innefattar verbala hot och alla typer av våld. Sammantaget visar utvärderingen att kampanjen har skapat goda förutsättningar för att öka antalet anmälningar från brottsutsatta och vittnen samtidigt som polisen uppfattats som en trovärdig avsändare för den här typen av kampanj.

På uppdrag av regeringen har Sveriges Kommuner och Landsting tillsammans med Socialstyrelsen inrättat en virtuell ungdomsmottagning (UMO). Syftet är att UMO ska fungera som ett komplement till världens reguljära kontaktytor och innebära att information om bl.a. sex- och samlevnadsfrågor når en bredare målgrupp, vilket är viktigt för att främja sexuell hälsa bland unga (IJ2007/2125/UNG). I SKL:s rapport Ungdomsmottagning på internet – Slutredovisning av ett regeringsuppdrag konstateras att UMO har skapat goda förutsättningar för att informera och ge råd när det gäller sexuell och reproduktiv hälsa, relationer och psykisk hälsa till ungdomar oavsett var de bor (IJ2009/1713/UF). I utvärderingen redovisas även att UMO når allt fler ungdomar, allt fler unga ställer frågor, och de flesta uppfattar informationen som seriös och pålitlig. Den information som finns på den virtuella ungdomsmottagningen rör områden som är viktiga för ungas identitetsutveckling och kan bidra till att ge ungdomar större möjlighet att hitta saklig och korrekt information om sex och samlevnad. För att ytterligare öka målgruppens kännedom om webbplatsen beslutade regeringen om medel till SKL för fortsatt utveckling av UMO under 2010 (IJ2010/203/UF).

7 Åtgärder mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Prostitution och människohandel för sexuella ändamål är enligt regeringen ett allvarligt hinder för social jämlikhet, jämställdhet och framför allt kvinnors möjligheter att åtnjuta mänskliga rättigheter. Framst drabbas kvinnor och flickor, men även män och pojkar utnyttjas. Arbetet med att motverka prostitution och människohandel förutsätter nationellt, globalt och interregionalt samarbete och bör omfatta insatser som tar sikte på förebyggande arbete, höjd kvalitet och effektivitet. Även ökad samverkan och en ökad kunskap om frågorna är viktigt. Stöd och hjälp till utsatta måste utgå från den enskilde individens behov när insatser utformas och genomförs. Att motverka efterfrågan på sexuella tjänster är helt centralt. I arbetet behöver metod- och verksamhetsutveckling ingå för olika samhällsaktörer, och god samverkan säkras mellan olika typer av aktörer och mellan olika sektorer i samhället. Som en del av regeringens arbete med att bekämpa mäns våld mot kvinnor har en särskild satsning gjorts för att motverka prostitution och människohandel för sexuella ändamål genom den handlingsplan som presenterades 2008.

Insatser på området har framför allt bidragit till utveckling av ny kunskap, vilket ytterligare förstärkts genom de forskningsinsatser som har gjorts på området.

Stödsinsatser för personer som befinner sig i prostitution eller utsatts för människohandel har bl.a. handlat om att skapa förutsättningar för dem att skapa sig nya livsvillkor och därmed komma bort från den situation som orsakade att de hamnade i prostitution. Insatser har även genomförts i syfte att öka möjligheterna till regional och nationell samverkan mellan myndigheter och mellan myndigheter och frivilligorganisationer. Arbeta har även bedrivits för att stärka och utveckla befintliga kunskaper hos myndigheter, vilket har resulterat i förändringar i fråga om bl.a. interna arbetsrutiner och metoder för agerande vid misstänkta fall av människohandel.

Även internationellt, särskilt i Östersjöområdet, har flera insatser genomförts för att öka medvetenheten om problematiken när det gäller människohandel genom bl.a. utbildningar och informationskampanjer.

7.1 Kunskapsutveckling

Utredande åtgärder

Kunskapen om prostitution och människohandel för sexuella ändamål har varit bristfällig. Regeringen beslutade därför under den förra mandatperioden om ett antal studier i syfte att öka kunskapen på området.

För många barn och ungdomar är internet och andra interaktiva medier en viktig del av det dagliga livet på ett helt annat sätt än för vuxna. Dessa medier erbjuder goda möjligheter till sociala kontakter men innebär dessvärre också en ökad risk när det gäller exempelvis sexuell exploatering. Regeringen gav därför Ungdomsstyrelsen 2008 i uppdrag att öka kunskapen och medvetenheten om ungdomars attityder och erfarenhet av sexuell exponering och sexuella tjänster mot ersättning

(IJ2008/1824/UF). Den nationella enkät som har sammanställts i rapporten *Se mig – Unga om sex och internet* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:9) visar bl.a. att nästan var tionde person mellan 16 och 25 år någon gång har lagt ut bilder av sexuell karaktär av sig själva på internet. I undersökningen framkommer även att nästan varannan ung kvinna har upplevt att någon försökt övertala dem att skicka sexuella bilder, prata om sex eller agera sexuellt framför webbkameran.

Arbetet mot människohandel har stärkts inom de länder som ingår i Östersjöstaternas råd (Council of the Baltic Sea States, CBSS). I studien *Human Trafficking in the Baltic Sea Region: State and Civil Society Cooperation on Victims' Assistance and Protection*, som har tagits fram i samarbete med CBSS och FN:s organ mot brott och narkotika (United Nations Office on Drugs and Crime, UNODC), konstateras bl.a. att av de elva medlemsländerna har i dag nio länder en nationell handlingsplan på området. Detta ska ställas i relation till 2002 då endast två länder hade tagit fram motsvarande handlingsplan (UD2008/33399/EC). Enligt studien finns det dock fortfarande områden som behöver utvecklas. Framför allt när det gäller rättsprocessen i de enskilda medlemsländerna där det överlag saknas skydd och stöd för personer som är utsatta för människohandel i regionen samt i fråga om brister i ländernas förmåga att garantera ett säkert återvändande till hemlandet för utsatta. I studien påtalas även att det finns ett behov av att utveckla formerna för statistikinsamling.

Trots att data om människohandel samlas in någorlunda likartat i samtliga medlemsländer medger inte tillgänglig information jämförelser mellan länderna, bl.a. för att den insamlade statistiken ofta är bristfällig och saknas över tid. Därför har studien *Hard Data – Data Collection Mechanisms on Human Trafficking in the Baltic Sea Region* tagits fram inom CBSS. Studien innehåller rekommendationer för hur insamling av data bör förbättras. Trots brister i statistiken har CBSS insamling av data på området rönt positiv uppmärksamhet inom EU, vilket bl.a. resulterat i att studien har lagts ut på hemsidan för EU:s arbete med människohandel.

Att mildra skadeverkningarna av brott för personer som har utsatts för människohandel är viktigt för att de drabbade så snart som möjligt ska kunna återgå till ett normalt liv. Ekonomisk ersättning är en viktig del i den processen. Regeringen gav därför 2008 Brottsoffermyndigheten i uppdrag att undersöka rutinerna för utbetalningar av brottskadeersättning till personer i utlandet som har utsatts för människohandel för sexuella ändamål i Sverige (Ju2008/10581/KRIM). Myndigheten konstaterade i sin undersökning Utbetalning av brottskadeersättning till offer för människohandel – redovisning av ett regeringsuppdrag (Ju2010/869/KRIM) att utbetalningar med några få undantag har kommit offren tillhanda. Brottsoffermyndigheten menar dock att det inte kan uteslutas att offer som återvänder till sina hemländer riskerar att utsättas för ny kriminalitet i samband med utbetalningen av brottskadeersättning, vilket har resulterat i ändringar av utbetalningsrutinerna.

Det fanns tidigare mycket lite kunskap om hbt-personer som köper och säljer sexuella tjänster eller är utsatta för människohandel för sexuella ändamål. Regeringen uppdrog därför åt Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter (RFSL) att ta fram ett kun-

skapsunderlag om målgruppen (IJ2009/1225/DISK). Detta har resulterat i en betydande kunskapsökning och en ökad förståelse av en tidigare relativt osynlig problematik. De generella slutsatserna som RFSL presenterar i rapporten Osynliga synliga aktörer – Hbt-personer med erfarenhet av att sälja och/eller köpa sexuella tjänster (A2011/190/DISK) är att hbt-personer som köper och säljer sexuella tjänster är en mycket diversifierad grupp där det dock finns vissa gemensamma nämnare. Exempelvis menar RFSL att självkänslan är avgörande för förmågan att sätta gränser och att den sexuella läggningen inte tycks vara avgörande för den sexuella praktiken hos dem som köper och säljer sexuella tjänster.

Ett flertal myndigheter har antagit en uppförandekod eller etiska riktlinjer för sin personal om bl.a. sexköp och porrsurfande. Regeringen lät under 2009 genomföra en kartläggning om och i vilken utsträckning etiska riktlinjer som berör sexköp och dylika företeelser har tagits fram av myndigheter (IJ2009/1742/JÄM). Kartläggningen Förekomst av etiska riktlinjer inom statsförvaltningen (IJ2010/155/JÄM) presenterades i januari 2010. Den kom att utmynna i ett regeringsuppdrag till Kompetensrådet för utveckling i staten (Krus) om att genomföra en kompetenssatsning i statsförvaltningen för att stödja ett fortsatt arbete för att motverka företeelser såsom t.ex. konsumtion av porr, köp av sex eller besök på porrklubb och andra former av sexuell exploatering bland statsanställda i samband med tjänsteutövning (IJ2010/1873/JÄM).

Den 1 januari 1999 införde Sverige, som första land i världen, en lagstiftning som kriminaliserade köp, men inte försäljning, av sexuella tjänster. Straffbestämmelsen om förbud mot köp av sexuell tjänst finns numera i 6 kap. 11 § brottbalken. Resultatet av en studie genomförd av Nordiskt Institut för Kvinno- och Könforskning (NIKK) Prostitution i Norden visar att stödet för sexköpslagen är stort i Sverige. Samtidigt konstateras att den svenska allmänhetens tilltro till att lagen haft effekt på prostitutionens omfattning är ganska liten. I studien träder även en bild fram av att allmänheten mer uppfattar prostitution och människohandel för sexuella ändamål som ett rättsligt problem snarare än ett socialt eller jämställdhetsproblem. Detta kan enligt NIKK ses som ett uttryck för att samhällets syn på prostitution har förändrats.

Forskning

Som redovisats under avsnittet 6.1 Kunskapsutveckling gav regeringen i uppdrag till Brottsoffermyndigheten att fördela medel för bl.a. forskning och andra studier inom områdena mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, våld i samkönade relationer samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Ju2008/8341/KRIM). Satsningen bedöms vara ett viktigt bidrag för fortsatt kunskapsutveckling på området. Det är dock ännu för tidigt att säga något mer om effekter eller resultat av forskningsprojekten och studierna.

Uppföljning och utvärdering

Ett antal åtgärder inom regeringens särskilda jämställdhetsinsats har syftat till att följa upp och utvärdera tidigare initierade insatser. Exempelvis fick Brottsförebyggande rådet i uppdrag av regeringen att utvärdera åtgärderna i regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (IJ2009/964/JÄM). I rapporten Prostitution och människohandel för sexuella ändamål – Slutredovisning av regeringens handlingsplan (Rapport 2011:18) konstaterar rådet att regeringens insatser generellt sett har lett till ökad medvetenheten om existensen av prostitution och människohandel för sexuella ändamål och samtidigt satt frågan på dagordningen bland dem som i sitt arbete kommer i kontakt med problemen eller kan komma att göra det. I den bemärkelsen har insatserna i handlingsplanen gjort ett tydligt avtryck. Svårigheterna, enligt Brottsförebyggande rådet, är dock att prostitution och människohandel är relativt dolda och utforskade problem och att det är relativt få personer som på eget initiativ söker hjälp för att komma ur prostitution och människohandel. Trots dessa svårigheter anser rådet att åtgärderna i handlingsplanerna på sikt kommer att kunna bidra till bättre förebyggande och brottsbekämpande insatser och förbättrat stöd till utsatta.

Regeringen gav även Socialstyrelsen i uppdrag att utvärdera arbetet inom socialtjänstens prostitutionsgrupper samt insatser till sexköpare (S2008/10728/FST). Socialstyrelsens anger i sin rapport Prostitution i Sverige – Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen (S2008/10728/ST) att det finns behov av att på olika sätt stärka de individinriktade insatserna för försäljare av sexuella tjänster. Insatserna för köpare av sexuella tjänster behöver utvecklas och stärkas. Detta kan göras genom att utveckla uppsökande verksamhet i de miljöer, inklusive internet, där köp av sexuella tjänster förekommer. Det finns bl.a. behov av att intensifiera informationen om möjlighet till behandling och komplettera verksamheterna med insatser till minderåriga, vilka i dag saknar specialiserat stöd. Socialstyrelsen föreslår även att extra ansträngningar görs för att bättre nå ut med information och service till män som säljare av sexuella tjänster, liksom personer med homo-, bi- eller transsexuell läggning. Detta eftersom tidigare undersökningar visar att unga människor med homo-, bi- eller transsexuell läggning oftare har erfarenheter att sälja sex än unga med heterosexuell läggning.

I syfte att säkerställa att samverkan vid utredningar kring barn sker på ett effektivt och rättssäkert sätt med barnets bästa i fokus gav regeringen i uppdrag till Rikspolisstyrelsen att, i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen, ta fram gemensamma nationella riktlinjer vid fall där barn misstänks vara utsatta för brott (Ju2008/8573/KRIM). I redovisningen av uppdraget framgår att de gemensamt beslutade nationella riktlinjerna och kriterierna om samverkan mellan berörda instanser medför förbättrade möjligheter för myndigheter att samverka vid utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för brott (Ju2009/8003/KRIM).

7.2 Verksamhetsutveckling

Metodutveckling

Regeringen gav organisationen European Women's Lobby (EWL) 2007 i uppdrag att koordinera kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyte mellan aktörer i den nordisk-baltiska regionen avseende prostitution och människohandel för sexuella ändamål (IJ2007/2462/JÄM). I utvärderingen av insatsen konstaterar EWL att bidragit till att stärka förmågan i regionen att ge stöd till kvinnor som har varit utsatta för människohandel (IJ2008/226/JÄM). Vidare har projektet enligt EWL på ett tydligt sätt påvisat kopplingen mellan människohandel för sexuella ändamål och prostitutionsmarknader, vilket lett till ett mer effektivt arbete för att motverka prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

Polisen och Åklagarmyndigheten har på regeringens uppdrag arbetat för att förstärka insatserna mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål, genom bl.a. metod- och kompetensutveckling i syfte att kunna initiera fler operativa insatser (Ju2008/7403/PO). I slutredovisningen av regeringsuppdraget konstaterade myndigheterna att insatsen har inneburit kompetensutveckling för en stor del av poliskåren. Detta har bidragit till en höjd kunskaps nivå på området, vilket enligt utvärderingen bör få effekt på polisens arbete och verksamhet (Ju2011/2012/Å, Ju2011/1426/PO).

För att få personer som har utsatts för människohandel för sexuella ändamål att ta sig ur den situation som från början var orsak till att personen hamnade i människohandeln krävs det åtgärder som stödjer brotts-offrets integrering samhället. Detta kan bl.a. ske genom främjande av utbildning som kan leda till framtida försörjning, liksom fortsatt kontakt med myndigheter. Regeringen gav 2010 Länsstyrelsen i Stockholms län i uppdrag att utveckla stödprogram för rehabilitering av personer som har utsatts för människohandel för sexuella ändamål (IJ2010/370/JÄM). Länsstyrelsen konstaterade i sin rapport till regeringen (U2011/7279/JÄM) att programmet till offer för människohandel för sexuella ändamål har bidragit till att öka kunskapen på området. Denna kunskap kan enligt länsstyrelsen komma att utgöra ett underlag för framtida operativa insatser och ge förutsättningar för att anpassa stödet till utsatta personer för människohandel.

Kriminalvården fick 2008 i uppdrag av regeringen att identifiera och erbjuda adekvat stöd, rådgivning och rehabilitering till kvinnor som utsatts för människohandel eller befunnit sig i prostitution och som avtjänar fängelsestraff (Ju2008/7300/KRIM). I rapporten Slutredovisning av försöksverksamhet riktad till kvinnor som varit utsatta för människohandel eller befunnit sig i prostitution (Kriminalvården 2011) har insatserna, genom att fokusera på riktade insatser och att skapa förutsättningar för en särskilt utsatt grupp kvinnor att hitta vägar till bl.a. egen försörjning, inte bara bidragit till att belysa dessa kvinnors villkor utan även lett till ökade kunskaper inom myndigheten i fråga om denna grupp. Kriminalvården menar att insatsen har bidragit till att utveckla det återfallsförebyggande arbetet för dessa kvinnor. Samtidigt har åtgärden möjliggjort förändrade arbetsmetoder som kommer att utgöra grund för Kriminalvårdens fortsatta arbete med dömda kvinnor. Myndigheten

bedömer att de långsiktiga effekterna av insatsen kan innebära ett förbättrat omhändertagande. Med anledning av uppdraget är det nu också möjligt att ta fram arbetsmarknadsinriktade insatser särskilt anpassade efter dessa kvinnors behov. Inom ramen för uppdraget har Kriminalvården bl.a. utökat och utvecklat utredningen i samband med planering av verkställigheten av straffet, så att även kvinnornas erfarenhet av prostitution eller sexuell människohandel fångas upp. Kriminalvården har även utbildat kvinnoanstaltens sjuksköterskor för att de ska kunna genomföra nya utvecklade hälsosamtal som inkluderar frågor om människohandel, prostitution, övergrepp och annan utsatthet. Sjuksköterskornas nya kompetens har möjliggjort samtal med kvinnorna om utsatthet och erfarenheter av övergrepp som tidigare inte har framkommit. Som en följd har Kriminalvården upptäckt vårdbehov och kunnat tillhandahålla adekvat stöd i form av fysisk och psykisk behandling.

För att kunna motverka att ungdomar far illa och förebygga att de blir utsatta för sexuell exponering, sexuell exploatering och sexuella övergrepp genom internet eller andra interaktiva medier måste flickor och pojkar och unga kvinnor och unga män och personal som arbetar med unga ha relevant kunskap. Inom ramen för det tidigare nämnda uppdraget om att öka kunskapen om sexuell exploatering av barn och ungdomar via internet och andra interaktiva medier har Ungdomsstyrelsen tagit fram två metodmaterial: Men fråga mig bara – om sexuell exploatering och hur du kan hjälpa barn och unga (Ungdomsstyrelsen och Stiftelsen Allmänna barnhuset 2009) samt Ses offline? – ett metodmaterial om unga, sex och internet (Ungdomsstyrelsen 2010). Ungdomsstyrelsen har utifrån metodmaterialet genomfört en rad utbildningar för yrkesverksamma som arbetar med ungdomar, bl.a. personal på högstadie- och gymnasieskolor.

Samverkan och samordning

En framgångsfaktor för att bekämpa prostitution och människohandel bygger på samverkan mellan olika samhällsaktörer som kommer i kontakt med personer som säljer och köper sexuella tjänster. I kampen mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål har länsstyrelserna på regeringens uppdrag bidragit genom att på regional nivå verka för samordning av regionala aktörers verksamhet på området (IJ2008/1842/JÄM). Enligt länsstyrelserna har det förebyggande arbete som byggts upp tillsammans med branscher, såsom taxi-, hotell-, och restaurangnäringen möjliggjort för ökad samverkan i länen (IJ2009/713/JÄM). Arbetet har även bidragit till ökad kompetens och utbyte mellan och inom myndigheter, kommuner, frivilligorganisationer och branschrepresentanter. Nyckelaktörer från brottsbekämpande och verkställande myndigheter har ingått, såsom polisen, Åklagarmyndigheten och Kriminalvården.

Länsstyrelsen i Stockholms län fick i uppdrag av regeringen att fortsätta arbetet med att verka för en utvecklad nationell samverkan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål mellan framförallt myndigheter men även frivilligorganisationer (IJ2008/1968/JÄM). Enligt länsstyrelsen har uppdraget skapat förutsättningar för ökad operativ sam-

verkan och bättre samsyn kring problematiken med prostitution och människohandel. Insatsen har även resulterat i en handbok med riktlinjer för arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål för kommuner, landsting och statliga myndigheter (Människohandel och prostitution – ur ett svenskt perspektiv, Länsstyrelsen i Stockholms län 2010). Handboken ska enligt länsstyrelsen kunna ge en översiktlig bild av problematiken och samtidigt stimulera till lokala och regionala initiativ på området, vilket på sikt bör kunna bredda och fördjupa engagemanget i frågan.

Länsstyrelsen i Stockholms län har på regeringens uppdrag bedrivit ett arbete för att personer utsatta för prostitution och människohandel för sexuella ändamål ska få ett tryggare återvändande till hemlandet utan att riskera att återigen hamna i prostitution (IJ2009/780/JÄM). Inom ramen för detta har allmänna riktlinjer för återvändande arbetats fram. Riktlinjerna ingår i handboken Nationella riktlinjer för arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Länsstyrelsen i Stockholms län 2011) som länsstyrelsen och Nationellt metodstöd (NMT) har tagit fram. NMT har inrättats under ledning av länsstyrelsen i Stockholms län och utgör framför allt stöd för de län och regioner som hittills inte eller i begränsad omfattning har bedrivit något arbete mot prostitution och människohandel. Riktlinjerna ger råd om vad ansvariga för återvändande, t.ex. socialtjänsten, bör tänka på. Även samverkansformer för myndigheter, frivilligorganisationer och internationella organisationer har utvecklats för att skapa förutsättningar för ett säkert återvändande. Frågan om ekonomiskt stöd för återanpassning av brottsutsatta och vilket ansvar Sverige har i detta bör, enligt länsstyrelsen, undersökas närmare.

7.3 Utbildningsinsatser

Förbättrad kunskap om de bakomliggande mekanismer som påverkar förekomsten av prostitution och människohandel för sexuella ändamål är viktigt i ansträngningarna för att förhindra att fler personer utsätts. Ett stort antal utbildningar har genomförts i syfte att öka kunskapen och kompetensen hos berörda aktörer. Uppdraget av regeringen till exempelvis Statens institutionsstyrelse (SiS) om utbildningsinsatser (S2008/8418/FST) har, enligt SiS, bidragit till ökad förståelse och höjd kompetens när det gäller sexuell exploatering och bidragit till att utveckla samverk (Slutrapport – uppdrag att förstärka arbetet med vuxna missbrukare och ungdomar som har varit eller riskerar att bli utsatta för prostitution eller människohandel för sexuella ändamål. SiS 2011). SiS anser att personal inom sjukvården, socialtjänsten och skyddade boenden samt vid ungdomsmottagningen har fått ökade kunskaper om problematiken kring personer som befinner sig i prostitution eller är utsatta för människohandel för sexuella ändamål. Utbildningsinsatser har också riktats till diplomatisk och konsulär personal vid de svenska utlandsmyndigheterna där delar av personalen erbjudits möjlighet till ökad kunskap om prostitution och människohandel för sexuella ändamål (UD2008/33399/EC). Förutom ökad kunskap om människohandel vid utlandsmyndigheter i ursprungs- transit- och destinationsländer och hur handläggande personal bör agera i händelse av misstänkta fall av

människohandel resulterade även utbildningsinsatsen i en handbok om hur man identifierar och hjälper människor utsatta för människohandel. I syfte att förebygga sexuell exploatering av unga via internet eller andra interaktiva medier gav regeringen under 2008 Ungdomsstyrelsen i uppdrag att anordna utbildningsinsatser riktade till personal inom skola, fritid och socialtjänst samt även till tjejjourer och liknande verksamheter för killar (IJ2008/1824/UF). Några av de aktörer som Ungdomsstyrelsen samverkade med vid genomförandet av uppdraget valde också själva att på egen hand arbeta vidare med egna utbildningssatsningar.

Utbildningsinsatser vid olika myndigheter har även skapat förutsättningar för att förändra verksamheten och skapa nya arbetsrutiner. I samband med genomförande av utbildningsinsatsen inom ramen för ovan nämnda regeringsuppdrag till SiS om att förstärka arbetet med vuxna missbrukare och ungdomar som har varit, eller riskerar att bli utsatta för prostitution eller människohandel för sexuella ändamål (S2008/8418/FST) har SiS särskilt pekat på behovet av stärkt samverkan med socialtjänsten för att bättre kunna arbeta med unga missbrukare som utsätter sig för sexuell exploatering för att kunna finansiera ett missbruk. Också vid de svenska utlandsmyndigheterna har utbildningen inneburit en förändring i synen på arbetsrutiner, vilket har lett till en översyn av rutinerna för agerande vid händelse av misstänkta fall av människohandel.

Förutom att resultera i viktiga insikter och en stärkt beredskap inom respektive myndighet har även utbildningssatsningen utgjort en arena för olika delar av framför allt rättsväsendet att kunna diskutera gemensamma problem och angelägna teman. Detta konstaterar Brottsoffermyndigheten i sin slutrapport med anledning av regeringsuppdraget (Ju2011/950/KRIM). Liknande resultat går att konstatera från de utbildningsuppdrag som har getts till Länsstyrelsen i Stockholms län (IJ2008/1968/JÄM) i fråga om nationell samverkan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

Brottsförebyggande rådet konstaterar i rapporten Prostitution och människohandel för sexuella ändamål – Slutredovisning av regeringens handlingsplan (Rapport 2011:18) att effekten av en utbildning är att den skapar behov av fortsatta och kontinuerliga utbildningsinsatser dels för att nya kunskaper leder till nya frågor som behöver besvaras, dels för att ny kunskap behöver uppdateras och utvecklas. Detta är bl.a. en slutsats som har dragits från den utbildningssatsning som Ungdomsstyrelsen anordnat på uppdrag av regeringen på temat sexuellt ofredande och sexuella övergrepp (IJ2008/1824/UF).

7.4 Informationsinsatser

I arbetet med att bekämpa prostitution och människohandel har regeringen beslutat om en rad informationssatsningar, såväl nationella som internationella. Dessa har inbegripit ett flertal aktörer, exempelvis FN:s barnfond (United Nations Children's Fund, UNICEF Sverige), Svenska institutet och Östersjöstaternas råd. Generellt sett har kampanjerna lett till en ökad medvetenhet bland såväl yrkesverksamma som allmänheten. Detta kan exempelvis illustreras genom regeringens ekonomiska stöd till

UNICEF Sverige att sprida information till berörda aktörer och yrkesgrupper i Sverige om hur barn som är utsatta för människohandel kan upptäckas (IJ2008/1914/JÄM). I informationsmaterialet Kan det vara människohandel? lyfts det bl.a. fram vilka behov och rättigheter dessa barn har, hur skydd och stöd kan ges samt hur samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer kan utvecklas och stärkas. UNICEF Sveriges påpekar i sin slutrapport till regeringen att det fortfarande finns behov av arbete på området människohandel (S2011/2738/FST, U2011/1329/JÄM). Enligt UNICEF Sverige har erfarenheterna från projektet visat att det fortfarande finns kunskapsbrister, i synnerhet om barns rättigheter och tillämpning av ett barnrättsperspektiv på institutioner och myndigheter samt att kunskaperna generellt sett är dåliga när det gäller såväl lagstiftning som praxis.

Informationssatsningarna har bidragit till att skapa förutsättningar för förändring. Vid en studie av effekterna av regeringens uppdrag till Svenska institutet (SI) om en vidareutveckling av informationsarbetet (UD2008/33660/FIM) konstateras att viljan till diskussion om de svenska perspektiven och initiativen är stor bland de internationella aktörer som deltagit i SI:s program för att sprida kunskaper och erfarenheter från det svenska arbetet med att motverka prostitution och sexuell människohandel. Diskussionen är en förutsättning för att förändra synen på framförallt prostitution, men även på hur människohandel för sexuella ändamål ska förebyggas och bekämpas. Genom spridning av de värderingar som ligger till grund för svensk lagstiftning, perspektiv och metoder har möjlighet till förändringsarbete lagts bland internationella aktörer. Sveriges syn på frågorna och erfarenheter av arbetet på området spelar en viktig roll för att föra såväl det förebyggande arbetet som det faktiska arbetet med brottsbekämpning framåt.

Insatsen vid bl.a. SI visar också enligt myndigheten att informations-satsningen har kommit att erbjuda ett forum för dialog både mellan svenska och internationella aktörer och mellan aktörer på nationell och regional nivå. Detta utgör en viktig pusselbit i arbetet med att på lång sikt påverka och förändra attityder. Aktiviteterna har erbjudit en plattform för informations- och erfarenhetsutbyte samt tillfälle att etablera kontakter och nätverk inför framtiden. En utmaning enligt SI är att få långsiktig hållbarhet i det arbete som har genomförts utifrån regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (skr. 2007/08:167).

Bilaga 1 Sammanställning över beslutade åtgärder inom regeringens särskilda jämställdhetsinsats

Insatser för ökad jämställdhetsintegrering

Jämställdhetsintegrering på lokal och regional nivå

Möjligheten att skapa ett jämställt samhälle är beroende av den lokala och regionala nivåns förutsättningar och benägenhet till förändring. Därför har kommuner, landsting samt kommunala och regionala samverkansorgan en viktig roll att som politiska organisationer, arbetsgivare och utförare av verksamhet att bidra till jämställdhet i samhället. Regeringen beslutade om stöd till Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) program för Hållbar Jämställdhet i syfte att verksamhet och service till medborgarna ska kvalitetssäkras utifrån ett jämställdhetsperspektiv (IJ2007/3277/JÄM). Medlen fördelades för att utveckla arbetet med jämställdhetsintegrering i kommuner och landsting. I uppdraget till SKL ingick även att fördela medel och samtidigt erbjuda en stödstruktur med satsning på en långsiktig strategisk påverkan för att säkerställa resultat och hållbarhet. Stöd erbjöds i form av utbildningar i förändringsarbete, coachning, erfarenhetsutbyte och kunskapsseminarier i syfte att säkra resultat och hållbarhet i respektive utvecklingsarbete. Även verktyg där medborgaren ska kunna jämföra olika verksamheter ur ett jämställdhetsperspektiv togs fram för att främja jämställdhet vid upphandling. Uppdraget genomfördes i samråd med bl.a. Statens skolverk, Boverket och Statistiska centralbyrån. Uppdraget redovisades i maj 2011 i Resultatrapport för program för Hållbar Jämställdhet, för perioden 2008–2010 (U2011/3287/JÄM).

Jämställdhetsintegrering i statliga myndigheter

I betänkandet Stöd för framtiden – om förutsättningar för jämställdhetsintegrering (SOU 2007:15) om stöd för jämställdhetsintegrering i staten betonades att jämställdhetsintegrering av offentlig verksamhet måste ges fortsatt stimulans och stöd för att säkra fortlevnad av den positiva utveckling som det går att se vid myndigheter och förvaltningar. Regeringen gav därför Göteborgs universitet i uppdrag att bygga upp ett stöd för statliga myndigheters arbete med jämställdhetsintegrering (IJ2008/1467/JÄM). Uppdraget omfattade vidareutveckling av metoder för jämställdhetsintegrering, etablerandet av forum för erfarenhetsutbyte om jämställdhetsintegrering, informationsinsatsning om jämställdhetsintegrering och skapande av förutsättningar för ett långsiktigt stöd för jämställdhetsintegrering. I uppdraget ingick även att samråda med berörda parter, såsom statliga myndigheter, länsstyrelser, universitet och högskolor, Sveriges Kommuner och Landsting samt andra berörda aktörer. Uppdraget slutredovisades i Rapport om jämställdhetsintegrering i statliga myndigheter (IJ2009/1967/JÄM) som överlämnades till regeringen den 10 oktober 2009.

Uppföljning och utvärdering av regeringens plan för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet

Under perioden 2004–2010 genomfördes ett omfattande förändringsarbete i Regeringskansliet för att genomföra jämställdhetsintegrering. Ett viktig led i arbetet var uppföljning av förändringsarbetet. Syftet med regeringens plan för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet var att systematisera arbetet och på ett sammanhållet sätt visa vilka mål som ska uppnås (N2004/3108/JÅM). I planen ingick även att visa vilka insatser som ska genomföras för att nå det övergripande målet om förbättrade förutsättningar för att ett jämställdhetsperspektiv ska införlivas i alla steg av beslutsprocessen av de aktörer – handläggare och chefer – som normalt sett deltar i beslutsfattandet. Målet var, och är fortfarande, att jämställdhet ska genomsyra de underlag som ligger till grund för regeringens beslutsfattande. För att skapa bestående förändringar av de ordinarie arbetssätten ska utgångspunkten i arbetet baseras på den särskilda genomförandeplan som beslutades av regeringen 2004. Under mandatperioden genomfördes tre uppföljningar utifrån aktuella indikatorer kopplade till planen för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet. Inom ramen för arbetet gav regeringen Statistiska centralbyrån i uppdrag att dels genomföra en uppföljning av könsuppdelad statistik, dels genomföra ytterligare två uppföljningar av indikatorer för jämställdhetsintegrering. En utvärdering av arbetet från 2004–2010 genomfördes och presenterades i december 2010.

Vidareutveckling av statistikområdet jämställdhet

Statistik som speglar villkoren i samhället för kvinnor och män samt flickor och pojkar är ett grundläggande redskap i arbetet med jämställdhetsintegrering. Enligt 14 § förordningen (2001:100) om den officiella statistiken ska all individbaserad officiell statistik vara uppdelad efter kön, om det inte finns särskilda skäl mot detta. Regeringen gav Statistiska centralbyrån (SCB) i uppdrag att genomföra en förstudie om produktionen av jämställdhetsstatistik (IJ2008/2171/JÅM). I uppdraget ingick även att analysera SCB:s nuvarande produktion av statistik samt föreslå hur statistiken skulle kunna vidareutvecklas och presenteras utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Redovisning av uppdraget lämnades med Rapport rörande uppdrag om förstudie avseende en vidareutveckling av produktionen av jämställdhetsstatistik (IJ2010/715/JÅM) den 15 maj 2009. I anslutning till tidigare beslut fick SCB i uppdrag av regeringen att utveckla tillgängligheten till jämställdhetsstatistiken med en samlad ingång för jämställdhetsstatistiken på myndighetens webbplats (IJ2010/962/JÅM). I uppdraget ingick även att utveckla indikatorer för jämställdhetspolitiken och lämna förslag på hur dessa kan utformas, uppdateras och presenteras. Uppdraget slutredovisades den 1 december 2010.

Jämn fördelning av makt och inflytande

Studie av ungas kulturutövande

Oavsett ålder, kön, eventuell funktionsnedsättning eller etnisk, socioekonomisk eller religiös bakgrund ska barn och unga kunna ta del av och utforska kultur och konstnärliga uttryck i olika former. I studier av ungdomars fritidsaktiviteter redovisas ofta ungas idrottsutövande som en samlad kategori, exempelvis idrott, medan ungas kulturutövande redovisas som flera olika aktiviteter, exempelvis måla och rita, sjunga och spela osv. Detta kan leda till att idrotten ser ut att engagera många fler ungdomar än vad kulturaktiviteter gör. Eftersom fler flickor och unga kvinnor än pojkar och unga män utövar kulturaktiviteter riskerar denna uppdelning att osynliggöra flickors fritidsaktiviteter. Regeringen gav därför i uppdrag till Ungdomsstyrelsen att analysera ungas kulturutövande samt ungas upplevelser av detta (IJ2009/2372/UF). Syftet med studien var att öka kunskapen om ungas kulturutövande, belysa eventuella skillnader mellan unga kvinnors och flickors samt unga mäns och pojkars kulturutövande samt synliggöra unga kvinnors fritidsaktiviteter. Även den offentliga medelstillsdelningen till kulturverksamheter i förhållande till andra verksamheter för unga analyserades. Uppdraget slutredovisades den 15 april 2011 (U2011/2661/UC) med rapporten När, var, hur om ungas kultur – En analys av ungas kulturutövande på fritiden (Ungdomsstyrelsens skrifter 2011:1).

Studie om kvinnor inom nationella minoriteter

Regeringen gav Uppsala universitet i uppdrag att inom ramen för folkbildningen genomföra en studie om behovet av riktade utbildningsinsatser för kvinnor som tillhör nationella minoriteter (IJ2008/886/DISK). I uppdraget ingick att kartlägga vilken undervisning som sker i dag på folkhögskolor och andra utbildningsorganisationer, undersöka behovet av riktade utbildningsinsatser för kvinnor tillhörande nationella minoriteter samt föreslå hur åtgärderna skulle kunna genomföras övergripande. Uppdraget genomfördes i samråd med bl.a. Folkbildningsrådet, Ungdomsstyrelsen, företrädare för de nationella minoriteterna, berörda folkhögskolor och andra berörda utbildningsinstitutioner. Slutredovisning av uppdraget gjordes genom rapporten Kunskap för egenmakt: Minoritetskvinnor och folkbildningen som överlämnades till regeringen den 3 april 2009 (IJ2009/760/DISK).

Ideella organisationers arbete mot diskriminering

Regeringen gav i uppdrag åt Ungdomsstyrelsen att föra samtal med ett tiotal organisationer inom det civila samhället om hur de skulle kunna utveckla arbetet mot diskriminering, särskilt könsdiskriminering, och för jämställdhet inom den egna verksamheten (IJ2009/2372/UF). Ungdomsstyrelsen gavs därefter i uppdrag att utlysa medel för organisationer att söka i syfte att intensifiera arbetet mot diskriminering, särskilt köns-

diskriminering, och för jämställdhet inom den egna verksamheten. Uppdraget slutredovisades den 1 april 2011.

Engagemangsguider

Regeringen gav Ungdomsstyrelsen i uppdrag att utlysa och fördela medel till organisationer som avsåg att arbeta med engagemangsguider och liknande metoder av uppsökande karaktär på lokal nivå (IJ2009/2215/UF). Syftet med stödet är att stimulera boende i områden med lägre organisationsgrad till att engagera sig inom civilsamhällets organisationer och då särskilt ungdomar och kvinnor. Uppdraget redovisades den 1 april 2011 med rapporten Så mycket bättre – verksamheter med engagemangsguider 2010 (Ungdomsstyrelsen 2011:2). Regeringen har förlängt satsningen under perioden 2011–2013 (U2011/7070/UC).

Jämställdhetsarbete inom nationella minoriteter

Regeringen gav Ungdomsstyrelsen i uppdrag att stödja jämställdhetsarbetet bland de nationella minoriteterna (IJ2008/1074/DISK) i syfte att stärka dessa kvinnors ställning i samhället. I uppdraget ingick dels att stödja och stimulera verksamheter för jämställdhet mellan kvinnor och män bland de nationella minoriteterna, dels att utreda hur formerna för samarbetet mellan de nationella minoriteterna skulle kunna utvecklas i fråga om jämställdhetsfrågor. Uppdraget genomfördes i samråd med Uppsala universitet, Centrum för multietnisk forskning, Sametinget, Delegationen för romska frågor och företrädare för de nationella minoriteterna. Uppdraget redovisades den 31 december 2010.

Regeringen fann att det fanns anledning att fortsätta att stödja de nationella minoriteternas arbete för såväl jämställdhet som mot diskriminering och gav därför i uppdrag till Ungdomsstyrelsen att under 2011–2014 utlysa och fördela bidrag för verksamheter i de nationella minoriteternas organisationer för jämställdhet mellan kvinnor och män och mot diskriminering. De tilldelade medlen får bl.a. användas för projekt som stärker kvinnor och ger dem bättre förutsättningar att åta sig förtroendeuppdrag inom organisationerna samt för stödet för kvinnors organisering och nätverksarbete inom respektive nationell minoritet.

Program för kvinnors karriärutveckling i staten

Den förhållandevis jämna könsfördelningen av anställda inom statsförvaltningen återspeglas inte i könsfördelningen på ledande befattningar, vilket bl.a. bidrar till löneskillnad mellan könen på total nivå. Inom gruppen med ledningskompetens var andelen kvinnor 34 procent och andelen män 66 procent 2007. Med anledning av detta gav regeringen i uppdrag åt dåvarande Verket för förvaltningsutveckling (VERVA) att utforma, genomföra, leda och samordna ett längre program för kvinnors karriärutveckling i staten (Fi2007/8517, Fi2008/2097). Syftet med programmet var att öka andelen kvinnor på chefs- och expertfunktioner och därigenom bidra till minskade löneskillnader mellan kvinnor och män. Programmet skulle dessutom bidra till ökad kunskap, förståelse och vilja till

engagemang på myndighetsnivå, bidra till förändringsarbete i myndigheterna samt bidra till kompetensutvecklingsmöjligheter för enskilda individer. Från och med den 1 januari 2009 övertogs ansvaret för programmet av Kompetensrådet för utveckling i staten (Krus) då VERVA avvecklades. Programmet pågick t.o.m. slutet av 2010 och genomfördes i samråd med Jämställdhetsombudsmannen, Arbetsgivarverket, de statsanställdas huvudorganisationer och Regeringskansliet. Uppdraget slutredovisades i rapporten Kvinnors karriärutveckling i staten i april 2011 (S2011/44/ESA).

Jämställdhet inom scenkonsten

Slutsatserna från betänkandet Plats på scen (SOU 2006:42) visar att det fortfarande är en lång väg att gå innan jämställdhet råder inom scenkonsten. Regeringen gav därför Statens kulturråd, Konstnärnämnden och dåvarande Jämställdhetsombudsmannen i uppdrag att gemensamt genomföra en fördjupad analys av jämställdheten inom scenkonstområdet (IJ2007/2359/JÅM). Uppdraget redovisades i rapporten På väg mot jämställd scenkonst (Kulturrådets skriftserie 2009:1) i januari 2009. I uppdraget ingick även att under 2007–2009 fördela medel för projekt som långsiktigt verkade stimulerande och stödjande i arbetet med att uppnå jämställdhet inom scenkonstområdet.

Stärka samiska kvinnors delaktighet i samhällslivet

Ett centralt inslag i minoritetspolitiken är att stärka de nationella minoriteternas möjligheter till inflytande, såväl för kvinnor som för män, i frågor som berör dem inom viktiga samhällsområden. Regeringen gav i uppdrag åt Sametinget att genomföra en särskild satsning i syfte att stärka samiska kvinnors delaktighet i samhällslivet och deras ställning i det politiska beslutsfattandet samt främja samiska kvinnors deltagande i politiska processer (IJ2008/490/DISK). I uppdraget ingick även att bistå partierna med utbildningsinsatser och metodstöd för att främja internt jämställdhetsarbete och för att underlätta kvinnors och mäns deltagande i det politiska arbetet samt att påbörja ett erfarenhets- och kunskapsutbyte med samiska företrädare i Finland, Norge och Ryssland i fråga om jämställdhet, mäns våld mot kvinnor, sexuella trakasserier och missbruk. Uppdraget slutredovisades i mars 2011 till regeringen med rapporten Redovisning av uppdrag till Sametinget att genomföra en särskild satsning för att stärka samiska kvinnors delaktighet i samhällslivet (A2011/1112/DISK).

Värderingar avseende jämställdhet och barns rättigheter

Trossamfunden är viktiga aktörer när det gäller kunskaperna om samhället och de grundläggande värderingar som samhället vilar på, bl.a. i fråga om mänskliga rättigheter. Religion är av stor betydelse för olika kulturers och etniska gruppers identitet, föreställningar och värderingar. Trossamfunden kan därför också ha en viktig roll när det gäller integration i det svenska samhället. Nämnden för statligt stöd till trossamfund

(SST) har löpande kontakt med olika trossamfund som har ingått i SST:s dialogforum om kvinnor och barn i utsatta situationer. Mot denna bakgrund gav regeringen i uppdrag åt SST att fördjupa dialogen med trossamfundet om värderingar vad avser jämställdhet och barns rättigheter samt hur dessa kan bidra till att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, i synnerhet mot unga kvinnor och män (IJ2008/492/JÄM). Uppdraget slutredovisades till regeringen i februari 2009 med rapporten Grundläggande värderingar – dina, mina, våra? (IJ2009/455/JÄM).

Ekonomisk jämställdhet

Minskad utsatthet för våld på arbetsplatsen

Risken för att bli utsatt för våld i arbetslivet har ökat under senare år, och i flera branscher är riskerna särskilt höga för kvinnor. Detta avspeglas i det faktum att nästan dubbelt så många anmälningar om arbetsskada när det gäller hot och våld kommer från kvinnor jämfört med män. Regeringen gav Arbetsmiljöverket i uppdrag att genomföra en kunskaps- och informationssatsning för att främja jämställdhet och motverka våld och hot i arbetslivet (A2009/1174/ARM). Syftet med uppdraget var att få ökad kunskap om de miljöer och situationer där risker för hot och våld kan uppstå samt i vilka branscher och yrkesgrupper som riskerna för att utsättas för hot och våld är störst. Myndigheten menar därmed att det finns möjlighet att skapa förutsättningar för ett förebyggande arbete och motverka riskerna för att utsättas för hot och våld på arbetsplatsen. Uppdraget slutredovisades med rapporten Våld och genus i arbetslivet (Rapport 2011:3) som överlämnades till regeringen den 30 mars 2011 (A2012/1155/ARM). Regeringen gav i februari 2011 Arbetsmiljöverket i uppdrag att under 2011 fördjupa satsningen (A2011/881/ARM). Detta uppdrag omfattade bl.a. ytterligare kunskapsöversikter. Uppdraget redovisades till regeringen den 28 mars 2012 (A/2012/1155/ARM).

Studier om arbetsmarknadens funktionssätt ur ett jämställdhetsperspektiv

Forskning och statistik som synliggör kvinnors och mäns villkor på arbetsmarknaden utgör viktiga underlag för utformningen av regeringens politik. Regeringen gav i uppdrag till Konjunkturinstitutet att genomföra jämställdhetsanalyser av arbetsmarknaden i syfte att belysa frågan om arbetsutbud samt effekten av olika reformer på arbetskraftsdeltagandet och medelarbetstiden (Fi2009/4198/SSA/SMS). Uppdraget bestod i att genomföra en analys av utfallet av de jämställdhetspotter som infördes under avtalsrörelsen 2007. Vidare ingick i uppdraget att göra en analys av hur skillnader i arbetsutbud hos kvinnor och män har påverkats av de förändringar i skatter och transfereringar som genomfördes under 2008 och 2009. Avslutningsvis skulle utredningen se över vilken påverkan frånvaro från arbetsmarknaden, i form av exempelvis föräldraledighet, arbetslöshet eller sjukskrivning, har på löneutvecklingen. Uppdraget slutredovisades till regeringen i december 2010 med följande tre rapporter: Frånvaroeffekter på lönen för kvinnor och män, Effekter av

2007 års låglönesatsning på lönegapet mellan män och kvinnor samt Kvinnors och mäns arbetsutbudsprefereenser: analys med en strukturell diskret arbetsutbudsmodell (Fi2009/4198/SSA/SMS).

Pensionskonferens om könsskillnader

I det svenska pensionssystemet finns det inslag som syftar till omfördelning av pensionsmedel. Exempel på sådana är pensionsrätt under tiden med små barn och möjligheten att överföra pensionsrätt i premiepension mellan makar. Dessa inslag har bidragit till att höja inkomstpensioner framför allt för kvinnor. Eftersom jämställdhetsaspekten inom pensionssystem inte är föremål för diskussion internationellt, gav regeringen Försäkringskassan möjlighet att initiera diskussionen kring könsskillnader och pensionssystem. Tillsammans med Uppsala universitet och Världsbanken anordnades en internationell pensionskonferens, Non-Financial Defined Contribution (NDC) Pension Systems: Progress and New Frontiers in a Changing Pension World, med fokus på avgiftsbestämda pensionssystem och dess påverkan på och av arbetsmarknaden och könsskillnader (S2009/2421/SF). Målet med konferensen var att samla pensionsexperten från såväl universitetsvärlden som internationella organisationer samt regeringsrepresentanter för att diskutera och analysera NDC-system ur ett arbetsmarknads- och könsperspektiv.

Studie om kvinnors företagande och innovationer i samarbete med FN-organet UNCTAD

Kvinnor är underrepresenterade som företagare i världen, vilket medför att potentialen för tillväxt och ökad sysselsättning inte fullt ut tas till vara. Regeringen beslutade därför att tilldela medel för medfinansiering av studien Innovation and Women's Entrepreneurship: An Exploration of Current Knowledge som genomfördes under ledning av FN-organet United Nations Conference On Trade and Development (UNCTAD) (N2009/6827/ENT). Syftet med studien bestod i att undersöka innovations- och entreprenörskapsprocesser utifrån ett könsperspektiv. I studien skulle frågan utredas om det finns specifika hinder för kvinnor jämfört med män att starta, driva och utveckla egna företag samt ge ökad kunskap om förutsättningar och villkor för kvinnors företagande. Vidare skulle studien resultera i ett antal policyrekommendationer till beslutsfattare avseende främjande av kvinnors företagande och innovationer.

Analys av jämställdhet och regionalt företagsstöd

De regionala företagsstöden ska främja en hållbar regional tillväxt. Utgångspunkten för dessa är att de ska vara anpassade efter rådande och framtida näringsstruktur samt behovet hos det enskilda företaget. En förutsättning för detta är att de regionala företagsstöden är så utformade att företag ledda av såväl kvinnor som män ska ha möjlighet att ta del av dem. Regeringen gav Myndigheten för tillväxtpolitiska analyser och utvärderingar i uppdrag att analysera huruvida vissa regionala företags-

stöd är anpassade till rådande och framtida näringsstruktur ur ett köns- perspektiv (N2009/7600/ENT). I uppdraget ingick även att föreslå eventuella förordningsändringar för företagsstöden för att dessa ska bidra till hållbar tillväxt. Uppdraget slutredovisades med rapporten Lika rätt och lika möjligheter till företagsstöd? (Rapport 2010:02) som överlämnade till regeringen den 30 mars 2010 (N2009/7600/ENT).

Mätmetoder för analys av ekonomin för ensamstående med barn

Hur ser den ekonomiska situationen ut för ensamstående med barn? Vid beräkningar i det befintliga datamaterialet antas hela försörjningsbördan ligga på den förälder där barnet är folkbokförd, vilket ofta är mamman, även om barnet bor halva tiden hos pappan. Detta medför att mammans ekonomi underskattas samtidigt som pappans ekonomi överskattas. Mot bakgrund av denna osäkerhet när det gäller mätmetod gav regeringen Statistiska centralbyrån i uppdrag att utarbeta en rapport som visar för- respektive nackdelar med olika mätmetoder för bedömning av den ekonomiska standarden för separerade föräldrar och deras barn (S2009/8641/SK). I uppdraget ingick även att presentera förslag på lämpliga mätmetoder. Uppdraget slutredovisades den 13 februari 2010 (S2009/8641/SK).

Förekomsten av jämställdhetsperspektiv i regionalt tillväxtarbete

För att kunna ta tillvara den regionala utvecklingskraften och dynamiken i syfte att skapa regional tillväxt måste system som konserverar fördelningen av makt och resurser motverkas. Kvinnor och män, oavsett sexuell eller kulturell bakgrund, sexuell läggning eller funktionshinder, ska ha goda möjligheter att utvecklas i alla delar av landet. Regeringen gav därför Tillväxtverket i uppdrag att utreda och beskriva förekomsten av ett jämställdhetsperspektiv i det regionala tillväxtarbetet (N2009/9170/RT). Syftet med uppdraget bestod framför allt i att öka kunskaperna om hur aktörer på regional nivå arbetar med jämställdhet i det regionala tillväxtarbetet och att få en samlad kunskapsbild av länens arbete för ökad jämställdhet i det regionala tillväxtarbetet. Med regionala aktörer avsågs främst regionala självstyrelseorgan, samverkansorgan och länsstyrelser. Uppdraget genomfördes i samråd med Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser och slutredovisades den 30 december 2010 (N2010/7232/RT).

Studier om jämställdhet och tillväxt

Regeringen gav i uppdrag åt en särskild utredare att genomföra en studie om kopplingen mellan jämställdhetspolitiska insatser, ekonomisk tillväxt och ökad sysselsättning i EU:s medlemsstater (IJ2009/1943/JÄM) i syfte att stärka jämställdhetsperspektivet i EU:s strategi för tillväxt och sysselsättning, EU 2020. Studien kom att ligga till grund för diskussioner vid EU-konferensen Vad betyder jämställdhet för ekonomisk tillväxt och sysselsättning? som anordnades under det svenska ordförandeskapet i EU hösten 2009.

Uppföljning av Pekingplattformen

Pekingplattformen förhandlades fram 1995 vid FN:s fjärde kvinnokonferens i Peking. Inför uppmärksammandet av att det gått 15 år sedan detta skedde enades EU:s medlemsstater om att lämna en lägesrapport om genomförandet av åtgärderna i plattformen med en analys av utvecklingen under de senaste fem åren. Som ordförandeland i EU hösten 2009 åtog sig Sverige att utarbeta en rapport om implementeringen av fastställda åtaganden såväl i medlemsstaterna som i EU:s institutioner. Regeringen gav därför i uppdrag till Statistiska Centralbyrån (SCB) att ta fram underlag till rapporten (IJ2008/2351/JÅM). SCB fick i uppdrag att uppdatera statistik för följande tre indikatorer: kvinnor och hälsa, våld mot kvinnor samt kvinnor och ekonomi. I uppdraget till SCB ingick även att kartlägga relevant och tillgänglig europeisk statistik inom följande fyra områden: kvinnor och fattigdom, kvinnor och utbildning, kvinnor och makt samt flickors situation. Rapporten Beijing +15: The Platform for Action and the European Union överlämnades till Spanien som i egenkap av EU-ordförandeland våren 2010 presenterade rapporten inför möte i FN:s kvinnokommission i mars samma år.

Varför är kvinnor mer sjukskrivna än män?

Sjukskrivning är i högre grad förekommande bland kvinnor än män. Varför det är så finns det i dag begränsad kunskap om. Regeringen gav Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering i uppdrag att genomföra ett forskningsprojekt om kvinnors sjukskrivning i syfte att öka kunskapen på området (S2009/2206/SF). Uppdraget utgick bl.a. från frågeställningarna om huruvida sjukskrivningsnivån skiljer sig åt mellan kvinnor och män med samma arbetsuppgifter, hur stor del av skillnaden i sjukskrivning som kan kopplas till arbetsplatsernas egenskaper samt hur stor del av skillnaden som kan kopplas till att kvinnor generellt sett ägnar mer tid åt obetalt hemarbete. Uppdraget slutredovisades med rapporten Kvinnor och mäns sjukfrånvaro (Rapport 2011:2) som överlämnades till regeringen den 28 februari 2011 (S2009/2206/SF).

Återgång i arbete efter sjukskrivning

Det finns stora skillnader i sjukfrånvaro mellan män och kvinnor. Kvinnor löper högre risk än män att bli långtidssjukskrivna och fler kvinnor än män uppbär sjukersättning. Sjukfrånvaron för kvinnor visar sig också ha regional variation. Det finns således variationer i strukturer och lokala förhållanden som påverkar kvinnors hälsa och möjlighet att efter en sjukskrivning snabbt återgå till arbetslivet. Studier visar också att exempelvis attityder påverkar sjukskrivningens längd. Den samlade kunskapen om faktorer och metoder som underlättar återgången till arbete för kvinnor är otillräcklig. Regeringen gav därför i uppdrag till Försäkringskassan att administrera medel för projekt som utförs av s.k. samordningsförbund eller enskilda landsting i syfte att minska sjukfrånvaron bland kvinnor (S2009/2667/SF). Målgruppen för projektet var kvinnor som på grund av sjukdom saknar arbetsförmåga och uppbär sjukpenning, sjukersättning,

aktivitetsersättning eller försörjningsstöd. Av särskilt intresse för uppdraget var metoder särskilt riktade mot kvinnor för att underlätta återgången till arbete samt åtgärder med stöd i lokala förhållanden och lokala aktörer som möjliggör för kvinnor att återgå till arbete. Uppdraget slutredovisades den 30 december 2011 (S2009/2667/SF).

Konsekvenser av sjukskrivningsprocessen

Kvinnor löper generellt sett en högre risk än män för att bli långtids-sjukskrivna eller beviljas sjukersättning, vilket kan medföra en marginalisering på arbetsmarknaden. Eftersom det saknas kunskap om faktorer som påverkar återgång i arbete, om konsekvenserna av att vara sjuk samt om dessa konsekvenser skiljer sig åt mellan kvinnor och män, gav regeringen i uppdrag till Karolinska institutet att genomföra ett projekt om jämställdhet, genus samt sjukfrånvaro eller sjukersättning (S2009/2185/SF). Utgångspunkterna för undersökningen bestod bl.a. i att studera om eventuella skillnader i hur långtidsjukskrivna kvinnor och män upplever att de blivit bemötta inom sjukvården och Försäkringskassan och om detta påverkat återgången till arbete. I undersökningen ingick även att studera om de långsiktiga konsekvenserna av sjukskrivning är olika för kvinnor och män i olika åldrar samt om upprepad sjukfrånvaro oftare leder till sjukersättning för kvinnor än för män. Uppdraget slutredovisades i Studier om kvinnors och mäns sjukfrånvaro som överlämnades till regeringen den 27 maj 2011 (S2009/2185/SF).

Forskning om kvinnors hälsa

Regeringen gav i uppdrag till Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) att initiera ett särskilt forskningsprogram om kvinnors hälsa (S2007/2451/SK) i syfte att stärka och vidareutveckla forskningsområdet kvinnors hälsa, att öka kunskapen på området om kvinnors hälsa samt bygga upp starka forskningsmiljöer som kan fortsätta att utvecklas efter att programmet avslutats. I uppdraget angavs att programmet skulle ges en bred ansats inom såväl det medicinska området som rådets övriga ämnesområden och omfatta både unga och gamla. Vid utlysningen uppmuntrades tvärvetenskapliga forskningsansatser i syfte att möjliggöra överbrygning av snäva ämnesgränser. Redovisning av uppdraget gjordes genom antologin Från kvinnohälsa till genusmedicin samt rapporten Forskning om kvinnors hälsa – rapport från en särskild satsning och som överlämnades till regeringen den 28 maj 2010 respektive den 31 augusti 2011 (S2007/2451/SK).

Jämställdhetsinsatser i skolan

I dagens skola finns det tydliga könsskillnader. Flickor och unga kvinnor lämnar skolan med högre betyg än pojkar och unga män, och unga kvinnor fullföljer även gymnasieskolan i större utsträckning än unga män. Kvinnor utgör i dag en majoritet bland studenterna på universitet och högskolor, vilket dock inte har lett till att de fått en tryggare plats på arbetsmarknaden. Samtidigt konstateras att den psykiska ohälsan hos

flickor och unga kvinnor över bl.a. prestationskrav har ökat. Regeringen gav i uppdrag till Statens skolverk att planera och genomföra insatser i syfte att främja jämställdhet i grundskolan och motsvarande skolformer, gymnasieskolan samt vuxenutbildningen (U2006/9049/S). Inom ramen för uppdraget om utvecklingsinsatser på jämställdhetsområdet i skolan bedrevs arbetet på följande sex områden:

- främja jämställdhet samt motverka könsrelaterade trakasserier och avhopp bland elever av underrepresenterat kön,
- vid konferens under såväl det svenska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet som i EU sprida kunskap om kön, utbildningsframgång och arbetsmarknad,
- med utgångspunkt i skolans värdegrund erbjuda personal i grund- och gymnasieskolan fortbildning i sex- och samlevnadsundervisning,
- erbjuda skolledare i grund- och gymnasieskolan fortbildning om hedersrelaterat våld och förtryck i syfte att öka kunskapen om och beredskapen för att arbeta med jämställdhetsfrågor och frågor som rör heder och förtryck,
- stödja elevhälsans arbete med att främja psykisk ohälsa och förebygga psykisk ohälsa i grund- och gymnasieskolan,
- utifrån ett jämställdhetsperspektiv kartlägga ämnet idrott och hälsa i grundskolan med särskild fokus på bl.a. pojkars och flickors attityd till ämnet, skolornas organisering av ämnet och undervisningens utformning, samt
- fördelning av medel till skolor och huvudmän för att utveckla jämställdhetsarbetet i olika projekt.

Inom ramen för satsningen på jämställdhet i skolan beslutade regeringen att tillsätta en delegation för jämställdhet i skolan (dir. 2008:75) med uppgift att utifrån skolans värdegrund lyfta fram och utveckla kunskap om jämställdhet i skolan. I uppdraget ingick bl.a. att kartlägga kunskaper om jämställdhet i skolan och ta fram kunskapsöversikter som rör lärtilar samt språk-, läs- och skrivutveckling. Uppdraget genomfördes i samråd med Högskoleverket, Ungdomsstyrelsen, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, universitet och högskolor, Jämställdhetsombudsmannen, Barnombudsmannen, elev- och ungdomsorganisationer och Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Slutredovisning av uppdraget gjordes i betänkandet Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan (SOU 2010:99) som överlämnades till regeringen den 10 januari 2011.

Utredning och fördelning av projektmedel

Utbildningspolitiken är av stor betydelse för arbetet med att uppnå jämställdhet i det svenska samhället. Trots insatser från både myndigheter och andra aktörer är högskolesektorn fortfarande könssegregerad, där såväl kvinnors och mäns utbildningsvägar som karriärvägar delvis ser olika ut. Delegationen för jämställdhet i högskolan (dir. 2009:7) fick i uppdrag av regeringen att stödja insatser och föreslå relevanta åtgärder för att därigenom främja jämställdhet i högskolan, dvs. statliga universitet och högskolor, enskilda utbildningsanordnare med examenstillstånd samt organisationer med anknytning till sådana

lärosäten. I uppdraget ingick även bl.a. att särskilt uppmärksamma och motverka könsbundna utbildningsval till högskolan samt minskningen av andelen män som söker sig till högre utbildning. Delegationen skulle även uppmärksamma skillnader mellan kvinnor och män i fråga om studietakt, avhopp och benägenhet att avlägga examen, mäns och kvinnors skilda möjligheter till forskarkarriär och den ojämna könsfördelningen på högre befattningar inom högskolan. Uppdraget skedde i samråd med Delegationen för jämställdhet i skolan, Högskoleverket, Diskrimineringsombudsmannen, universitet och högskolor, studentorganisationer samt andra organisationer inom högskoleområdet. Delegationen slutredovisade uppdraget med betänkan-det Svart på vitt – om jämställdhet i akademien (SOU 2011:1) som överlämnades till regeringen den 21 januari 2011.

Åtgärder för jämnare könsfördelning på lärarutbildningen

Ett flertal faktorer påverkar val av högskoleutbildning. Ekonomiska framtidsutsikter och personliga intressen har betydelse, men de flesta studieval speglar även ett traditionellt och djupt rotat tänkande om kvinnliga och manliga områden. Lärarutbildningen hör till de utbildningar som sedan lång tid tillbaka har lockat fler kvinnor än män. Hösten 2007 var andelen kvinnor 74 procent och andelen män 26 procent. Som ett led i satsningen på jämställdhet i skolan avsåg regeringen att verka för en jämnare könsfördelning i lärarutbildningen. Regeringen gav därför Högskoleverket i uppdrag att bl.a. analysera könsskillnader i studieval avseende lärarutbildningens olika inriktningar, orsaken till att fler män än kvinnor väljer att avbryta sina studier på lärarutbildningen samt hur stor andel av männen som efter avslutad utbildning arbetade som lärare (U2008/4263/UH). I uppdraget ingick även att föreslå lämpliga åtgärder för att uppnå en jämnare könsfördelning på lärarutbildningen. Resultatet av uppdraget presenterades i Högskoleverkets rapport *Man ska bli lärare! Den ojämna könsfördelningen inom lärarutbildningen – beskrivning och analys* (Rapport 2009:7) den 31 mars 2009 (U2009/2213/UH).

Minska utanförskapet bland utrikes födda kvinnor

För att bryta utanförskap och samtidigt öka förutsättningarna för ekonomisk tillväxt betonas vikten av jämställdhet mellan kvinnor och män. Kvinnor och män ska ha samma förutsättningar till företagande och eget arbete. En grupp som dock står långt från arbetsmarknaden är utrikes födda kvinnor med ingen eller låg utbildning och bristfällig kunskap i svenska språket. För dessa individer behöver nya metoder utarbetas för att ta till vara deras kompetens så att de kan finna vägar ut i arbetslivet. Regeringen gav Arbetsförmedlingen i uppdrag att genomföra ett pilotprojekt för att minska utanförskapet för utrikes födda kvinnor (A2009/1763/AE) i syfte att minska utanförskapet bland utrikes födda kvinnor som inte deltar i arbetskraften och ge denna grupp ett ökat stöd att träda in på arbetsmarknaden. I uppdraget ingick även att identifiera geografiska områden där projektet kunde äga rum för att sedan genomföras i samarbete med lokala och ideella föreningar i syfte att tillvarata

existerande erfarenheter och nätverk. Uppdraget slutredovisades den 11 november 2009 (A2009/3535/A).

Främja jämställdhet och mångfald inom statlig förvaltning

Av de statligt anställda är hälften kvinnor. Inom polisen uppgick andelen kvinnor 2008 till 39 procent och bland dem som var anställda som poliser var andelen kvinnor 25 procent. Andelen anställda poliser med utländsk bakgrund var samma år 4,6 procent, vilket ska sättas i relation till att 6,2 procent av de anställda inom polisen hade utländsk bakgrund och 11 procent av de statligt anställda. Regeringen gav därför Rikspolisstyrelsen i uppdrag att genomföra ett utvecklingsprojekt med målet att främja jämställdheten och den etniska och kulturella mångfalden inom polisen (Ju2009/2250/PO). Projektet genomfördes vid de tre storstadsmyndigheterna i Stockholm, Göteborg och Malmö och utgick från erfarenheterna av det s.k. SPIRA-projektet (Södertälje polismästardistrikt Projekt Inom Rekrytering och Anställning) som genomfördes av Polismyndigheten i Stockholms län under 2005–2007. Deltagarna i projektet, företrädesvis kvinnor och personer med utländsk bakgrund, anställdes vid polismyndigheterna i syfte att få en inblick i hur polisen fungerar som arbetsplats samt för att få en arbetslivserfarenhet som är användbar på arbetsmarknaden. Uppdraget avslutades med rapporten Slutredovisning av regeringens uppdrag till Rikspolisstyrelsen att genomföra ett utvecklingsprojekt med målet att främja jämställdheten och den etniska och kulturella mångfalden inom polisen. Rapporten överlämnades till regeringen den 21 mars 2011 (Ju2009/2250/PO).

Stöd till unga föräldrars arbetskraftsdeltagande

Unga föräldrar löper större risk än andra ungdomar att hamna utanför såväl arbetsmarknaden som utbildningssystemet. Flera unga föräldrar har inte hunnit avsluta sin utbildning eller har kort utbildning, vilket gör att de löper stor risk för ett långvarigt utanförskap. Dessa slutsatser framkom i utredningen Unga utanför (SOU 2003:92). Mot bakgrund av betänkandet gav regeringen Ungdomsstyrelsen i uppdrag att belysa ungas föräldrars situation samt öka kunskaperna om hur föräldrar under 25 år kan stödjas i sitt återinträde i utbildning eller på arbetsmarknaden (IJ2007/3406/UNG). I uppdraget ingick att genomföra utbildningsinsatser för personer som har en samordnande eller på annat sätt central roll för det lokala arbetet med att främja ungas möjlighet till utbildning och arbete samt att öka kunskaperna och utveckla metoder på området. Genomförandet av utbildningsinsatserna skedde i samarbete med bl.a. Arbetsförmedlingen. I uppdraget ingick även att utföra kunskapsinsamling och metodutveckling samt att ta fram metodstöd och lyfta fram goda exempel. Uppdraget slutredovisades den 31 januari 2009 (IJ2009/181/UF) med rapporten Unga föräldrar – studier och arbete (Ungdomsstyrelsen 2009:1). Regeringens fortsatta uppdrag till Ungdomsstyrelsen om att genomföra insatser i syfte att främja unga föräldrars möjligheter att slutföra sin utbildning i grund- och gymnasieskolan (U2011/4664/UC) slutredovisades den 6 mars 2012

(U2012/1546/UC) med rapporten Unga föräldrars möjligheter att slutföra sin utbildning (Ungdomsstyrelsen 2012).

Jämställdhetsinsatser inom folkbildningen

Kvinnor är i dag underrepresenterade i gruppen egna företagare. Regeringen gav därför Folkbildningsrådet i uppdrag att genomföra jämställdhetsinsatser inom folkbildningen med särskild inriktning mot kvinnors entreprenörskap (U2010/423/SV). I uppdraget ingick även att genomföra en särskild satsning riktad till kvinnor tillhörande de nationella minoriteterna. De samlade insatserna koncentrerades till ett fåtal projekt som bedömdes ha särskilt goda förutsättningar att nå de identifierade målgrupperna. Målet för insatsen var bl.a. att ge deltagarna ökad kunskap om entreprenörskap, möjliggöra för erfarenhetsutbyte samt att skapa nätverk i syfte att öka möjligheterna till självförsörjning. Slutredovisningen gjordes med rapporten Jämställdhetsinsatser inom folkbildningen 2010 den 1 mars 2011 (U2011/1413/UC).

Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Tidsanvändningsundersökning

Tidsanvändningsundersökningar ger kunskaper om svenskt vardagsliv och om hur kvinnor och män fördelar sin tid på olika aktiviteter. I undersökningarna skapas möjligheter att beskriva likheter och skillnader i kvinnors och mäns levnadsvillkor ur ett vardagsperspektiv och ger samtidigt välfärdsrelevanta aspekter på vardagslivet och dess organisering. Tidigare undersökningar som har genomförts har genererat ett stort värde i det jämställdhetspolitiska arbetet. För att kunna utforma riktade insatser som bidrar till detta gav regeringen Statistiska centralbyrån i uppdrag att genomföra en tidsanvändningsundersökning (IJ2008/2170/JÄM). Undersökningen genomförs vart tionde år och är gemensam för hela EU. Uppdraget slutredovisades i juli 2012 med rapporten Nu för tiden – En undersökning om svenska folkets tidsanvändning år 2010/11 (Levnadsförhållanden rapport 123).

Enkätstudie om jämställt föräldraskap

Svenska föräldrars möjligheter att förena arbetsliv och ett jämställt föräldraskap är vid en internationell jämförelse relativt goda. Kunskapen om hur svenska föräldrar ser på dessa möjligheter är emellertid begränsad och behöver utvecklas och fördjupas. Regeringen gav därför Statistiska centralbyrån i uppdrag att genomföra en enkät- och registerstudie om jämställt föräldraskap (S2009/4769/SF). Studien riktades till föräldrar och syftade till att ge en fördjupad kunskap om hur föräldrar upplever sitt handlingsutrymme om fördelning av tid mellan arbete och omsorg om barnen samt hur föräldrar värderar de konsekvenser som beslutet ger

avseende exempelvis ekonomi, tid med barnen eller tid på arbetet. Uppdraget slutredovisades den 18 januari 2011 (S2009/4769/SF).

Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Utredningar avseende kvinnor som avlidit med anledning av brott i nära relationer

Regeringen gav Socialstyrelsen i uppdrag att utreda och analysera förutsättningar för att införa ett system för utredningar avseende kvinnor som har avlidit med anledning av brott i nära relationer (IJ2007/3517/JÄM). Syftet med utredningarna var att dessa ska möjliggöra analys om och i så fall på vilka sätt samhällets skyddsnät har brustit. Med utgångspunkt i en systematisk analys av fall där kvinnor har avlidit till följd av brott i nära relationer kan slutsatser dras om vilka förbättringar som är nödvändiga i arbetet med att stödja och skydda våldsutsatta kvinnor i nära relationer. Sådana utredningar bedöms bl.a. kunna klarlägga vilken kännedom som vissa myndigheter har haft om förhållandena och vilka åtgärder som vidtagits eller kunnat vidtas med anledning av den kännedom de haft. Uppdraget slutredovisades i rapporten Utredningar avseende kvinnor som har avlidit med anledning av brott begångna av närstående m.m. som överlämnades till regeringen den 28 februari 2009 (S2009/2163/ST).

Myndigheters bemötande av våldsutsatta kvinnor i nationella minoriteter

Insatser i kampen mot mäns våld mot kvinnor ska utgå från de utsattas behov. Varje våldsutsatt kvinna måste bemötas utifrån sitt behov av särskilt stöd och skydd oavsett vem hon är och vilken bakgrund som hon har. Med anledning av att många kvinnor med egen erfarenhet av utsatthet för våld vittnar om att omgivningen mer fokuserar på deras funktionshinder, utländska bakgrund, missbruk eller ålder i stället för att de har blivit utsatta för våld. Regeringen gav därför Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att undersöka hur våldsutsatta kvinnor inom nationella minoriteter bemöts och stöds av offentliga myndigheter och hur dessa kvinnor vill bli bemötta (IJ2008/1822/DISK). I uppdraget ingick att kartlägga kunskap, kompetens och beredskap hos myndigheter att bemöta och stödja kvinnor tillhörande nationella minoriteter samt kartlägga vilka behov av bemötande och stöd som dessa kvinnor har. Uppdraget slutredovisades den 31 mars 2011 genom rapporten Bemötande av våldsutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna (A2011/1623/DISK).

Kartläggning av arrangerade äktenskap mot en persons vilja

Alla ungdomar bestämmer inte själva om, när eller med vem de ska gifta sig. Ett arrangerat äktenskap mot en parts vilja kan ha såväl kulturella som sociala och ekonomiska orsaker. Flickor och pojkar, kvinnor och män samt hbt-personer berörs, även om flickor och kvinnor kan drabbas särskilt hårt. Regeringens bedömning var att kunskapen om omfattningen

av och de bakomliggande faktorerna kring arrangerade äktenskap mot en parts vilja behövde fördjupas. Även kompetensen hos de myndigheter som kommer i kontakt med personer som löper risk att ingå sådana äktenskap behövde ses över. Under 2008 fick därför Ungdomsstyrelsen i uppdrag av regeringen att kartlägga förekomsten av arrangerade äktenskap mot en parts vilja (IJ2008/579/UF). Kartläggningen skulle framför allt beskriva situationen för unga kvinnor och män upp till 25 år och ta sin utgångspunkt i de kunskaper och erfarenheter som gjorts både inom forskning och i praktisk verksamhet. Uppdraget slutredovisades den 1 juni 2009 i rapporten Gift mot sin vilja (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:5).

Uppdrag till Migrationsverket att föra viss statistik

Den svenska rättsordningen godtar inte att äktenskap ingås mot någon persons vilja. Den godtar inte heller äktenskap där någon av parterna är under 18 år utan att länsstyrelsen har gett särskilt tillstånd. Ändå finns det unga människor i Sverige som är oroliga för att inte själva få välja vem de ska gifta sig med. Det förekommer att barn och unga blir gifta mot sin vilja. Detta framgår t.ex. av Ungdomsstyrelsens rapport Gift mot sin vilja (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:5). Regeringen gav därför i uppdrag till Migrationsverket att föra statistik över bl.a. fullmaktsäktenskap och äktenskap som har ingåtts av underåriga, vilka legat till grund för beviljande av uppehållstillstånd eller avslag på ansökan om uppehållstillstånd (Ju2010/5032/EMA). I uppdraget ingick även att bedöma myndighetens rutiner och riktlinjer relaterade till dessa ärenden och relevant lagstiftning. Uppdraget redovisades till regeringen den 15 februari 2011 respektive den 30 september 2011 (Ju2010/5032/EMA).

Uppdrag till Skatteverket att föra viss statistik

I arbetet med att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja och stärka skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap är det angeläget att få ökad kunskap om de ärenden som Skatteverket kommer i kontakt med genom sin ärendehantering och som rör dessa frågor. Regeringen gav därför i uppdrag åt Skatteverket att under en begränsad period föra statistik över bl.a. antalet barnäktenskap som begärs registrerade i folkbokföringen samt över antalet ärenden som under samma period rör fullmaktsäktenskap (IJ2010/1155/UF). Under perioden skulle Skatteverket också föra statistik över ärenden som rör vigslar där Skatteverket har underrättelseskyldighet enligt 4 kap. 8 § äktenskapsbalken. I uppdraget ingick dessutom att föra statistik över antalet ärenden där hedersrelaterat våld och förtryck, tvångsäktenskap eller andra omständigheter som går att relatera till en persons utsatthet för att bli gift mot sin vilja åberopas som skäl för att få skyddade personuppgifter. Uppdraget redovisades den 28 februari 2011 (U2011/1402/UC).

Insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja

Kunskapen kring omfattningen av arrangerade äktenskap mot en parts vilja behöver öka, liksom de bakomliggande faktorerna. Kompetensen hos de myndigheter som kan komma i kontakt med personer som löper risk att ingå sådana äktenskap behöver ses över. Enligt regeringens strategi för ungdomspolitiken (skr. 2009/10:53) ska offentliga insatser stödja ungas möjligheter till självständighet och oberoende. Att stärka ungas egenmakt och självständighet handlar om att motverka företeelser som begränsar individens handlingsutrymme, t.ex. utsatthet för våld, förtryck, diskriminering, fördomar och stereotypera könsroller. Regeringen gav därför i uppdrag åt Ungdomsstyrelsen att genomföra insatser som kan förebygga och förhindra att unga i åldern 13–25 år blir gifta mot sin vilja (IJ2010/750/UF). I uppdraget ingick bl.a. att etablera ett myndighetsnätverk vars syfte skulle bestå i att samordna insatser och information vid berörda myndigheter. Myndigheten skulle även utarbeta information till relevanta målgrupper, dvs. till unga och föräldrar samt till personer som arbetar vid myndigheter och kommuner. Ungdomsstyrelsen fick även i uppdrag att anordna utbildningsinsatser riktade till anställda inom myndigheter och kommuner. Syftet med dessa utbildningar var att utveckla metoder för det förebyggande arbetet och ge deltagarna tillfälle att reflektera över hur de kan arbeta förebyggande för att förhindra att unga blir gifta mot sin vilja. Inom ramen för uppdraget kartlade Ungdomsstyrelsen långsiktigt förebyggande arbete och behov av metodutveckling. Kartläggningen finns redovisad i rapporten *Av egen vilja – en kartläggning av förebyggande arbete och metoder för att förhindra och förebygga att unga blir gifta mot sin vilja* (Ungdomsstyrelsen 2010:15). Myndigheten granskade också den samhällsinformation som finns när det gäller äktenskap mot den egna viljan *Rätt att välja – Samhällsinformation för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja* (Ungdomsstyrelsen 2010:12). Uppdraget redovisades den 15 februari 2011 i rapporten *Viljan att förebygga äktenskap mot någons vilja* (Ungdomsstyrelsen 2011).

Behovet av vägledning, utvärdering och uppföljning inom bl.a. socialtjänstens arbete med offer för hedersrelaterat våld och förtryck och barn och unga som blir gifta mot sin vilja.

Socialstyrelsen har med utgångspunkt i befintlig kunskap analyserat vilka behov som finns av vägledning, utvärdering och uppföljning inom socialtjänsten och hälso- och sjukvårdens arbete med offer för hedersrelaterat våld och förtryck och barn och unga som blir gifta mot sin vilja. Detta uppdrag redovisades till regeringen den 28 mars 2011. Uppdraget finns redovisat i rapporten *Personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt barn och unga som blir gifta mot sin vilja – analys av socialtjänst och hälso- och sjukvård* (Socialstyrelsen 2011). Socialstyrelsen lyfte fram betydelsen av en helhetssyn på våld i nära relationer samtidigt som uppmärksamhet också måste riktas och hänsyn tas till det hedersrelaterade våldet och förtryckets särskilda kännetecken, bl.a. de kollektiva aspekterna, att det kan starta i tidig ålder och att det kan innebära mycket omfattande stödbehov för de drabbade. Socialstyrelsen

menar att detta våld och förtryck drabbar barn, ungdomar och vuxna av båda könen. I sin analys av vidare utvecklingsbehov lyfte Socialstyrelsen fram t.ex. behovet av en översyn av skyddade boenden samt överväga behovet av ett särskilt riskbedömningsinstrument för hedersrelaterat våld och förtryck.

Uppdrag till Nationellt centrum för kvinnofrid

Under 2010 redovisade Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet tre regeringsuppdrag som i sin tur härrörde från insatser i Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (skr. 2007/08:39). Det första regeringsuppdraget rörde att utveckla och senare implementera ett nationellt handlingsprogram för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp (Ju2007/2177/KRIM, U2008/8481/SAM), som från och med den 1 januari 2011 skulle börja användas i hela Sverige. I det andra regeringsuppdraget fick centret i uppdrag att vidareutveckla metoder för att inkludera frågor om personlig erfarenhet av våld som en del av anamnesen inom hälso- och sjukvården. Det tredje regeringsuppdraget rörde informations- och kunskaps spridning om frågor rörande hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Inom ramen för det tredje uppdraget publicerades bl.a. rapporten Våld i samkönade relationer – En kunskaps- och forskningsöversikt 2009:2, som är en översikt av internationell och svensk forskning på området (Ju2007/2177/KRIM).

Handledning för hälso- och sjukvården om stöd till flickor och unga kvinnor som drabbas av hedersproblematik

Av Ungdomsstyrelsens kartläggning om arrangerade äktenskap framgick att det förekommer hymenoperationer i Sverige. Det är ett ingrepp som kan leda till såväl psykiska som fysiska problem för flickor och unga kvinnor. Regeringen gav därför Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet i uppdrag att ta fram och sprida en handledning till hälso- och sjukvårdspersonal för att kunna ge råd och stöd till flickor och unga kvinnor som kontaktar sjukvården för att få intyg på att de inte har haft samlag eller som söker hjälp för att på medicinsk väg rekonstruera den s.k. mödomshinnan inför kommande äktenskap (IJ2010/960/JÄM). Handledningen skulle syfta till att utgöra ett konkret verktyg för personal och samtidigt fungera som ett stöd i syfte att bemötandet ska bli enhetligt och kvalitetssäkrat. Uppdraget redovisades i rapporten Att möta patienter som söker för oro kring oskuld och heder (NCK, 2011:2) och som överlämnades till regeringen i juni 2011 (U2011/119/JÄM).

Uppdrag till Länsstyrelsen i Östergötlands län att genomföra insatser i syfte att förebygga att unga blir gifta mot sin vilja

Det är av stor betydelse att barn och unga har kunskap om sina rättigheter och på vilka sätt myndigheter och frivilligorganisationer stödjer, hjälper och arbetar för att stärka deras rättigheter. Därför gav regeringen i upp-

drag till Länsstyrelsen i Östergötland att genomföra en nationell informationsinsatsning för att bl.a. nå unga som riskerar att bli gifta mot sin vilja (IJ2010/961/JÄM). Informationsinsatsningen Dina rättigheter – det handlar om kärlek består dels av en webbplats, www.dinarattigheter.se, dels av ett metodmaterial för yrkesverksamma. Satsningen ska genomföras i skolan i syfte att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Uppdraget är förlängt till och med 2012. Länsstyrelsen i Östergötland fick också i uppdrag att ta fram en vägledning till berörda yrkesgrupper som kan användas på lokal nivå för att utforma stöd till och rehabilitering av personer som placeras i skyddat boende, i familjehem eller på annan institution på grund av att de riskerar att bli gifta mot sin vilja eller för att de har blivit gifta mot sin vilja. Syftet med vägledningen skulle vara att de som placeras i skyddat boende eller liknande ska få det stöd och den rehabilitering de är i behov av oavsett var de placeras. Uppdraget slutrapporterades den 28 mars 2011 i Våga göra skillnad – En vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller som riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja (U2011/7121/JÄM). Länsstyrelsen fick under 2011 i uppdrag att utveckla denna vägledning i ett antal kommuner (U2011/4322/JÄM).

Satsning på verksamheter inom kriminalvården riktade till våldsamma män

Eftersom effekten på återfall i brottslighet ska kunna påvisas vetenskapligt, arbetar Kriminalvården sedan ett antal år med vetenskapligt kvalitetstestade programverksamheter för bl.a. sexualbrottsdömda och personer dömda för våld i nära relationer. För att verksamheten ska kunna utökas gav regeringen därför Kriminalvården i uppdrag att genomföra en särskild satsning ägnad att öka insatserna för sexualbrottsdömda män och män som dömts för våld i nära relationer (Ju2008/7299/KRIM). Syftet med uppdraget var att öka möjligheterna till deltagande i programverksamhet för dessa grupper av män samt att utveckla arbetet vad avser riskbedömning, metoder, utslussning och samverkan med andra huvudmän. Uppdraget slutredovisades den 1 april 2011 (Ju2008/7299/KRIM).

Medel för forskning och andra studier om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer

Kunskaperna inom området mäns våld mot kvinnor behöver öka. För att långsiktigt kunna förebygga och lindra verkningarna av olika former av våld mot kvinnor krävs kunskap om offret, om barn som bevittnar våld och om förövaren. Det krävs kunskap för att kunna utveckla arbetsmetoder riktade till våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövande män. Regeringen gav därför i uppdrag till Brottsoffermyndigheten att fördela medel för forskning och andra studier, systematisk metodutveckling och andra liknande insatser som syftar till att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, samt våld i samkönade relationer (Ju2008/8341/KRIM). Uppdraget av-

slutades med rapporten Slutredovisning avseende uppdrag till Brotts-
offermyndigheten att fördela medel till forskning m.m. som överlämnades till regeringen den 15 december 2010 (Ju2010/9655/KRIM).

*Uppföljning av regeringens handlingsplan mäns våld mot kvinnor,
hedersrelaterat våld och förtryck, samt våld i samkönade relationer*

Regeringen gav Brottsförebyggande rådet i uppdrag att följa upp och utvärdera åtgärderna i handlingsplanen för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, samt våld i samkönade relationer (skr. 2007/08:39, Ju2009/10383/KRIM). Uppdraget slutredovisades med studien Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer – Slutredovisning av ett regeringsuppdrag (Rapport 2010:18) som överlämnades till regeringen den 27 december 2010 (IJ2010/2298/JÅM).

*Uppdrag att förbättra kunskapsstödet när det gäller socialtjänstens
arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld*

Regeringen gav i uppdrag åt Socialstyrelsen att utarbeta en vägledning till stöd för tillämpningen av lagstiftningen som rör socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld (S2007/10924/SK). I uppdraget ingick även att Socialstyrelsen på lämpligt sätt även skulle ta fram och sprida annan form av befintlig kunskap som stöd till socialtjänstens personal. Uppdraget slutredovisades med rapporten Att uppfylla samhällsansvaret – Förbättrat kunskapsstöd när det gäller socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld och som överlämnades till regeringen den 30 november 2009 (S2007/10924/SK).

Utvärdera metoder och arbetssätt inom socialtjänstanknutna verksamheter för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld

Det är viktigt att de metoder och arbetssätt som används inom socialtjänsten för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld är effektiva. Regeringen gav i uppdrag till Socialstyrelsen att identifiera och utvärdera metoder och arbetssätt i socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld i syfte att göra arbetet mer kunskapsbaserat och professionellt (S2007/6077/FST). Studier från uppdraget visar att kvinnornas psykosociala hälsa utvecklades positivt trots att många utsattes för fortsatt våld under uppföljningsåret. Kvinnorna var också i hög grad nöjda med det stöd de fått. Studierna lyfte även också upp kvarvarande problem och behov av förbättringar. Verksamheterna måste t.ex. bli bättre på att dokumentera och följa upp sin verksamhet. Insatsen har utgjort ett viktigt inslag i arbetet för att förbättra kunskapen om effektiva metoder och arbetssätt. Det är ett mycket långsiktigt arbete. Det är bra att brister och behovsområden identifieras och lyfts fram så att relevanta åtgärder kan vidtas i det fortsatta metodutvecklingsarbetet. Uppdraget slutredovisades den 1 juli 2010 (S2007/6077/FST).

Förstärkt tillsyn av socialtjänstens arbete

I januari 2007 överlämnade regeringen propositionen Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor till riksdagen (prop. 2006/07:38, bet. 2006/07:SoU10, rskr. 2006/07:145). Propositionen innebar bl.a. en skärpning av Socialtjänstlagen så att socialtjänstens ansvar för att ge stöd och hjälp till brottsoffer tydligare ska framgå. Utöver ändringen i lagen har regeringen initierat en rad ytterligare åtgärder som tillsammans avsåg att stärka stödet för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld, bl.a. förstärktes tillsynen över kommunernas tillämpning av lagstiftningen. Regeringen gav i uppdrag till Socialstyrelsen och länsstyrelserna att med utgångspunkt från gemensamma bedömningskriterier förstärka tillsynen av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor i syfte att göra tillsynen mer tydlig och enhetlig över landet (S2007/4337/ST). I uppdraget ingick även att aktivt granska socialtjänstens arbete i fråga om bl.a. handläggning och utredning av anmälningar om våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld, socialtjänstens hantering av sekretessreglerna, hur barnperspektivet beaktas i arbetet samt hur behovet av stöd och hjälp för våldsutsatta kvinnor tillgodoses när det gäller exempelvis skyddat boende. Uppdraget slutredovisades den 31 december 2010 (S2007/4337/ST). Socialstyrelsen avser att under 2012 fortsätta tillsynen av kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Tillsynen kommer även att granska hälso- och sjukvårdens insatser för dessa grupper samt kvinnojourernas arbete.

Kvalitetssäkrade bedömningsinstrument för socialtjänstens insatser

Regeringen gav i uppdrag åt Socialstyrelsen att identifiera och kvalitetssäkra ett eller flera svenska eller internationella bedömningsinstrument som kan användas i socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld (IJ2007/2031/JÄM, S2007/5730/ST). Syftet med uppdraget bestod i att utveckla socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld, att verka för att minska skillnaderna i kommunerna samt att få en mer enhetlig bedömning av vilka insatser en våldsutsatt kvinna och barn som bevittnar våld ska erbjudas. Vidare kan bedömningsinstrumenten bidra till att hjälpa socialtjänsten att på ett mer strukturerat sätt bedöma kvinnors respektive barns situation och behov och därigenom stödja socialtjänstens arbete för att öka rättssäkerheten. Dessutom kan instrumenten möjliggöra för en förbättrad uppföljning av insatserna. Uppdraget slutredovisades med rapporten Socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och deras barn – Utveckling och prövning av standardiserade bedömningsinstrument och som överlämnades till regeringen den 1 december 2009 (S2007/5730/ST).

Utveckling av socialtjänstens arbete med riskbedömningar i utredningar om vårdnad, boende och umgänge

Den 1 juli 2006 trädde ändringar i föräldrabalken (6 kap. 2 a §) i kraft. Ändringarna innebar ett förtydligande av kraven på att bedöma risken för

att ett barn eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp. Med anledning av detta fick Socialstyrelsen i uppdrag att sammanställa kunskap om riskbedömningar i samband med utredningar av vårdnad, boende och umgänge (S2008/10663/SK). I uppdraget ingick även att ta fram bedömningsinstrument som kan fungera som stöd för socialtjänsten i samband med ärenden om vårdnad, boende och umgänge i socialtjänsten. Syftet med bedömningsinstrument på området är att dessa ska underlätta för socialtjänsten att genomföra utredningar som även förväntas kunna bli mer enhetliga. Instrumentet ska även kunna bidra till att öka förståelsen av utredarens förslag till beslut som överlämnas till domstol. Uppdraget slutredovisades med rapporten Initial riskbedömning för vårdnad, boende och umgänge som överlämnades till regeringen den 1 mars 2011. Socialstyrelsens rapport innehåller förslag till riskbedömningsinstrument. Frågan huruvida ett sådant instrument kan tillämpas systematiskt i socialtjänstens ärenden om vårdnad, boende och umgänge, kräver dock ytterligare utredning då det reser flera frågeställningar om bl.a. skydd för den personliga integriteten (S2011/2383/FST).

Ökat stöd till bl.a. kvinno- och brottsofferjourer

Ideella kvinnojourer, brottsofferjourer och andra frivilligorganisationer bedriver en verksamhet som utgör ett värdefullt komplement till det arbete som bedrivs inom ramen för kommunens stödverksamhet. Dessa organisationer har dessutom en informativ uppgift då ett brett arbete i deras regi bedrivs för att öka samhällets kunskaper om frågor som rör mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Med anledning av detta beslutades om utökade medel för det statsbidrag som fördelades enligt förordningen (1998:1814) om statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området (förordningen är upphävd genom förordning [2011:1062]). Medlen fördelades av Socialstyrelsen (IJ2007/3517/JÄM). Uppdraget redovisades med rapporten Användningen av statsbidraget till vissa organisationer inom det sociala området år 2010 – Årlig redovisning till regeringen som överlämnades till regeringen den 30 juni 2010.

Stöd till lokal samverkan för kvinnofrid

På flera håll i landet har en samverkan i kvinnofridsfrågan etablerats. För att ge en varaktig effekt kräver arbetet med att bekämpa mäns våld mot kvinnor samordning och samverkan mellan många olika aktörer. Denna samverkan omfattar myndigheter som kommer i kontakt med mäns våld mot kvinnor, exempelvis kommunerna, polisen, Åklagarmyndigheten och hälso- och sjukvården. Även frivilligorganisationer såsom kvinnojourer kan ingå. Inom ramen för samverkan utvecklar varje berörd myndighet sitt eget arbete och samordnar arbetet med övriga samarbetspartners. För perioden 2008–2010 fördelades medel för att stärka lokal samverkan mellan kommunerna och andra berörda aktörer i arbetet med mäns våld mot kvinnor (IJ2008/1711/JÄM). Medlen fördelades av länsstyrelserna efter ansökan från kommunerna och avsåg främst att etablera samverkan mellan socialtjänsten och andra berörda myndigheter

samt frivilligorganisationer. Uppdraget slutredovisades med rapporten Lokal samverkan för att motverka mäns våld mot kvinnor – Slutrapport om fördelning av utvecklingsmedel 2008–2010 (Rapport 2011:39) som överlämnades till regeringen den 1 mars 2010.

Stöd till samordning av insatser i länen

Länsstyrelserna ansvarar för att samordna olika samhällsintressen inom myndighetens ansvarsområde utifrån ett statligt helhetsperspektiv i fråga om bl.a. jämställdhet mellan kvinnor och män. I och med ändringen av 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453), som trädde i kraft den 1 juli 2007, skärptes socialnämndens ansvar för att ge stöd och hjälp till brottsoffer. För att kommunerna ska kunna leva upp till bestämmelser gällande socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor är det viktigt att samarbetet över kommungränserna sker på ett effektivt sätt. Detta gäller exempelvis skyddat boende eller stöd till erfarenhetsutbyte och fortbildning. Med anledning av detta gav regeringen länsstyrelserna i uppdrag att ta initiativ till och på olika sätt stödja samordningen i länet av frågor som syftar till att motverka mäns våld mot kvinnor och till att barn tvingas bevittna våld (IJ2007/2028/JÄM, IJ2008/882/JÄM och S2007/5731/ST). Inom ramen för uppdraget ingick även att främja utbytet av kunskaper och erfarenheter mellan berörda aktörer som arbetar med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld, såsom rättsväsende, socialtjänst, hälso- och sjukvård samt ideella organisationer. I uppdraget inkluderades även stöd till särskilt utsatta grupper, såsom äldre, kvinnor med funktionsnedsättning, kvinnor med missbruksproblem eller kvinnor med utländsk bakgrund. Uppdraget skedde i samråd med Brottsoffermyndigheten och slutredovisades med rapporten Länsstyrelsernas stöd till samordning för att motverka mäns våld mot kvinnor 2007–2008 (Rapport 2009:06) som överlämnades till regeringen den 29 april 2009.

Utveckling av den fysiska miljön för att utreda våld mot kvinnor

En kvinna som utsätts för våld befinner sig i en mycket utsatt och sårbar situation. En viktig förutsättning för att samhället då ska kunna vidta effektiva och för kvinnan hjälpande åtgärder är att hon själv ges bästa möjliga förutsättningar att bidra till detta. Utöver en effektiv lagstiftning, tillräckliga personella resurser och enskild kompetens hos personalen krävs det att det även finns en fysisk miljö där lokaler och utrustning är anpassad till kvinnans situation och de arbetsmetoder som tillämpas. Regeringen gav i uppdrag till Rikspolisstyrelsen att vidta åtgärder för att utveckla och bygga upp en fysisk miljö särskilt anpassad för att utreda våld mot kvinnor (Ju2008/2434/PO, Ju2009/7593/PO). I uppdraget ingick att se över hur lokalisering, utformning och inredning av lokaler samt val av teknisk utrustning och andra hjälpmedel ska utgå från och anpassas till de krav som följer av den utsatta kvinnans situation. Slutresultatet av uppdraget ska sedan kunna användas som nationell modell. Slutredovisning av uppdraget skedde den 28 februari 2010 (Ju2010/1689/PO).

Utvecklingsarbete för att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv

Miljöer i städer och tätorter ska vara uppbyggda och utformade så att de främjar ett gott liv där människor kan känna gemenskap och tillit. Olika miljöer kan genom sin utformning eller brist på sådan skapa känslor av otrygghet och rädsla samt även öka risken för brott. Rädslan för brott är ett problem och kan leda till att många människors, och särskilt flickors och kvinnors, liv begränsas genom att man inte vågar använda vissa stads- och tätortsmiljöer. Regeringen gav därför Boverket i uppdrag att på nationell nivå leda, samordna och i samverkan med länsstyrelserna stödja ett konkret utvecklingsarbete för att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv (M2008/3813/H). Insatsen innebar för det första att stödja kommunala insatser och andra projekt för att integrera ett jämställdhetsperspektiv i det operativa arbetet och för det andra att utveckla metoder för hur arbetet med frågan om trygghet ur ett jämställdhetsperspektiv i utformningen av stads- och tätortsmiljöer bör bedrivas. Uppdraget slutredovisades till regeringen med rapporten Sammanställning av projekt som fått stöd för att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv den 22 december 2010 (M2010/5043/H).

Utvärdering och utveckling av ideella kvinnojourers arbete med våldsutsatta kvinnor

Kvinnjourerna utgör ett ovärderligt komplement till socialtjänstens arbete. Trots flera utvärderingar och studier saknas fortfarande en sammanhållen bild av de ideella kvinnojourernas verksamhet, arbetssätt och metoder. Detta föranledde regeringen att uppdra åt Socialstyrelsen att utvärdera de arbetssätt och metoder som används av kvinnojourerna i deras arbete med våldsutsatta kvinnor och barn (IJ2008/1436/JÄM). Uppdraget genomfördes i dialog med Riksförbundet för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige och Sveriges kvinnojourers riksförbund. Syftet med uppdraget bestod i att skapa förutsättningar för ett utvecklingsarbete inom de ideella kvinnojourernas verksamhet med målet att konstruera en grund för ett förbättrat och mer kunskapsbaserat arbete. Uppdraget slutredovisades den 31 december 2010 (U2011/27/JÄM).

Utbildningsuppdrag till Ungdomsstyrelsen i syfte att förebygga våld mot unga kvinnor

Inom hederskulturen är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till familjen, vars rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors påstådda eller faktiska beteende. Även om pojkar berörs, både som förövare och offer, är den största gruppen som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck flickor och kvinnor. De som arbetar med unga människor ska därför ha adekvata kunskaper om och bör ges möjlighet till utbildning i frågor som rör mäns våld mot flickor och unga kvinnor samt hedersrelaterat våld och förtryck. Som en del i det förebyggande arbetet på området gav regeringen i uppdrag åt Ungdomsstyrelsen att genomföra utbildningar på temat

(IJ2007/2250/UNG). Utbildningarna skulle framför allt vända sig till yrkesverksamma med en samordnande och utvecklande roll för fritidsverksamhet, socialtjänst och skola i kommunen samt andra personalgrupper liksom personer med en samordnande roll för ungdomsverksamhet inom ideella organisationer. Syftet med utbildningarna bestod bl.a. i att medvetandegöra deltagarna om frågor rörande mäns våld mot flickor och unga kvinnor och särskilt situationen för flickor och unga kvinnor, men även pojkar och unga män avseende hedersrelaterat våld och förtryck. Uppdraget slutredovisades den 31 december 2010 med rapporten Agera och förebygg våld mot unga kvinnor (Ungdomsstyrelsen 2011).

Ökad kompetens inom polisen avseende mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, samt våld i samkönade relationer

I juli 2005 fick Rikspolisstyrelsen i uppdrag av regeringen att kartlägga utbildningsbehov och utbilda anställda inom polisväsendet i frågor som rör ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld (Ju2005/6105/IM). För att kunna fortsätta arbetet samt följa upp initierade och genomförda insatser förlängdes Rikspolisstyrelsens uppdrag med tillägget att även inkludera våld i samkönade relationer (IJ2007/2249/JÄM). Kopplat till det tidigare uppdraget beslutade även regeringen att Rikspolisstyrelsen i samråd med Åklagarmyndigheten skulle säkerställa att det vid varje polismyndighet finns tillgång till kvalificerad kompetens att förebygga mäns våld mot kvinnor och våld riktat mot barn. Rikspolisstyrelsen gavs även i uppdrag att vidta åtgärder för att öka polisens kompetens och förmåga att förebygga, upptäcka och utreda hedersrelaterad brottslighet. Syftet med det senare uppdraget bestod i att ytterligare öka polisens kompetens och kapacitet i dessa frågor samt att stärka allmänhetens förtroende för polisen så att fler brott anmäls för att därigenom minska mörkertalet beträffande denna typ av brottslighet. Uppdraget slutredovisades den 28 februari 2010.

Utbildningsprogram för förbättrat bemötande av sexualbrottsoffer

Det är angeläget att den som har drabbats av sexualbrott känner förtroende för polis, åklagare och domstolar. I det sammanhanget är det viktigt att hantera ärende och mål på ett sätt som inte upplevs som kränkande för den som har drabbats. Dessutom måste grundläggande förutsättningar finnas som exempelvis tillgång till hjälpmedel för funktionshindrade och ändamålsenliga lokaler. Regeringen gav därför i uppdrag till Brottsoffermyndigheten att i samråd med Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten och Domstolsverket utforma och genomföra ett utbildningsprogram riktat till personal inom berörda myndigheter (Ju2007/4690/KRIM). Syftet med programmet bestod i att öka kunskapen om sexualbrottsoffer och förbättra bemötandet av dessa brottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. Programmet skulle även särskilt fokusera på att öka kunskapen om barns särskilda utsatthet och behov vid sexualbrott. Utbildningsprogrammet genomfördes gemensamt för berörda myndigheter i syfte att möjliggöra för erfarenhetsutbyte mellan myndigheterna. Uppdraget slutredovisades

med rapporten Utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsväsendet som överlämnades till regeringen den 1 oktober 2009.

Förstärkt skydd för personer som utsätts för hot eller förföljelse

Staltningsutredningen lämnade i sitt betänkande (SOU 2008:81) förslag som syftade till att förstärka skyddet för personer som utsätts för hot eller förföljelse. Med anledning av förslagen har det bl.a. införts en möjlighet att använda elektroniska hjälpmedel för att övervaka vissa kontaktförbud (prop. 2010/11:45). Redan dessförinnan gav regeringen 2010 Rikspolisstyrelsen i uppdrag att säkerställa att samtliga polismyndigheter kan tillhandahålla larm- och skyddspaket till personer som kan konstateras vara utsatta för förföljelse eller hot i syfte att skapa ökad trygghet för dessa personer (Ju2010/2309/KRIM).

Fortsatt kunskapsutveckling för tjejjourer

Ungdomar är en viktig målgrupp för arbetet med att förebygga mäns våld mot kvinnor. Det är därför betydelsefullt att genomföra insatser i olika sammanhang där ungdomar befinner sig samt att rikta insatser till både unga kvinnor och unga män. Det är angeläget att de flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck kan få stöd genom tjejjourernas verksamhet. Regeringen gav Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck med inriktning på kompetensutveckling av tjejjourernas medarbetare (IJ2007/1670/UNG). Syftet med uppdraget var att öka medvetenheten om sexuellt våld bland ungdomar och skapa forum där ungdomar kan diskutera sådana frågor, exempelvis via internet. Uppdraget slutredovisades i rapporten Tjejjourerna – en växande kraft. Insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:2) som överlämnades till regeringen den 28 februari 2009.

Uppdrag till länsstyrelserna om insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck

Våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck är ett allvarligt samhällsproblem och ett uttryck för historiskt ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män. Att bekämpa detta våld är därför en fråga som har hög prioritet för regeringen. För att de utsatta ska kunna få rätt stöd krävs utöver generella kunskaper om mäns våld mot kvinnor även särskilda insatser och kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck. Regeringen gav därför i uppdrag till länsstyrelserna att arbeta med frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck (IJ2007/1721/JÄM, IJ2007/2460/JÄM, IJ2008/354/JÄM). För länsstyrelserna har uppdraget inneburit att bidra till att kunskapen på området utvecklas, att ett förebyggande arbete växer fram samt att insatserna för de utsatta förbättras. Länsstyrelserna i de tre storstads länen Stockholm, Göteborg och Malmö tilldelades även särskilda medel för att stödja och samordna utvecklingen av skyddat boende för flickor och kvinnor som utsatts för hedersrelaterat

våld. Ett antal länsstyrelser antog en samordnande roll för att undvika dubbelarbete samt möjliggöra för att ta del av varandras kunskaper och erfarenheter. Utöver sitt regionala uppdrag gavs Länsstyrelsen i Östergötlands län även i uppdrag att lämna stöd till insatser på nationell eller länsövergripande nivå samt arbeta med kunskaps- och medvetandehöjande insatser. Uppdraget slutredovisades den 31 mars 2009 (IJ2009/2219/JÄM).

Stärka kunskapen inom missbruks- och beroendevården om kvinnors våldsutsatthet

Regeringen gav i uppdrag åt Socialstyrelsen att sammanställa och sprida befintlig kunskap hos verksamma inom missbruks- och beroendevården om våldsutsatthet bland kvinnor med missbruk (S2009/9452/FST). Syftet med uppdraget bestod i att öka kunskaperna om kvinnors specifika behov liksom formerna för behandling som motsvarar dessa. Uppdraget avslutades med informationsmaterialet *Skylla sig själv? – Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med missbruks- eller beroendeproblem*, oktober 2011 (S2009/9452/FST).

Utbildning för personal som ger stöd och service till personer med funktionshinder

Regeringen gav i uppdrag till Socialstyrelsen att ta fram utbildningsmaterial som belyser problemet med våld som riktas mot kvinnor med funktionsnedsättning i syfte att öka kunskapen om specifika behov för våldsutsatta kvinnor med funktionshinder (S2010/3697/FST). I uppdraget ingick även att sprida utbildningsmaterialet till berörda grupper. Utbildningsmaterialet riktar sig främst till personalgrupper som kommer i kontakt med kvinnor med funktionsnedsättning, t.ex. personliga assistenter, personal inom socialtjänsten, habilitering och övriga delar av hälso- och sjukvården. Uppdraget avslutades med informationsmaterialet *Sällan sedda – Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning*, september 2011.

Utveckling av verksamheter som arbetar med våld i samkönade relationer

Ett fåtal ideella kvinnojourer och brottsofferjourer har utvecklat och integrerat kunskaper i sin verksamhet med fokus på våld i samkönade relationer. Ett mindre antal kvinnojourer har särskild kompetens och erbjuder stöd till kvinnor som utsätts för våld av en partner av samma kön. Denna typ av verksamhet finns även inom Riksförbundet för homo- sexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter, som bedriver en brottsofferjour för bl.a. homo- och bisexuella kvinnor och män, s.k. hbt-personer. Regeringen har bedömt att det finns behov av en större beredskap och kompetensutveckling när det gäller hbt-personer som drabbas av våld i nära relationer. Med anledning av detta gavs därför Socialstyrelsen i uppdrag att fördela medel till frivilligorganisationer som arbetar för att utveckla brottsofferverksamheten riktad till hbt-personer som

utsatts för våld i nära relation (IJ2007/3517/JÄM). Uppdraget slutredovisades i rapporten Stöd till brottsofferverksamhet för homosexuella, bisexuella och transpersoner – Slutredovisning av statsbidrag 2008–2010 och som överlämnades till regeringen den 31 maj 2011.

Virtuell ungdomsmottagning

Sedan ett antal år har regeringen tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting samarbetat kring utvecklingen av en nationellt samordnad och kvalitetssäkrad sjukvårdsrådgivning via internet. Samarbetet bottenar i ett uppdrag till Socialstyrelsen om att betala ut medel för en virtuell ungdomsmottagning (IJ2007/2125/UNG). Syftet med denna bestod i att stärka och stödja unga kvinnors och mäns identitetsutveckling och möjlighet att utveckla sunda relationer med andra, genom ökad kunskap förbättra deras hälsosituation samt tillhandahålla lättillgänglig information inom områden som kan upplevas som känsliga eller svåra att ta upp i kontakt med vården. Ungdomsmottagningen på internet vänder sig till unga mellan 13 och 25 år och har goda förutsättningar att ge information och rådgivning om sexuell och reproduktiv hälsa samt relationer och psykisk hälsa till alla ungdomar oavsett bostadsort. Tjänsten lanserades i november 2008 och drivs sedan 2009 av landstingen gemensamt. Uppdraget slutredovisades i Ungdomsmottagning på internet – Slutredovisning av ett regeringsuppdrag och överlämnades till regeringen den 28 september 2009 (IJ2009/1713/UF). Ytterligare utvecklingsmedel gavs under 2010 i syfte att göra insatser för att nå ungdomar, och då särskilt pojkar (IJ2010/203/UF).

Åtgärder mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Insatser i syfte att höja kunskapen om ungas attityder och erfarenheter av sexuell exponering och exploatering

Många barn och ungdomar har integrerat internet och andra interaktiva medier i sina liv på ett helt annat sätt än de flesta vuxna. Dessa medier erbjuder goda möjligheter att knyta kontakter med ett stort antal människor. Samtidigt erbjuder det också vuxna personer att söka och etablera en förtroendefull kontakt med barn i syfte att kunna begå sexuella övergrepp. Regeringen gav Ungdomsstyrelsen i uppdrag att bidra till det generella förebyggande arbetet för att minska riskerna för sexuell exploatering av barn och ungdomar (IJ2008/1824/UF) genom att öka kunskapen och medvetenheten om flickors och unga kvinnors samt pojkars och unga mäns attityder till och erfarenheter av sexuell exponering och sexuella tjänster mot ersättning. I uppdraget ingick även att genomföra en studie av målgruppen om deras erfarenheter av och attityder till sexuell exponering och sexuellt utnyttjande via internet och andra sociala medier samt deras erfarenheter av och attityder till sexuella tjänster mot ersättning. Vidare ingick i uppdraget att utarbeta metodmaterial för lärare i grund- och gymnasieskolan samt anordna en utbildningsinsats riktad till

bl.a. anställda i kommuner med en samordnande och utvecklande roll för exempelvis fritidsverksamhet, socialtjänst och skola samt företrädare för landets tjejjourer. Studien redovisades i rapporten *Se mig – Unga om sex och internet* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:9) som överlämnades till regeringen den 14 september 2009. Inom ramen för uppdraget tog Ungdomsstyrelsen också fram två metodmaterial *Men fråga mig bara – Om sexuell exploatering och hur du kan hjälpa barn och unga* (Ungdomsstyrelsen och Stiftelsen Allmänna barnhuset 2009) och *Ses offline? – Ett metodmaterial om unga, sex och internet* (Ungdomsstyrelsen 2010). Uppdraget slutredovisades till regeringen den 21 januari 2011 med rapporten *Hjälp jag dör – vem la upp bilden?! – Slutrapport om sexuell exploatering av unga på internet* (Ungdomsstyrelsen 2011). Ungdomsstyrelsen har fortsatt uppdrag att genomföra utbildningar inom området till och med 2013 (U2011/7070/UC).

Stöd till samarbete i Östersjöregionen

Regeringen lämnade ett bidrag till Östersjöstaternas råd (Council of the Baltic Sea States, CBSS) för finansiering av projekt inom ramen för CBSS Aktionsgrupp mot människohandel samt av tjänsten som senior rådgivare för aktionsgruppen i syfte att fortsätta arbetet med att bekämpa människohandel i Östersjöområdet (UD2008/33399/EC). Medlen avsåg bl.a. att finansiera ett utbildningsprogram för diplomatisk och konsulär personal i samtliga medlemsländer i CBSS i syfte att stärka de konsulära sektionernas förmåga att upptäcka och hantera fall av misstänkt människohandel vid viseringsärenden samt även att assistera myndigheter vid återvändande av offer för människohandel. Utbildningsprogrammet för diplomatisk personal resulterade även i en handbok som kan användas vid beskickningar som stöd när personalen kommer i kontakt med människor som kan vara utsatta för människohandel. Vidare finansierade medlen ett projekt som syftade till att samla in data kring människohandel i regionen samt en studie om samverkan mellan statliga aktörer och det civila samhället i regionen. Uppdraget slutredovisades den 20 mars 2011 (UF2009/76402/UC).

Studie av handläggningen av brottsskadeersättning till offer för människohandel för sexuella ändamål

För att brottsskadeersättning ska kunna ges en målsägande måste brottet ha begåtts antingen i Sverige eller mot någon som har hemvist i Sverige. I fall med personer i andra länder som har utsatts för människohandel finns det risk för att ersättningen inte kommer offren tillhanda. Mot bakgrund av detta gav regeringen i uppdrag till Brottsoffermyndigheten att undersöka rutinerna för utbetalningar av brottsskadeersättning till personer i utlandet som har utsatts för människohandel för sexuella ändamål i Sverige, att beakta eventuella hinder för att utbetald brottsskadeersättning når offret samt att även föreslå åtgärder för att undvika dessa hinder (Ju2008/10581/KRIM). Uppdraget redovisades i rapporten *Utbetalning av brottsskadeersättning till offer för människohandel – redovis-*

ning av ett regeringsuppdrag som överlämnades till regeringen den 1 februari 2010.

Undersökning om homo- och bisexuella samt transpersoners situation

Kunskapen om homo- och bisexuella som säljer eller köper sexuella tjänster är väldigt begränsad. Allt för lite är känt om omfattningen på problemet, om de utsatta personernas situation och om de mekanismer som leder fram till att de hamnar i denna situation. Det är därför angeläget att myndigheter och andra berörda får kunskap om omfattningen av och situationen för personer som köper och säljer sexuella tjänster inom grupperna homo- och bisexuella samt transpersoner och om personer som är utsatta för människohandel för sexuella ändamål inom dessa grupper. Med anledning av detta beviljade regeringen Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter medel för att undersöka omfattningen av och situationen för personer som köper och säljer sexuella tjänster inom de aktuella grupperna i Sverige (IJ2009/1225/DISK). I undersökningen ingick bl.a. att undersöka vilken kunskap som finns hos de aktörer inom exempelvis sjukvården och socialtjänsten som kommer i kontakt med målgruppen. Även en undersökning av situationen för homo- och bisexuella ungdomar samt unga transpersoner genomfördes i samråd med Socialstyrelsen och Ungdomsstyrelsen. Uppdraget slutredovisades den 1 mars 2011 (A2011/190/DISK).

Etiska riktlinjer inom statsförvaltningen

Flera myndigheter har antagit en uppförandekod eller etiska riktlinjer för sin personal när det gäller exempelvis sexköp men även bl.a. förbud mot porrsurfande, mutor och alkoholkonsumtion i samband med tjänst. Regeringen gav i uppdrag åt en utredare att kartlägga i vilken utsträckning etiska riktlinjer som berör sexköp och liknande har tagits fram av myndigheter inom statsförvaltningen i syfte att få kunskap om förekomsten av etiska riktlinjer och innehållet i dessa (IJ2009/1742/JÄM). Kartläggningen skulle även syfta till att belysa nyttan av de framtagna riktlinjerna, innehålla en analys av vilka behov som finns av riktlinjer vid olika myndigheter samt lyfta fram goda exempel. Uppdraget slutredovisades den 29 januari 2010. Mot bakgrund av kartläggningen om förekomsten av etiska riktlinjer i statsförvaltningen gav regeringen Kompetensrådet för utveckling i staten i uppdrag att genomföra en förstudie om vilka kompetensbehov som finns i statsförvaltningen avseende etiska riktlinjer för att förhindra sexköp m.m.(IJ2010/964/JÄM). Förstudien redovisades den 15 augusti 2010 (IJ2010/1333/JÄM).

Undersökning om attityder till sexköp

Nordiskt Institut för Kvinno- och Könforskning (NIKK) fick av de nordiska jämställdhetsministrarna i uppdrag att genomföra forskningsprojektet Prostitution i Norden (IJ2008/240/JÄM). Syftet med projektet var

att beskriva, belysa och analysera situationen i fråga om prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Norden. Följande problemområden antogs som utgångspunkt för arbetet:

- förekomst och omfattning av prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Norden,
- rättslig hantering och sociala insatser riktade mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Norden, samt
- attityder och förhållningssätt till prostitution och människohandel för sexuella ändamål i de nordiska länderna.

I anslutning till uppdraget gav regeringen NIKK i uppdrag att göra en fördjupad analys av material från enkätundersökningen om mäns och kvinnors attityd till prostitution i Sverige. Uppdraget slutredovisades den 28 februari 2009 (IJ2009/416/JÄM).

Medel till forskning och andra studier om prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Genom att avsätta särskilda medel avsåg regeringen att öka möjligheten till studier om förekomsten av olika former av prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Regeringen ser även att möjligheten till olika typer av studier, förebyggande metoder samt hjälp och stöd till personer som är utsatta för människohandel måste öka. Behov finns även av att utveckla, kartlägga och utvärdera existerande nationella och internationella modeller och metoder för att förebygga och motverka att personer utnyttjas för sexuella ändamål. Regeringen gav i uppdrag till Brottsoffermyndigheten att fördela medel till forskning och andra studier, systematisk metodutveckling och liknande insatser i syfte att utveckla och fördjupa kunskapen inom de aktuella områdena (Ju2008/8341/KRIM). Uppdraget slutredovisades den 15 december 2010 med rapporten Slutredovisning avseende uppdrag till Brottsoffermyndigheten att fördela medel till forskning m.m. (Ju2010/9655/KRIM).

Uppföljning av genomförandet av regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Regeringen gav Brottsförebyggande rådet i uppdrag att följa upp genomförandet av regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (skr. 2007/08:167). I uppdraget ingick att rådet på en övergripande nivå skulle studera och analysera i vad mån de olika åtgärderna har realiserats (IJ2009/964/JÄM). Insatserna skulle bedömas i förhållande till inriktningen och ambitionerna i handlingsplanen och vid eventuella brister i genomförandet analysera orsakerna till detta. Uppdraget slutredovisades med rapporten Prostitution och människohandel för sexuella ändamål – Slutredovisning av regeringens handlingsplan (Rapport 2011:18) som överlämnades till regeringen i november 2011 (Ju2010/9655/KRIM).

Utvärdera och utveckla insatser riktade till sexköpare

Det är inte tillräckligt att endast initiera åtgärder utifrån ett straffrättsligt perspektiv för att motverka efterfrågan på sexuella tjänster. Även insatser riktade till personer som vill ändra sitt beteende när det gäller köp av sexuella tjänster måste etableras. Det är därför av vikt att det finns verksamheter riktade till dem som vill upphöra med att köpa sexuella tjänster, framför allt i syfte att motverka efterfrågan av dessa. Sedan ett tiotal år bedriver socialtjänsten i vissa kommuner s.k. KAST-grupper (grupper för köpare av sexuella tjänster i Stockholm, Göteborg och Malmö) för att genom samtal, rådgivning och terapi motivera och assistera potentiella och aktiva sexköpare att ändra sitt beteende. För att kunna utveckla denna typ av verksamhet behöver KAST-verksamheten analyseras och utvärderas. Regeringen gav Socialstyrelsen i uppdrag att utvärdera arbetet inom kommunerna som rör insatser riktade till sexköpare och därefter sprida resultatet av utvärderingen (S2008/10728/FST). Uppdraget slutredovisades med rapporten Prostitution i Sverige – Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen som överlämnades till regeringen den 1 mars 2012 (S2008/10728/FST).

Utvärdera och utveckla insatser riktade till personer i prostitution

Prostitution och människohandel sker i det fördolda. Det medför att arbetet med att upptäcka personer som har varit, befinner sig i eller riskerar att hamna i prostitution och människohandel för sexuella ändamål försvåras för yrkesgrupper, såsom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Olika omständigheter och förutsättningar för de involverade ställer också krav på adekvata åtgärder för att möta individuella behov. Ett sådant exempel är prostituerade med missbruk, eftersom prostitution kan utgöra finansiering av ett missbruk. Med anledning av detta gav regeringen i uppdrag till Socialstyrelsen att utvärdera arbetet vid socialtjänstens prostitutionsgrupper som riktar sig till dem som befinner sig i prostitution samt sprida resultatet (S2008/10728/FST). Uppdraget slutredovisades med rapporten Prostitution i Sverige – Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen som överlämnades till regeringen den 1 mars 2012 (S2008/10728/FST).

Riktlinjer för samverkan vid utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för brott

När ett barn utsätts för brott och detta blir känt för socialtjänsten, hälso- och sjukvården, polis och åklagare är det av betydelse att samverkan mellan berörda instanser fungerar väl för att bemötandet av barnet och att resultatet som helhet ska bli så bra som möjligt. Detta är särskilt viktigt vid fall när barn misstänks vara utsatta för människohandel för sexuella ändamål, eftersom dessa barn i de flesta fall helt saknar sociala nätverk eller annan förankring i Sverige. Regeringen gav i uppdrag till Rikspolisstyrelsen att i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinal-

verket och Socialstyrelsen ta fram gemensamma nationella riktlinjer för samverkan vid utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för brott (Ju2008/8573/KRIM). Syftet var att säkerställa att samverkan vid utredningar kring barn sker på ett effektivt och rättssäkert sätt med barnets bästa i fokus. I uppdraget ingick även att utvärdera verksamheter där myndigheterna samverkar i gemensamma lokaler vid utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för brott (barnahus). Uppdraget slutredovisades den 15 december 2010 (Ju2010/9678/KRIM).

Säkert återvändande för offer för människohandel för sexuella ändamål

På svenskt initiativ beslutades 2002 om en nordisk-baltisk aktionsgrupp mot människohandel i syfte att koordinera arbetet mot människohandel i den nordisk-baltiska regionen. Inom ramen för aktionsgruppen tog Sverige initiativ till ett pilotprojekt som med fokus på åtgärder för att tillförsäkra offer för människohandel för sexuella ändamål ett säkert återvändande (IJ2007/2462/JÅM). Projektet koordinerades av European Women's Lobby och avslutades i december 2008. Syftet med projektet var att på kort sikt åstadkomma hållbara modeller för kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyte mellan deltagande aktörer samt påbörja utvecklingen av expertkunskaper. Projektets långsiktiga målsättning bestod i att utveckla och implementera ett regionalt program för skydd, ett tryggt återvändande samt stödinsatser till kvinnor som utsatts för människohandel för sexuella ändamål. Projektet skulle, genom bl.a. långsiktiga hållbara förändringar i regionen, skapa en plattform för stärkt förmåga att bemöta problematiken med människohandel i regionen. Uppdraget slutrapporterades den 22 januari 2008 (IJ2008/2462/JÅM).

Nätverksbyggande och kunskapsspridning

Inom ramen för Östersjöstaternas råd (Council of the Baltic Sea States, CBSS) finns sedan ett antal år arbetsgruppen Working Group för Cooperation on Children at Risk. Ett för arbetsgruppen prioriterade områden är arbetet mot handel med barn för sexuella ändamål. Tillsammans med bl.a. Rädda Barnen organiserades en utbildningsinsats på temat barn som har utsatts för människohandel. Den svenska grupp som deltog i utbildningen bestod av experter från socialtjänsten, barn- och ungdomspsykiatri samt institutionsvården. Regeringen beviljade Stiftelsen Allmänna Barnhuset medel i syfte att bibehålla sina kunskaper, föra dem vidare till andra yrkesverksamma samt utveckla ett nationellt nätverk som kan leva vidare av egen kraft (S2008/9025/FST). I uppdraget ingick att arbeta för att främja nätverksbyggande bland professionella inom yrken som bl.a. arbetar med barn som utsatts för människohandel. Uppdraget slutredovisades den 27 december 2010 (S2008/9025/FST).

Operativ förstärkning i arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Bekämpningen av människohandel är en central del av regeringens långsiktiga strategi för att mobilisera mot den grova organiserade brottslig-

heten. Insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål är dock mycket resurskrävande. Ett framgångsrikt arbete kräver en stor uthållighet från de brottsbekämpande myndigheternas sida. Regeringen gav därför i uppdrag åt Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen att stärka insatserna mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Ju2008/7403/PO). Sammantaget syftade åtgärderna till att öka kompetensen inom polisen, förbättra samverkan med andra myndigheter och organisationer samt öka och effektivisera de operativa insatserna i syfte att öka antalet uppklarade brott. Uppdraget avsåg internationellt samarbete samt en utökad metod- och kompetensutveckling som på sikt förväntas leda till att fler operativa insatser kan initieras. Uppdraget slutredovisades med rapporten Slutredovisning av regeringsuppdraget till Åklagarmyndigheten att förstärka insatserna mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål den 18 februari 2011 (Ju2011/2027/Å).

Stödprogram för rehabilitering av personer som har utsatts för människohandel för sexuella ändamål

Stödinsatser för brottsutsatta tar inte alltid hänsyn till ett brottsoffers situation, trauma, utsatthet eller potentiella hot från förövare. Stödet till dessa personer behöver stärkas och utvecklas för att förhindra att brottsoffret i sin utsatthet återigen hamna i prostitution eller utsätts för människohandel. Stödprogram som innehåller fortsatt kontakt med sociala myndigheter och frivilligorganisationer samt andra insatser som ökar möjligheterna för brottsoffer att utbilda och försörja sig behöver därför utvecklas. Regeringen gav Länsstyrelsen i Stockholms län i uppdrag att utveckla stödprogram för rehabilitering av personer som utsatts för människohandel för sexuella ändamål (IJ2010/370/JÄM). Syftet med uppdraget var att ge brottsoffer goda förutsättningar att med egen kraft ta sig ur den situation som från början var orsak till att personen hamnade i människohandeln. Programmen ska också identifiera vilka insatser och åtgärder som behövs för att skapa förutsättningar för att trygga personens framtid genom utbildning och förvärvsarbete och för att minska risken för att återigen hamna i prostitution och människohandel. Programmen ska således identifiera framåtsyftande åtgärder som stärker brottsutsatta personers möjligheter att på sikt ta kontrollen över sina egna liv. Uppdraget slutredovisades den 30 mars 2011 (U2011/2215/JÄM).

Insatser för kvinnor inom kriminalvården

Det är inte ovanligt att kvinnor som kommit i kontakt med Kriminalvården har varit utsatta för sexuella övergrepp, blivit utnyttjade i prostitution och även i vissa fall utsatts för människohandel för sexuella ändamål. Även de kvinnor som dömts för koppleri eller för människohandelsbrott har inte sällan en egen historia av sexuella övergrepp, utnyttjande i prostitution eller egen erfarenhet av att utsättas för människohandel för sexuella ändamål. Regeringen gav därför Kriminalvården i uppdrag att inom ramen för en försöksverksamhet identifiera och erbjuda adekvat stöd, rådgivning och rehabilitering till kvinnor som utsatts för människo-

handel eller befunnit sig i prostitution (Ju2008/7300/KRIM). I uppdraget inkluderades även arbetsmarknadsinriktade åtgärder för att öka kvinnornas möjligheter att efter frigivningen få och behålla ett arbete. Uppdraget genomfördes i samråd med Brottsoffermyndigheten, aktörer på arbetsmarknaden, socialtjänsten samt hälso- och sjukvården och slutredovisades den 1 april 2011.

Stärkt regional samverkan

Liksom för området mäns våld mot kvinnor har regeringen även gett länsstyrelserna i uppdrag att inom ramen för sitt ansvarsområde ta initiativ till och på olika sätt stödja samordningen i länet av insatser som syftar till att motverka prostitution och människohandel för sexuella ändamål (IJ2008/1842/JÄM). I uppdraget till länsstyrelserna ingick att arbeta för stärkt regional samverkan i syfte att motverka prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt att öka skyddet och stödet till utsatta. Inom ramen för uppdraget ingick även att stärka samverkan mellan myndigheter, kommuner, landsting och andra aktörer i arbetet med att bekämpa prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Vidare ingick i uppdraget att fördjupa samarbetet mellan län och regioner. Länsstyrelserna har även getts i uppdrag att se över möjligheterna att beakta dessa frågor på ett mer aktivt sätt inom sin egen verksamhet, med särskilt fokus på att stärka det förebyggande arbetet på lokal nivå. Uppdraget till länsstyrelserna innebar framför allt ett förebyggande arbete genom erfarenhetsutbyte och samarbete med olika branscher inom exempelvis taxi-, hotell-, och restaurangnäringen. Uppdragen slutredovisades den 31 mars 2010 (IJ2009/713/JÄM).

Stärkt nationell samverkan

Under perioden 2005–2007 genomfördes utvecklingspartnerskapet Samverkan mot trafficking. Det var ett unikt samarbete där myndigheter, enskilda organisationer, kyrkliga samfund, museer och universitet ingick. Syftet med projektet, som finansierades av Europeiska socialfonden, var att motverka och skapa ett stöd för personer som har utsatts för människohandel. Regeringen gav därefter i uppdrag till Länsstyrelsen i Stockholms län att fördela medel och samordna arbetet för en fortsatt och utvecklad samverkan mellan framför allt myndigheter, men även frivilligorganisationer där dessa kan komplettera myndigheternas arbete (IJ2008/1968/JÄM). Detta för att ta till vara de erfarenheter och kunskaper som aktörerna skaffat sig från projektet. I uppdraget ingick även att genomföra olika informations- och utbildningsinsatser riktade mot den breda allmänheten med särskilt fokus på att nå och informera barn och ungdomar i syfte att öka kunskapen om människohandel för sexuella ändamål. Uppdraget slutredovisades den 1 mars 2011 (IJ2011/1420/JÄM).

Ett tryggare återvändande för personer som befunnit sig i prostitution

Av dem som utnyttjas i prostitution kommer en betydande andel från andra länder. För de som har utsatts för människohandel behövs ofta kvalificerade insatser för att bl.a. garantera personens egen och dennes familjs säkerhet. Även om dessa personer inte alltid har varit utsatta för människohandel behövs insatser för att stödja ett tryggt återvändande och stöd i syfte att göra det möjligt för den enskilda att ta sig ur prostitutionen. I många av ursprungsländerna finns det ett behov av att utveckla och etablera stödjande verksamhet, skyddade boenden och möjlighet till behandling. Regeringen gav Länsstyrelsen i Stockholms län i uppdrag att planera, samordna och genomföra insatser för att personer som har varit utsatta för prostitution och människohandel för sexuella ändamål tryggare ska kunna återvända till sina hemländer (IJ2009/780/JÄM). I uppdraget ingick även att fördela medel till frivilligorganisationer för att dels motverka efterfrågan på prostitution, dels för att öka kunskapen om människohandel för sexuella ändamål. En viktig del bestod också i att sprida kunskap och rutiner utanför de tre storstadsområdena, där det mesta av arbetet på området hittills bedrivits. Uppdraget slutredovisades med rapporten *Ett tryggare återvändande för personer utsatta för prostitution och människohandel i Sverige (Rapport 2010:3)* som överlämnades till regeringen den 31 mars 2010 (U2011/2216/JÄM).

Förstärkning av Statens institutionsstyrelses verksamhet

Det finns ett samband mellan missbruk och prostitution då prostitution kan vara ett sätt att finansiera missbruket. En väl fungerande missbruks- och beroendevård har därför betydelse i syfte att även motverka prostitution. Av de kvinnor och män som placeras på någon av Statens institutionsstyrelses institutioner är det relativt vanligt att de befinner sig i eller har befunnit sig i prostitution eller prostitutionsliknande omständigheter. Med anledning av detta gav regeringen i uppdrag till Statens Institutionsstyrelse att inom sin verksamhet förstärka arbetet med vuxna missbrukare och ungdomar som har varit, är eller riskerar att bli utsatta för prostitution eller människohandel för sexuella ändamål (S2008/8418/FST). I uppdraget ingick även för myndigheten att bl.a. identifiera och stärka insatserna på institutionerna samt arbeta fram särskilda program med inriktning på bemötande av de personer inom institutionshemmen som har befunnit sig, är eller riskerar att hamna i prostitution. I samråd med socialtjänsten ingick även att utveckla ett arbetssätt som minskar risken för återfall i prostitution efter det att personerna har lämnat myndighetens institutioner. Uppdraget slutredovisades med rapporten *Slutrapport uppdrag att förstärka arbetet med vuxna missbrukare och ungdomar som har varit, är eller riskerar att bli utsatta för prostitution eller människohandel för sexuella ändamål* som överlämnades till regeringen den 24 februari 2011 (S2008/8418/FST).

Utbildningsinsats riktad till personal inom sjukvården, socialtjänsten, skyddade boenden och på ungdomsmottagningen

Prostitution sker till stor del i det fördolda och upplevs ofta som skamligt att prata om. Personer som befinner sig i prostitution tar därför inte upp det i kontakt med myndigheter. Att upptäcka prostitution och se de behov som personer som befinner sig i prostitution kan ha är därför svårt. Mot den bakgrunden är det betydelsefullt att personer inom sjukvården, socialtjänsten, skyddade boenden och vid ungdomsmottagningar uppmärksammar de som har varit i, befinner sig i eller riskerar att hamna i prostitution. Detta gäller även om prostitutionen som sådan inte är anledning till kontakten från början. Regeringen gav i uppdrag till Socialstyrelsen att verka för att höja kompetensen inom berörda instanser avseende problematiken kring personer som befinner sig i prostitution eller är utsatta för människohandel för sexuella ändamål (S2008/10728/ST). Inom ramen för uppdraget ingick att ta fram utbildningsmaterial, som ska belysa och öka kunskapen om och förståelsen för problematiken. I materialet skulle även hänsyn tas till hur faktorer som könsidentitet och sexuell läggning samt fysisk och psykisk funktionsnedsättning påverkar den enskildes situation. Uppdraget slutredovisades med två utbildningsmaterial, del ett med fokus på vuxna, dels ett för barn. Rapporten Sex mot ersättning, ett utbildningsmaterial om stöd och hjälp till vuxna och ett utbildningsmaterial om skydd och stöd till barn och unga överlämnades till regeringen den 1 mars 2012 (S2008/10728/ST).

Ökad kompetens inom polisen, Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar

Det är av största vikt att de myndigheter som kommer i kontakt med personer som har utsatts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål är väl rustade för sina respektive uppdrag. Inom polisen, åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar samt inom Migrationsverket ska det finnas en god kunskap om den situation som personer som har utsatts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål befinner sig i. Detta har betydelse för att bl.a. säkerställa ett bra bemötande av dessa personer. Regeringen gav i uppdrag åt Brottsoffermyndigheten att i samråd med Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket och Migrationsverket utforma och genomföra ett utbildningsprogram för att öka kompetensen i frågor som rör prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Ju2008/7290/KRIM). Syftet med programmet var att förbättra kunskapen om bakomliggande mekanismer som påverkar förekomsten av prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt att förbättra bemötandet av personer som har utsatts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Målgruppen för utbildningen var personal inom de berörda myndigheterna. Uppdraget redovisades i rapporten Prostitution och människohandel för sexuella ändamål – Utbildningsprogram för ökad kunskap och bättre bemötande som överlämnades till regeringen den 15 december 2010 (Ju2011/950/KRIM).

Ökat skydd och stöd till utsatta barn och unga

Tillsammans med Socialstyrelsen har United Nations Children's Fund (UNICEF) Sverige tagit fram riktlinjer som syftar till att lättare kunna uppmärksamma barn som har utsatts för människohandel. Skriften *Kan det vara människohandel?* utgår från internationella UNICEF:s riktlinjer för att garantera barn och unga samt flickor och pojkar som har utsatts för människohandel det skydd som de har rätt till enligt barnkonventionen. I skriften finns det också en checklista över frågor och åtgärder som kan behöva vidtas vid exempelvis socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt Migrationsverket, som kan komma i kontakt med barn som misstänks vara utsatta för människohandel. Regeringen beviljade UNICEF Sverige medel för att sprida de framtagna riktlinjerna (IJ2008/1914/JÄM). Uppdraget slutredovisades den 1 mars 2011 (U2011/1329/JÄM).

Besöksprogram för utländska nyckelaktörer

I Svenska institutets uppdrag ingår att sprida kunskap om Sverige i utlandet och stödja utbyte med andra länder. Myndighetens har också till uppgift att verka inom det internationella utvecklingsarbetet. Sveriges arbete för att förebygga prostitution och människohandel för sexuella ändamål har under årens lopp fått stor internationell uppmärksamhet. Regeringen gav Svenska institutet i uppdrag att vidareutveckla och ta fram besöksprogram för nyckelpersoner, såsom experter och högre tjänstemän samt yrkesverksamma inom rättsväsendet, myndigheter och frivilligorganisationer från olika länder, för att i Sverige studera arbetet med att förebygga och bekämpa prostitution och handel med människor för sexuella ändamål (UD2008/33660/FIM). Detta i syfte att förankra det svenska arbetet internationellt. Uppdraget slutredovisades den 31 mars 2011 (UF2011/19896).

Statligt stöd till jämställdhetsprojekt

Medel för jämställdhetsprojekt till ideella organisationer

Regeringen gav i uppdrag till Ungdomsstyrelsen att enligt förordningen (2006:390) om statsbidrag till jämställdhetsprojekt besluta om och betala ut medel för jämställdhetsprojekt. Ungdomsstyrelsen redovisade under 2009 effekter av tidigare bidragsgivning i rapporten *Konsekvenser, resultat och effekter av Ungdomsstyrelsens bidragsgivning till ideella organisationer* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:12). Myndigheten fick in sammanlagt 105 ansökningar och fördelade 7 miljoner kronor till 21 projekt. Huvuddelen av ansökningarna var projekt kopplade till delmålet om mäns våld mot kvinnor och makt och inflytande.

Projekten inriktades på samverkan, erfarenhetsutbyte eller kunskapsutveckling. Prioritering gjordes till projekt som syftade till att ta fram metoder för att involvera män och pojkar i jämställdhetsarbetet. Genom projektarbetet gavs deltagarna ökade kunskaper som på sikt kan påverka

attityder och värderingar i samhället. Över hälften av de beviljade projekten inkluderade män eller pojkar i målgruppen. Vid möte med organisationer som ingick i projektet framkom att organisationerna upplever att deras verksamhet är av stor betydelse för enskilda medlemmar eller grupper av medlemmar på lokal nivå och att de bidrag som organisationerna fått har haft en stor betydelse för organisationernas existens och utveckling.

Bilaga 2 Sammanställning över tilldelade medel inom regeringens särskilda jämställdhetsanslag

Tabell 9.1 Jämställdhetsintegrering (tkr)

Uppdragstagare	Åtgärd	Medel
Sveriges Kommuner och Landsting	Jämställdhetsintegrering på lokal och regional nivå	145 000
Göteborgs universitet	Jämställdhetsintegrering i statliga myndigheter	13 000
SCB	Uppföljning och utvärdering av regeringens plan för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet	200
Barbro Dahlbom-Hall konsult AB	Certifiering av jämställdhetskonsulter	151
SCB	Vidareutveckling av statistikområdet jämställdhet	1 625
Totalt		159 976

Tabell 9.2 Jämn fördelning av makt och inflytande (tkr)

Uppdragstagare	Åtgärd	Medel
Ungdomsstyrelsen	Studie av ungas kulturutövande	2 000
Uppsala universitet	Studie om kvinnor inom nationella minoriteter	500
Ungdomsstyrelsen	Ideella organisationers arbete mot diskriminering	5 000
Ungdomsstyrelsen	Engagemangsguider	4 000
Ungdomsstyrelsen	Jämställdhetsarbete inom nationella minoriteter	6 500
Kompetensrådet för utveckling i staten	Program för kvinnors karriärutveckling i staten	17 550
Statens kulturråd	Jämställdhet inom scenkonsten	4 950
Sametinget	Stärka samiska kvinnors delaktighet i samhällslivet	4 000
Sifo	Enkätundersökning om jämställdhet	500
Nämnden för statligt stöd till trossamfund	Värderingar avseende jämställdhet och barns rättigheter	1 000
Totalt		46 000

Tabell 9.3 Ekonomisk jämställdhet (tkr)

Uppdragstagare	Åtgärd	Medel
Arbetsmiljöverket	Minskad utsatthet för våld på arbetsplatsen	14 000
Konjunkturinstitutet	Studier om arbetsmarknadens funktionssätt ur ett jämställdhetsperspektiv	1 700
Försäkringskassan och Uppsala universitet	Pensionskonferens om könsskillnader	2 000
UNCTAD	Studie om kvinnors företagande och innovationer i samarbete med FN-organet UNCTAD	500
Myndigheten för tillväxtpolitiska analyser och utvärderingar	Analys av jämställdhet och regionalt företagsstöd	200
SCB	Mätmetoder för analys av ekonomin för ensamstående med barn	75
Tillväxtverket	Förekomsten av jämställdhetsperspektiv i regionalt tillväxtarbete	600
Utredning	Studier om jämställdhet och tillväxt	2 500
SCB	Uppföljning av Pekingplattformen	870
Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering	Varför är kvinnor mer sjukskrivna än män?	6 000
Försäkringskassan	Återgång i arbete efter sjukskrivning	25 000
Karolinska institutet	Konsekvenser av sjukskrivningsprocessen	10 000
Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap	Forskning om kvinnors hälsa	90 000
Skolverket	Jämställdhetsinsatser i skolan	84 500
Delegationen för jämställdhet i högskolan	Utredning och fördelning av projektmedel	60 000
Högskoleverket	Åtgärder för jämnare könsfördelning på lärarutbildningen	500
Arbetsförmedlingen	Minska utanförskapet bland utrikes födda kvinnor	12 000
Rikspolisstyrelsen	Främja jämställdhet och mångfald inom statlig förvaltning	36 900
Ungdomsstyrelsen	Stöd till unga föräldrars arbetskraftsdeltagande	400
Folkbildningsrådet	Jämställdhetsinsatser inom folkbildningen	12 000
Totalt		359 745

Tabell 9.4 Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet (tkr)

Uppdragstagare	Åtgärd	Medel
SCB	Tidsanvändningsundersökning	15 230
SCB	Enkätstudie om jämställt föräldraskap	2 500
Totalt		17 730

Tabell 9.5 Mäns våld mot kvinnor ska upphöra (tkr)

Uppdragstagare	Åtgärd	Medel
Socialstyrelsen	Utredningar avseende kvinnor som avlidit med anledning av brott i nära relationer	500
Statens folkhälsoinstitut	Myndigheters bemötande av våldsutsatta kvinnor i nationella minoriteter	4 000
Ungdomsstyrelsen	Kartläggning av arrangerade äktenskap mot en persons vilja	1 300
Skatteverket	Uppdrag till Skatteverket att föra viss statistik	500
Ungdomsstyrelsen	Insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja	4 700
Socialstyrelsen	Behovet av vägledning, utvärdering och uppföljning inom bl.a. socialtjänstens arbete med offer för hedersrelaterat våld och förtryck och barn och unga som blir gifta mot sin vilja.	1 600
Nationellt centrum för kvinnofrid	Uppdrag till Nationellt centrum för kvinnofrid	27 000
Nationellt centrum för kvinnofrid	Handledning för hälso- och sjukvården om stöd till flickor och unga kvinnor som drabbas av hedersproblematik	800
Länsstyrelsen i Östergötlands län	Uppdrag till Länsstyrelsen i Östergötlands län att genomföra insatser i syfte att förebygga att unga blir gifta mot sin vilja	1 600
Kriminalvården	Satsning på verksamheter inom kriminalvården riktade till våldsamma män	30 000
Brottsoffermyndigheten	Medel till forskning och andra studier om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer	30 250
Brottsförebyggande rådet	Uppföljning av regeringens handlingsplan mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, samt våld i samkönade relationer	2 850

Socialstyrelsen	Utvärdera metoder och arbetssätt inom socialtjänstanknutna verksamheter för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld	24 000
Socialstyrelsen	Förstärkt tillsyn av socialtjänstens arbete	6 000
Socialstyrelsen	Kvalitetssäkrade bedömningsinstrument för socialtjänstens insatser	2 000
Socialstyrelsen	Utveckling av socialtjänstens arbete med riskbedömningar i utredningar om vårdnad, boende och umgänge	2 000
Socialstyrelsen	Ökat stöd till bl.a. kvinno- och brottsofferjourer	20 000
Länsstyrelserna	Stöd till lokal samverkan för kvinnofrid	23 000
Länsstyrelserna	Stöd till samordning av insatser i länen	6 280
Rikspolisstyrelsen	Utveckling av den fysiska miljön för att utreda våld mot kvinnor	11 300
Rikspolisstyrelsen	Förstärkt skydd för personer som utsätts för hot eller förföljelse	6 500
Boverket	Utvecklingsarbete för att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv	45 000
Socialstyrelsen	Utvärdering och utveckling av ideella kvinnojourers arbete med våldsutsatta kvinnor	10 500
Ungdomsstyrelsen	Utbildningsuppdrag till Ungdomsstyrelsen i syfte att förebygga våld mot unga kvinnor	16 500
Rikspolisstyrelsen	Ökad kompetens inom polisen avseende mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer	30 000
Åklagarmyndigheten och Domstolsverket	Intensifiera arbetet och ytterligare stärka kompetensen för att bekämpa mäns våld mot kvinnor	8 000
Brottsövermyndigheten	Utbildningsprogram för förbättrat bemötande av sexualbrottsoffer	8 000
Ungdomsstyrelsen	Fortsatt kunskapsutveckling för tjejjourer	3 910
Länsstyrelserna	Uppdrag till länsstyrelserna om insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck	118 771
Socialstyrelsen	Stärka kunskapen inom missbruks- och beroendevården om kvinnors våldsutsatthet	10 000
Socialstyrelsen	Sprida och tillgängliggöra kunskapsstöd för socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld	1 500
Socialstyrelsen	Utbildning för personal som ger stöd och service till personer med funktionshinder	10 000
Socialstyrelsen	Utveckling av verksamheter som arbetar med våld i samkönade relationer	6 100

Socialstyrelsen	Virtuell ungdomsmottagning	19 500
Totalt		493 961

Tabell 9.6 Åtgärder mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (tkr)

Uppdragstagare	Åtgärd	Medel
Ungdomsstyrelsen	Insatser i syfte att höja kunskapen om ungas attityder och erfarenheter av sexuella exponering och exploatering	20 000
Östersjöstaternas råd	Stöd till samarbete i Östersjöregionen	7 000
Brottsoffermyndigheten	Studie av handläggningen av brottsskadeersättning till offer för människohandel för sexuella ändamål	1 200
Brottsoffermyndigheten	Medel till forskning och andra studier mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål	15 250
RFSL	Undersökning om homo- och bisexuella samt transpersoners situation	2 500
Utredning	Etiska riktlinjer inom statsförvaltningen	600
Nordiskt Institut för Kvinno- och Könforskning	Undersökning om attityder till sexköp	166
Brottsförebyggande rådet	Uppföljning av genomförandet av regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål	1 000
Socialstyrelsen	Utvärdera och utveckla insatser riktade till sexköpare	5 000
Socialstyrelsen	Utvärdera och utveckla insatser riktade till personer i prostitution	8 000
Rikspolisstyrelsen	Riktlinjer för samverkan vid utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för brott	5 300
European Women's Lobby	Säkert återvändande för offer för människohandel för sexuella ändamål	1 250
Stiftelsen Allmänna Barnhuset	Nätverksbyggande och kunskapsspridning	1 750
Rikspolisstyrelsen och Åklagarstyrelsen	Operativ förstärkning i arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål	52 000
Länsstyrelsen i Stockholms län	Stödprogram för rehabilitering av personer som utsatts för människohandel för sexuella ändamål	2 000
Kriminalvården	Insatser för kvinnor inom kriminalvården	10 000
Länsstyrelserna	Stärkt regional samverkan	12 253
Länsstyrelsen i Stockholms län	Stärkt nationell samverkan	14 000

Länsstyrelsen i Stockholms län	Ett tryggare återvändande för personer som befunnit sig i prostitution	10 000
Statens institutionsstyrelse	Förstärkning av Statens institutionsstyrelses verksamhet	3 500
Socialstyrelsen	Utbildningsinsats riktad till personal inom sjukvården, socialtjänsten, skyddade boenden och på ungdomsmottagningen	6 000
Östersjöstaternas råd	Stöd till aktionsgruppen mot människohandel inom Östersjöstaternas råd (CBSS)	7 000
Brottsoffermyndigheten	Ökad kompetens inom polisen, Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar	6 000
Svenska Unicef	Ökat skydd och stöd till utsatta barn och unga	2 500
Svenska institutet	Besöksprogram för utländska nyckelaktörer	14 750
Totalt		209 019

Tabell 9.7 Statligt stöd till jämställdhetsprojekt (tkr)

Område	Medel
Medel för jämställdhetsprojekt till ideella organisationer	26 122
Totalt	26 122

Tabell 9.8 Summering av den särskilda jämställdhetssatsningen (tkr)

Område	Medel
Jämställdhetsintegrering	159 976
Jämn fördelning av makt och inflytande	46 000
Ekonomisk jämställdhet	359 745
Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet	17 730
Mäns våld mot kvinnor ska upphöra	493 961
Åtgärder mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål	209 019
Statligt stöd till jämställdhetsprojekt	26 122
Totalt	1 312 553

Utbildningsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 september 2012

Närvarande: statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden
Björklund, Ask, Larsson, Erlandsson, Hägglund, Carlsson, Borg, Sabuni,
Billström, Adelsohn Liljeroth, Norman, Attefall, Kristersson, Elmsäter-
Svärd, Ullenhag, Hatt, Ek, Löf, Enström

Föredragande: statsrådet Sabuni

Regeringen beslutar skrivelse Slutredovisning av regeringens särskilda
jämförbarhetsrapport 2007–2010.